

Protektorátní Mladá Boleslav na sklonku války

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: **Bc. Matěj Povšík**
Vedoucí práce: prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Matěj Povšík**
Osobní číslo: **P16000811**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Protektorátní Mladá Boleslav na sklonku války**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tématem diplomové práce je zmapování každodenního života ve městě Mladá Boleslav během Protektorátu Čechy a Morava na sklonku války.

Práce se bude opírat o pamětnické výpovědi, které budou zasazeny do širšího kontextu dění v protektorátní Mladé Boleslavi a o materiály uložené v archivech města, státním archivu a archivech vybraných institucí.

V neposlední řadě bude využit také dobový tisk a již vydaná díla autorů zabývajících se městem Mladá Boleslav či protektorátem obecně. Pamětnické výpovědi budou také porovnávány s ostatními zdroji ve snaze nalézt nové informace či případně upravit nebo doplnit poznatky již v minulosti zveřejněné.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Archivy a instituce:

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Archiv společnosti Škoda Auto

Literatura a tiskoviny:

BUKVIČKA, Jaroslav. **Pravdu měli: Mladoboleslavsko ve vzpomínkách účastníků odboje.** Mladá Boleslav: Mladoboleslavská župa Československé obce legionářské, 1947.

FILIP, Jiří. **Květnové dny v Mladé Boleslavi: 1945.** Mladá Boleslav: Československá obec legionářská - Jednota Mladá Boleslav, 2010, 24 s. ISBN 978-80-260-3895-5.

HERČÍK, Karel a Jan KRÁLÍK. **Mladá Boleslav: továrna ve městě - město v továrně:[historie města, krásy regionu, historie automobilky].** Týnec nad Sázavou: Moto Public, c2005, 209 s., [vi] s. barev. obr. příl. ISBN 80-239-5458-X.

HERČÍK, Karel. **Čtení o Mladé Boleslavi. 2., rozš. vyd.** Mladá Boleslav: Infocentrum Mladá Boleslav, 2010, 311 s. ISBN 978-80-254-8459-3.

KOL. **Odboj na Mladoboleslavsku 1939-1945. Obraz historie domácího odboje v Pojizeří.** Mladá Boleslav: Český svaz bojovníků za svobodu - historicko-dokumentační komise Mladá Boleslav; Okresní muzeum Mladá Boleslav; Státní okresní archiv Mladá Boleslav, 1995. 55 s.

Mladoboleslavské listy, 1939-1945.

Národní listy, 1939-1945.

Národní politika, 1939-1945.

Lidové noviny, 1939-1945.

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

Katedra historie

Datum zadání diplomové práce:

1. prosince 2016

Termín odevzdání diplomové práce:

3. května 2017

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. září 2016

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc. za jeho cenné a odborné rady, věcnou kritiku a připomínky, ale i trpělivost při vedení této práce. Také děkuji pamětníkům, kteří si na mě udělali čas a podělili se o své vzpomínky na období Protektorátu Čechy a Morava. Dále děkuji zaměstnankyním archivu firmy Škoda Auto, Muzea Mladoboleslavska a Státního okresního archivu Mladá Boleslav, za veškerou pomoc a ochotu při mém bádání. Děkuji také všem, kteří mne podporovali během mého studia a psaní této závěrečné práce.

Anotace

Tématem diplomové práce je zmapování každodenního života ve městě Mladá Boleslav, během Protektorátu Čechy a Morava, na sklonku války. Práce nebude mít primární zdroj, nýbrž se bude opírat o pamětnické výpovědi, které budou zasazeny do širšího kontextu dění v protektorátní Mladé Boleslavi, dále o materiály uložené v archivech města, státním archivu a archivech vybraných institucí. V neposlední řadě bude využit také dobový tisk a již vydaná díla autorů, zabývajících se městem Mladá Boleslav, či protektorátem obecně. Pamětnické výpovědi budou také s ostatními zdroji porovnávány, ve snaze nalézt nové informace, či případně upravit, nebo doplnit poznatky již v minulosti zveřejněné.

Klíčová slova

Mladá Boleslav

Protektorát Čechy a Morava

1939-1945

Druhá světová válka

ASAP

Akuma

Karel Hrdlička

Klaus Höninger

Antonín Kvasnička

20. století

Květen 1945

Annotation

Subject of this Thesis is mapping of everyday life in city of Mladá Boleslav during the era of the Protectorate of Bohemia and Moravia at the edge of the World War II. This Thesis won't have a primary source – it will be based upon utterance of contemporary witnesses, materials from city archives and archives of another related institutions. Also, the press and related literature to the history of the city of Mladá Boleslav and also literature about the whole Protectorate will be used. Utterance of contemporary witnesses will be compared to the other sources in attempt to find new informations or update the already published ones.

Annotation

Mladá Boleslav

Protectorate Bohemia and Moravia

1939-1945

World War II

ASAP

Akuma

Karel Hrdlička

Klaus Höniger

Antonín Kvasnička

20th century

May 1945

Obsah

Úvodem.....	8
1. Mladá Boleslav v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1944).....	12
2. Mladá Boleslav v Protektorátu Čechy a Morava (1944-1945).....	44
3. Květnové události v Mladé Boleslavi 1945.....	60
Závěr	85
Prameny a literatura	87
Seznam příloh	91
Přílohy.....	92

Úvodem

Touto prací bych chtěl vzdát hold městu Mladá Boleslav – městu, ve kterém jsem se narodil, vyrůstal a strávil celý svůj dosavadní život. K městu, ke kterému jsem si za tu dobu vybudoval více než vřelý vztah. Historie našeho města je velmi pestrá, a proto jsem se rozhodl alespoň jednu její část rozebrat v této mé práci. Práce je zaměřena na život v protektorátní Mladé Boleslavi a především pak na květnové dny roku 1945. Neodmyslitelně spjatou s osudem města je i zdejší automobilka, které také úměrně k tomuto faktu byl v této práci věnován rozsáhlý prostor. Při svém bádání na této práci jsem měl možnost nahlédnout do archivu firmy Škoda, kam se příliš nezasvěcených jen tak nepodívá. Tam jsem také našel materiály, které byly při psaní této práce téměř nepostradatelné, a především dosud ještě v zásadě badatelsky nezpracované. Dalším mnou vyhledaným zdrojem byla dobová periodika. Zde jsem se však také poněkud zklamal, jelikož vyloženě zajímavých informací jsem zde našel pouze hrstku. Na druhou stranu jsem měl možnost hovořit s pamětníky oněch vypjatých dnů, které jsou pro většinu z nás dnes již jen stěží představitelné a často je nebereme jako něco, co se skutečně stalo, ale spíše jen jako něco obecného, co známe z učebnic dějepisu, či dokumentárních pořadů. Ačkoliv i tento zdroj informací nebyl, a vlastně ani nemohl být dost dobře stěžejním. Nicméně i ty měly svou nepopíratelnou hodnotu – právě výpovědi pamětníků (ale i všechny různé dobové záznamy, které jsem při svém bádání zpracovával) mi skutečně ukázaly to, že se jedná o životní příběhy opravdových lidí, kteří museli čelit nepřízni tehdejší doby,

Odborná literatura vztahující se k Protektorátu Čechy a Morava je více než početná a obsahuje desítky publikací. Mezi nimi se nachází například publikaci německého historika Detlefa Brandese *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*, která velice podrobně a do hloubky rozebírá různé aspekty protektorátu – od politické situace a kolaboraci, až po odboj. Rozsahem a záběrem se, dle mého, jedná o velice zdařilé dílo týkající se protektorátu a dění v něm. Rozsahem se s ním může rovnat například jen dílo *Velké dějiny země Koruny české*, přesněji pak jeho 15. díl, zabývající se právě obdobím protektorátu. I z tohoto díla si lze udělat více než ucelený obraz o tom, jak vypadaly různé aspekty života v Protektorátu Čechy a Morava a v tomto směru jsem jej také využil. Další zdařilou

a užitečnou publikací je *Pod ochranou hákového kříže* od Pavla Maršálka, která knihu Detlefa Brandese rovněž zdařile doplňuje a další aspekty protektorátního života.

Přímo k tématu této práce, tedy protektorátní Mladé Boleslavi, nebylo dosud vydáno žádné dílo, které by se tímto obdobím zabývalo podrobněji. Jedná se pouze o kapitoly v různých obšírněji pojatých přehledových pracích. Avšak i literatura týkající se celého protektorátu v tomto ohledu není příliš rozdílná a ve většině publikací lze nalézt spíše informace obecnějšího charakteru, nebo naopak detailnější rozborů na úrovni působnosti jednotlivců, nikoliv však už fungování a součinnost různých úřadů a ministerstev, díky čemuž je mnohdy, bez předchozích znalostí, velice obtížné chápat mnohé souvislosti, které jsou pro pochopení fungování státního aparátu protektorátu natolik důležité. Zprvu jsem předpokládal, že jakousi páteří této práce bude kronika města Mladé Boleslavi, avšak ta byla pro mne po obsahové stránce tak trochu zklamáním. Jsou zde zachyceny povětšinou spíše obecnější informace a detailnější prostor je věnován jen květnovému povstání v roce 1945. Naproti tomu jako velmi užitečný se ukázal být zmíněný archiv společnosti Škoda, který je, díky své relativně obtížné dostupnosti, doposud badatelsky prakticky nezpracovaný. Přinejmenším v rámci období Protektorátu Čechy a Morava. Mezi publikace, které se věnují dějinám města, je třeba zmínit dvojici od Karla Herčíka, a to *Čtení o Mladé Boleslavi* a *Mladá Boleslav: továrna ve městě – město v továrně*. Především první z nich nabízí množství potřebných a základních informací, avšak patří právě do skupiny publikací, které se danému časovému výseku věnují jen zběžně a bez hlubšího rozebírání, jelikož se jedná spíše o publikaci přehledovou, která zahrnuje celé dějiny města od jeho vzniku až do současnosti. Významná část práce je věnována také vzniku a vývoji podzemního odboje na Mladoboleslavsku. Zde se ukázaly být velmi cenné publikace kolektivu vedeného Bohumilem Dvořákem, a to *Odboj na Mladoboleslavsku 1939-1945* a *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. Obě tyto publikace (především pak druhá z nich) velice detailně a s patřičným důrazem i na jednotlivá jména účastníků odboje nastiňují utváření podzemního hnutí na Mladoboleslavsku a rozdílné osudy jednotlivých odbojových skupin i jednotlivců v nich působících.

Jelikož je Škoda (tehdy přesněji Akciová společnost pro automobilový průmysl, tedy ASAP) nepostradatelnou součástí Mladé Boleslavi, už jen vzhledem k strategické důležitosti tohoto továrního komplexu pro německou brannou moc, představovaly archivní materiály zde obsažené velice cenné informace, navíc s ohledem k tomu, že zde je možné dohledat i materiály, které nesouvisí ani tak s děním v závodě, ale i ohledně dění v celém městě. Konec konců i výčet samotné literatury věnované přímo právě mladoboleslavskému ASAPu se dá počítat v desítkách publikací, jejichž nespornou výhodou je to, vzhledem k provázanosti závodu s Mladou Boleslaví, že jejich záběr mnohdy přesahuje dění v areálu závodu až do města samotného. Události a vývoj situace v závodě samotném dobře dokumentuje publikace *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru*, a z části také *L&K – Škoda: II. díl Let okřídleného šípů* od autorů Petra Kožíška a Jana Králíka. Informace z těchto publikací čerpané mi pomáhaly velice jednoduše si utvářet celkový obraz v kombinaci právě s informacemi získanými v archivu Škoda, ačkoliv se jednalo spíše o konkrétní statistická čísla, která posloužila v této práci. Ještě zdařilejší byla v tomto ohledu publikace zmíněného Jana Králíka – *V soukolí okřídleného šípů*. Ta byla totiž sepsána v součinnosti s Petrem Hrdličkou, vnukem Karla Hrdličky, který stál v čele ASAPu v prvních protektorátních letech. Z tohoto důvodu jsou informace v publikaci ještě detailnější a hlavně v konkrétnějších souvislostech, čímž kniha doopravdy dostává svému podnáztvu *zákulisí automobilky Škoda očima konstruktéra Favoritu Petra Hrdličky*. Naproti tomu publikace Vladimíra Hostonského *100 let mladoboleslavské akumulátorky 1903-2003*, týkající se mladoboleslavské akumulátorky, klade důraz jak na různé statistiky výrobních čísel, tak zároveň i na personál zodpovídající za chod továrny, a to včetně jejich povahových rysů a kariérních aspektů.

Cílem této práce je pokusit se nastínit to, jaký byl život v protektorátní Mladé Boleslavi. Zejména pak to, jak zde probíhaly poslední týdny a především dny německé okupace. K tomu využiji pramenů a zdrojů, které doposud nebyly plně probádány. Celá práce je rozdělena do tří kapitol. První z nich je věnována Mladé Boleslavi v rámci Protektorátu Čechy a Morava, a to v letech 1939-1944 a z obecnějšího hlediska i vzniku a vývoji Protektorátu samotného, ať už se jedná o každodenní život, politickou situaci, nebo vývoj podzemního hnutí. Druhá kapitola,

zaobírajíce se protektorátní Mladou Boleslaví v posledním roce války (1944-1945), už je více zaměřena na dění v samotném městě a větší část je též věnována vývoji v ASAPu, na kterém lze dobře demonstrovat celkový vývoj okupační správy. Třetí a závěrečná kapitola už je věnována událostem ze začátku května roku 1945, tedy v době, kdy do samotného konce války zbývaly pouhé dny či hodiny.

1. Mladá Boleslav v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1944)

Když dne 15. března 1939 vojska německé branné moci obsadila zbytek, na základě mnichovské smlouvy okleštěné, republiky, byl následujícího dne, 16. března 1939, vyhlášen Protektorát Čechy a Morava (*Protektorat Böhmen und Mähren*). Jednalo se o státní útvar, který de facto neměl žádné vlastní území (Čechy i Morava již byly prohlášeny za součást Velkoněmecké říše), a na jehož proklamovaném území žilo 7 456 000 obyvatel.¹ Obyvatelé Mladé Boleslavi, stejně jako většina českého obyvatelstva v Čech a Moravy, reagovali na nastalou situaci veskrze negativně a protiněmecké nálady opanovaly celou společnost. Předsedou protektorátní vlády zůstával i nadále Rudolf Beran, který zastával funkci předsedy česko-slovenské vlády od 1. prosince 1938. V této pozici, nyní však již jako předseda vlády protektorátní, setrval až do 27. dubna 1939, kdy odešel z politického života. Avšak nadále udržoval styky jak s některými protektorátními představiteli, tak posléze i s českým odbojem, kterému finančně vypomáhal.² Ani ne týden po okupaci českých zemí, dne 21. března 1939, oznámil prezident doktor Emil Hácha vznik politické jednoty pod názvem *Národní souručenství*. Jednalo se o jedinou povolenou politickou stranu na území protektorátu, ve které bylo soustředěné téměř veškeré mužské obyvatelstvo Protektorátu Čechy a Morava (ženám bylo členství zapovězeno). Ačkoliv se jednalo o jakousi organizaci, která měla napomáhat německé okupační správě a zároveň i k ovlivňování českého veřejného mínění ve prospěch Velkoněmecké říše) a dala se považovat za první krok k plánované depolitizaci českého národa a jejímu následnému „odnárodnění“ (tedy tak, jak to měl v plánu Reinhard Heydrich a posléze Karl Hermann Frank), i uvnitř Národního souručenství se také vyskytovaly tendence naopak chránit národ před okupačním vlivem. Mladoboleslavská organizace Národního souručenství byla ustanovena 6. května 1939. Do jejího čela byl zvolen dílovedoucí z ASAPu, František Novák.³ Jak bylo zmíněno, na konci dubna odstoupil Rudolf Beran, z postu předsedy protektorátní vlády a na jeho místo nastoupil divizní

¹ FRAJDL, Jiří. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1945*. Moravská Třebová: Diatex, 1993. s. 19.

² Rudolf Beran. *Vláda České Republiky* [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protektorat-cechy-a-morava/rudolf-beran/rudolf-beran-45270/>

³ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda -1895-1945*. s. 214.

generál Ing. Alois Eliáš, který do té doby působil v Beranově vládě jakožto ministr dopravy. Alois Eliáš, který byl ve své vládě pověřen navíc i řízením ministerstva vnitra, se usilovně snažil o udržení co nejvyšší míry autonomie českého národa a velmi intenzivně spolupracoval s českým odbojem (zasadil se zejména o rozvoj odbojového hnutí Obrana národa, pro které získal štědré finanční obnosy). To se mu také nakonec stalo osudným, protože v září roku 1941 byl zatčen a odsouzen k trestu smrti, kterýžto byl vykonán v červnu 1942.⁴ České úřady, ačkoliv byly považovány Němci za nespolehlivé, zůstaly i po okupaci zachovány za účelem vykonávání nařízení a rozkazů od zastupujících říšských úřadů v Protektorátu. I pravomoci prezidenta byly minimální a bez souhlasu říšského protektora nebylo možné vydat žádný nový zákon ani nařízení.⁵ Až do roku 1942 byly tyto dvě správní linie, samostatné pro české obyvatelstvo (protektorátní vláda) a správa německá, kterou představoval Úřad říšského protektora. Správní reforma zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha však od roku 1942 de facto zrušila linii právě českých úřadů, či jim spíše ponechaly jen symbolickou pravomoc, jelikož jejich faktické zrušení by se ještě více eskalovalo negativní nálady na postoji českého národa vůči okupaci a do čela všech úřadů byli dosazováni Němci.⁶ Došlo také k zásahům do protektorátní vlády, kde byl zrušen úřad ministerské rady a ministerstva byla nyní nově podřízena Úřadu říšského protektora.⁷ Právě Úřad říšského protektora představoval hlavní orgán výkonné moci v Protektorátu. V jeho čele stál říšský protektor, který podléhal pouze Adolfu Hitlerovi, od něhož dostával přímé pokyny, případně pak Hermann Göring skrze svůj post zmocněnce pro čtyřletý plán. Protektor měl jakožto Hitlerův zástupce a zmocněnec říšské vlády dohlížet na to, aby se v protektorátu plnil politický směr udávaný Vůdcem. Všechny říšské úřady musely svá chystaná opatření vztahující se na protektorát konzultovat nejprve s Ústřednou pro Čechy a Moravu (v jejímž čele stál Wilhelm Stuckart), jež byla zřízena při říšském ministerstvu vnitra, a které byl také říšský protektor povinen zasílat ke

⁴ Alois Eliáš. *Vláda České Republiky* [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protectorat-cechy-a-morava/alois-elias/alois-elias-29185/>

⁵ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. Vyd. 1. Poděbrady: Kompakt, 2004. ISBN 80-239-4321-9. s. 34.

⁶ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 33.

⁷ LINHARTOVÁ, Lenka a kol. *Heydrichova okupační politika v dokumentech*. Praha : Český svaz protifašistických bojovníků, 1987. s. 11.

schválení svá nařízení a výnosy. Ústředna však byla zrušena v rámci reorganizace v roce 1943. Poté zajišťoval kontakt s protektorem vedoucí říšské kanceláře dr. Hans Lammers.⁸ Prvním, kdo vykonával funkci říšského protektora, se stal předseda tajné kabinetní rady a říšský ministr Konstantin von Neurath, který se postu ujal záhy po zrušení německé vojenské správy v protektorátu, 16. dubna 1939 (do té doby byla moc v rukách okupační vojenské správy, jež jmenovala prozatímní představitele civilní správy - v Čechách to byl bývalý předseda Sudetoněmecké strany Konrad Henlein a na Moravě župní vedoucí Josef Bruckel).⁹

Samotné město Mladá Boleslav mělo roku 1930 celkem 24 488 obyvatel.¹⁰ Na sklonku války se počet obyvatel stále pohyboval kolem hranice 25 000 obyvatel, kteří žili v celkem 2 195 domech, z nichž ve Starém městě se jich nacházelo 143, v Novém městě 701, v Podolci 995 a na Ptáku 222. Dalších 118 domů se nacházelo v nouzové kolonii Podchlumí a dalších 16 Pod skalkou na Ptáku.^{11 12} Co se v návaznosti na politickou situaci ve třicátých letech týče, Mladé Boleslavi se „problematické“ meziválečné soužití Čechů a českých (sudetských) Němců, nebo tedy přesněji problematika sudetoněmeckých radikálů, přímo netýkala, jelikož Mladá Boleslav, stejně jako celá oblast středních Čech, byla obývána v drtivé většině téměř výhradně českým obyvatelstvem. Avšak po postoupení československého pohraničí, na základě Mnichovské dohody z 30. září 1938, se ze středočeského města stalo rázem město téměř pohraniční. V samotném městě se podle údajů z roku 1940 se pouze 138 obyvatel hlásilo k německé národnosti.¹³ Jednou ze skupin obyvatelstva, jež byla za okupace postižena nejvíce, byli Židé. Těch bylo v Mladé Boleslavi před válkou v roce 1938 celkem 264, z nichž jich bylo v roce 1948 naživu celkem 32.¹⁴

⁸ HRBEK, Jaroslav. Úřad říšského protektora. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

⁹ Tamtéž.

¹⁰ HISTORICKÝ LEXIKON OBCÍ ČESKÉ REPUBLIKY 1869–2005 I. DÍL. *Český statistický úřad* [online]. s. 136. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: [http://notes3.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/9200404384/\\$File/13n106cd1.pdf](http://notes3.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/9200404384/$File/13n106cd1.pdf)

¹¹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 297.

¹² *Hlas našeho venkova*, 15. prosince 1944, roč. 25, s. 3.

¹³ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu*. Mladá Boleslav: Státní okresní archiv Mladá Boleslav, 2002. ISBN 80-238-9898-1. s. 8.

¹⁴ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 306.

V Mladé Boleslavi se nacházelo poměrně dost židovských obchodníků soustředěných především ve Starém městě.¹⁵ Dne 18. srpna 1939 vydal okresní úřad nařízení o styku nežidovského obyvatelstva se židovským, čímž oficiálně začala perzekuce mladoboleslavských Židů, kterým tak bylo zakázáno navštěvovat kulturní instituce (knihovny, muzea, galerie, aj.).¹⁶ Od roku 1941 byli mladoboleslavští Židé shromažďováni na zdejším hradě a následně byli odsud vypravováni do některého z koncentračních táborů.¹⁷ Taktéž jim od září 1941 vyplývala povinnost nosit na viditelném místě nosit výšivku se žlutou šesticípou hvězdou.¹⁸ Zároveň byly potravinové lístky Židů označeny písmenem „J“ (Jude – Žid), z čehož vyplývaly snížené příděly potravin.¹⁹ Transporty do koncentračních táborů s židovským obyvatelstvem byly zahájeny roku 1942 a do konce války bylo z Mladé Boleslavi, která byla jedním z 15 shromažďovacích měst na českém území, transportováno do koncentračních táborů celkem 1 043 osob, pocházejících buď přímo z Mladé Boleslavi, nebo z jejího okolí, ve dvou transportech, které nesly označení Cl a Cm. Z těchto transportů se konce války dočkalo pouze 48 lidí.²⁰ V přilehlých Kosmonosech se nacházela Zemská léčebna pro duševně choré. Sem byli soustředěni především pacienti říšskoněmečtí z oblasti Říšské župy Sudety a obecně bylo usilováno o to, aby právě sem byli přemístěni němečtí pacienti z celého území protektorátu, a naopak zdejší čeští pacienti byli přemísťováni do jiných ústavů. Na základě toho byl ústav vyjmut roku 1941 z kompetence protektorátních úřadů. V tomto ústavu pak byly do konce války patrně prováděny tzv. divoké eutanazie, tedy vědomé zvyšování dávek opiátů pacientům, vedoucí až k jejich smrti.²¹

Správa města Mladá Boleslav byla od roku 1938 až do roku 1941 vedena skrze správní komisi, jejímž předsedou byl Ing. Karel Čapek a jeho prvním náměstkem byl JUDr. Josef Růžička.²² Celkem měla tato komise 15 členů. Po okupaci byl do této

¹⁵ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

¹⁶ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 33.

¹⁷ MĚSTECKÁ, Sylva. *Mladá Boleslav*. vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. ISBN 80-743-2094-4. s. 39.

¹⁸ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 36.

¹⁹ Tamtéž, s. 35.

²⁰ TRANSPORTY VYPRAVENÉ Z MLADÉ BOLESLAVI. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/education/projects/commemoration/mlada_boleslav/

²¹ HRBEK, Jaroslav. Eutanázie. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005 s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

²² HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 35.

komise vynuceně kooptován Walter Fitz, který sloužil jako referent pro náležitosti německého obyvatelstva. Ten měl, i přes nízký počet německých obyvatel ve městě, zřídit německou školu a školku.²³ Důležitější pro správu města však bylo to, že jeho úkolem bylo zároveň také udržovat styky s českými fašistickými či kolaborantskými hnutími (Svaz pro spolupráci s Němci, Vlajka, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, aj.), ale i s místními organizacemi NSDAP a Hitlerjugend, aj. Nicméně i přes fakt, že se musela správní komise města řídit podle směrnic okupační správy, stále bylo město v českých rukou. To se ale změnilo v říjnu 1941, kdy byl do čela města dosazen Klaus Höniger, který byl jmenován do funkce vládního komisaře. Klaus Höniger byl původem Čech, důstojník československé armády v hodnosti majora justiční služby, vlastním jménem Stanislav Kopačka, horlivý nacist, který usilovně prosazoval germanizaci.²⁴ Ve správním členění spadala Mladá Boleslav (jakožto politický okres) pod Oberlandrat v Jičíně, ačkoliv okupační správa zvažovala založení samostatného Oberlandratu přímo v Mladé Boleslavi.²⁵ Místo toho však byl v Mladé Boleslavi zřízen tzv. Reichsauftragsverwaltung, na který byla přenesena část pravomocí jičínského Oberlandratu a okresním hejtmanem byl jmenován dr. Ludwig Wessely.²⁶ Po reformě v roce 1942 pak politický okres Mladá Boleslav spadl již přímo pod Prahu. Ve věci finanční správy pak obvod Mladá Boleslav (ke kterému byl v roce 1941 připojen i obvod berního úřadu v Nových Benátkách) organizačně spadl od roku 1942 pod berní úřad v Kolíně.²⁷

Stejně jako celém v Protektorátu, i v Mladé Boleslavi byl zaveden lístkový přidělový systém na potraviny (především maso, uzeniny, mouky, chleba, pečivo, mléko, cukry, tuky, aj.) a spotřební zboží (ošacení, boty, látky). To se stalo (na celoprotektorátní úrovni) 20. srpna 1939.²⁸ V důsledku toho však vzkvétala aktivita na černém trhu, kde se daly koupit jinak nedostatkové potraviny a zboží, avšak za značně přemrštěné ceny, které se navíc samozřejmě v průběhu války měnily, rozuměno zvyšovaly. Například kilogram másla se tak ke konci války dal na černém

²³ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 35.

²⁴ Tamtéž, s. 35.

²⁵ Tamtéž, s. 34.

²⁶ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 8.

²⁷ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 35.

²⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 214.

trhu pořídít za 600 korun, kilogram sádla za 900-1000 korun, vykrmená husa (10 kilogramů) za 3 000 korun, 200 kilogramové prase až za 68 000 korun, králík za 150-200 korun, boty za 1 500 – 2 000 korun, oděv za 20 000 korun a více, a jedno vejce až za 20 korun. Například jedna z pamětnic, Vlasta Mašková, uvedla, že jedno vajíčko se dalo na konci války sehnat za 10 korun.²⁹ Cena jedné cigarety se ke konci války pohybovala mezi 20 a 30 korunami.³⁰ Cigarety byly samozřejmě na příděl, a vydávaly se za tzv. „tabačenky“. Například ke konci války byl pro kuřáky snížen počet přidělených cigaret na 15 kusů týdně. Z toho důvodu se také stále více rozmáhalo domácí pěstování tabáku, tzv. „zabaráku“, či „domoviny“.³¹ Kvalita takto po domácku vyrobených cigaret byla velmi nízká.

Hospodářské kontroly se snažily proti aktivitám na černém trhu bojovat, a tak byly například při prohlídkách ve vlcích zabavovány potraviny. Za obchody na černém trhu hrozily nejen pokuty, ale i tresty odnětí svobody, či v nejzazších případech dokonce trest smrti.³² Tresty hrozily samozřejmě i za běžné krádeže. Například 16. října byl krajským soudem v Mladé Boleslavi odsouzen k deseti týdnům vězení mlynářský dělník František Urban, který odcizil králíky svým sousedům.³³ Další případ krádeže potravin, nyní však cukru, se udál v listopadu 1944, kdy Růžena Šimerková a Josef Micka odcizili z půdy Karlovi Nývltovi zásoby cukru o hmotnosti 75 kilogramů, za což po dopadení oba obdrželi trest ve výši čtyř měsíců odnětí svobody, a to i přes snahu se u soudu bránit tím, že se domnívali, že toto množství cukru nemělo hodnotu přesahující ani 500 korun.³⁴

Okupační správa nemohla, a také nepodcenila využití tisku a rozhlasu k nástrojům propagandy. Například Český rozhlas měl sloužit českým kulturním účelům v rámci Velkoněmecké říše, avšak měl provádět zvláštní příkazy udělené z Říše, případně říšským protektorem, s tím, že pokud tyto překročí rámeček české kulturní práce, či se přímo dotýkají záležitostí Říše, rozhoduje na valné hromadě v těchto věcech hlas členů správní a dozorcí rady, jmenovaných protektorátní vládou

²⁹ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

³⁰ MAŠEK, Jaroslav. *Boleslavsko*. s. 257.

³¹ Tamtéž.

³² HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 36.

³³ *Hlas našeho venkova*, 20. října 1944, roč. 25, s. 3.

³⁴ *Hlas našeho venkova*, 24. listopadu 1944, roč. 25, s. 3.

na návrh říšského protektora. Cenzura předběžná i dodatečná byla součástí rozhlasu již před válkou za první republiky, a jednalo se dokonce o součást smluvní dohody, na jejímž základě probíhalo opakovaně prodlužování licence vysílání Českého rozhlasu (či Radiojournalu, jak se zprvu společnost nazývala).³⁵ Cenzura byla tehdy delegována ministerstvem vnitra na policejní stanice v působitích stanic rozhlasu. Po okupaci v březnu 1939 došlo v cenzurním aparátu ke změnám. Cenzuru nově vykonávalo cenzurní oddělení, kterému musely být předkládány veškeré texty do vysílání k posouzení, avšak cenzurní referenti se nyní nově nacházeli ve všech programových odborech. Také ve vlastnické struktuře společnosti Český rozhlas došlo ke změnám – 51% bylo ponecháno protektorátní vládě, zbylých 49% pak Velkoněmecké říši, zastupované říšským protektorem. Soukromí podílníci byli nuceni vystoupit ke dni 30. září 1940.³⁶ V březnu roku 1942 pak došlo k začlenění Českého rozhlasu pod *Reichs-Rundfunk-Gesellschaft* (Říšská rozhlasová společnost), pod kterou přešel veškerý vkladní kapitál společnosti, a vysílání Českého rozhlasu (doposud rozdělené na české a německé) bylo sloučeno v jedno a zařazeno v rámci říšské rozhlasové společnosti jako *Sendergruppe Böhmen und Mähren* (tedy Vysílací skupina Čechy a Morava).³⁷ Organizační struktura se v průběhu let postupně měnila. V roce 1939 ještě nebyl zásah do programové struktury nijak zásadní. Až následujícího roku začalo docházet k výraznějším strukturním změnám, a stejně tak byli nuceni z rozhlasu odejít všichni zaměstnanci neárijského původu. Byla zřízena programová intendatura úzce spolupracující s Úřadem říšského protektora, které bylo programové oddělení rozhlasu podřízeno, a která měla především zajišťovat ucelenost vysílání na základě direktiv intendantury.³⁸ Další změna nastala v roce 1942, kdy byla struktura rozhlasu rozdělena na dva základní odbory, a to kulturní a politický. Přes všechny zásahy do programové struktury se však vedení společnosti i nadále snažilo si zachovat co možná nejvíce národní charakter a vzbuzovat v posluchačích lásku k vlasti a zároveň se je snažit přesvědčit o tom, aby neklesali na

³⁵ HRBEK, Jaroslav. Cenzura rozhlasového vysílání. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

³⁶ ČÁBELOVÁ, Lenka. Český rozhlas v období protektorátu. In: HRBEK, Jaroslav. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 2. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž, s. 3.

myslí. To vše samozřejmě formou písní a poezie.³⁹ Po zřízení zmiňované programové intendatury však narůstal počet zásahů do programu ze strany Úřadu říšského protektora a větší orientace na proněmeckou propagandu a propagaci německé kultury.

I tisk podléhal cenzuře, kterou měla na starost skupina pro tisk při Úřadu říšského protektora, v jehož čele stál Wolfgang Wolfram von Wolmar. Ten se zasadil o rozšíření pravomocí šéfredaktorů největších periodik, kam byli dosazeni spolehliví kolaboranti, ačkoliv takové nebylo příliš jednoduché sehnat. O tom, může svědčit i statistika zrušených periodik v průběhu Protektorátu. K roku 1939 vycházelo pravidelně na území Protektorátu celkem 2125 periodik v českém jazyce. V roce 1945 už to bylo pouhých 238. To znamená, že za 6 let působení okupační správy bylo na území Protektorátu zastaveno vydávání celkem 1887 periodik. Dalších celkem 53 zastavených periodik vycházejících na území Protektorátu bylo v jazyce německém.⁴⁰ Na základě tajné směrnice, tzv. Souborného přehledu pokynů pro tiskovou přehlídku bylo zakázáno otiskovat články, které by šlo prezentovat dvojsmyslně, a především pak otiskovat materiály, které by jakýmkoliv způsobem mohli podpořit národní vědomí českého obyvatelstva. V březnu 1941 došlo k ustanovení tzv. sedmičky, která se skládala z šéfredaktorů největších protektorátních periodik – *České slovo*, *Večerní české slovo*, *A-Zet*, *Národní práce*, *Národní politika*, *Polední list* a *Venkov*. Jelikož se jednalo o novináře pronacistické, činili nátlak na protektorátní vládu, aby jim vyjádřila podporu zejména ve věci exilové vlády, která vyzývala k bojkotu protektorátního tisku. K tomu však předseda vlády generál Alois Eliáš odmítal přistoupit a ke změně postoje vlády v této věci došlo až s nástupem Emanuela Moravce na post ministra školství.⁴¹ Konec konců názor Eliáše na tyto aktivistické publicisty je patrný již z tzv. chlebičkové aféry, kdy byli právě někteří členové sedmičky otráveni infikovanými chlebičky, údajně právě

³⁹ ČÁBELOVÁ, Lenka. Český rozhlas v období protektorátu. In: HRBEK, Jaroslav. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 4. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

⁴⁰ ŠÍR, Vojtěch. Český tisk v protektorátu. *Fronta.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/dotaz/cesky-tisk-v-protektoratu>

⁴¹ HRBEK, Jaroslav. Aktivističtí novináři. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

na popud samotného Eliáše. Otravě nakonec podlehl jen Karel Lažnovský, šéfredaktor Českého slova. Ve svém důsledku však znamenala, či alespoň přispěla tato aféra k rozsudku smrti i pro samotného Eliáše. V rámci působení této sedmičky, jejíž členové představovali nejzarytější aktivistické proříšské novináře, vycházela také řada periodik, které dotvářely kolaborantskou atmosféru v Protektorátu. Některé byly vyloženě neúspěšné, některé si dokázaly najít své příznivce snáze. Například Emanuel Vajtauer byl jedním z představitelů zmíněné sedmičky a působil jako šéfredaktor Večerního českého slova. Byl však zároveň také šéfredaktorem původně Peroutkova časopisu *Přítomnost*, který byl v roce 1942 obnoven na popud Emanuela Moravce. Svému předválečnému úspěchu se však pod Vajtauerovým vedením ani nepřiblížil. Mezi ty úspěšnější se ale může zařadit satirický karikaturní čtrnáctideník *Ejhle*, jenž vycházel od ledna roku 1944. Ten dokonce německá zpravodajská služba Sicherheitsdienst označila za naprostý propagandistický úspěch a byl vydáván až do konce války.

Když Německo napadlo 22. června 1941 Sovětský svaz, ještě v týž den byly ulice plné diskutujících občanů. Pravděpodobně však tyto diskuze vyznívaly odlišně, než bylo oficiální stanovisko protektorátního prezidenta dr. Emila Háchy, který ve svém přednesu k národu ze dne 23. června 1941 odsoudil „záporný a destruktivní, nám rasově cizí marxistický bolševismus“.⁴² Avšak toto veřejné prohlášení bylo dost možná v rozporu i s osobním názorem prezidenta Háchy. Představitelé Národního souručenství však upozorňovali lid, aby se nenechal oklamat zidealizovaným „pokrevním poutem s bratry Slovany – Rusy“, a naopak zesílili své pracovní nasazení. Jan rytíř Fousek, který stál v čele Národního souručenství od roku 1941, a jenž jej směřoval více ke kolaboraci s okupační správou, se horlivě zasazoval na zasedáních Národního souručenství o to, aby byli všichni „škůdci národa“ v tomto ohledu patřičně potrestáni.⁴³ Okupační správa se snažila české obyvatelstvo přesvědčit o oprávněnosti tažení do nitra sovětského Ruska, a také o tom, že právě Sovětský svaz představuje největší hrozbu pro celý starý kontinent. Za tímto účelem byla také do Prahy z Vídně přesunuta výstava s názvem „Sovětský ráj“, pocházející

⁴² KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české XV.b (1938-1945)*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN: 80-7185-582-0. s. 18.

⁴³ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české XV.b (1938-1945)*. s. 19.

z dílny německého ministerstva propagandy, která měla českému obyvatelstvu ukázat pravou – zbídačenou, tvář Sovětskou svazu a jeho obyvatelstva. Tato výstava stala se také nuceně dobrovolnou a byly na ní pořádány exkurze škol, úřadů, spolků či továrních kolektivů. Výstava se však nezřídka setkala spíše s opačným účinkem, tedy než aby vyvolala v návštěvnicích obavy ze Sovětského svazu a jeho likvidačního vlivu, ti odcházeli spíše s posílenou protinacistickou náladou. O obecném smýšlení obyvatelstva si nedělaly iluze ani příslušné německé orgány zde působící, tedy především Gestapo. To po rozšíření se informací o německé invazi do Sovětského svazu uvedlo v jedné ze svých zpráv: *„Při vypuknutí německo-ruské války byla tato radostná nálada Čechů samozřejmě největší. ... Pro všechny Čechy byla válka německo-ruská vyvrcholením jejich boje proti nacismu“*, v jiné ze zpráv se zase uvádí: *„Jako bylo zřízení protektorátu v očích českých intrikánů okupací, kterou je třeba při nejbližší příležitosti svrhnout, tak také Češi při vstupu Sovětského svazu do války považovali tento vstup za výzvu k aktivnímu odporu proti nacionálnímu socialismu. Zvláště ilegální komunistická strana (KSČ) se snažila všemi prostředky zrevolucionizovat český národ a intenzivně připravovala ozbrojené povstání.“* Podobně vyzněla i zpráva o politickém vývoji v Protektorátu z období 10. června až 10. července 1941, ve které stálo: *„Komunisté, bývalí ruští legionáři, kruhy mladé inteligence a především Židé doufají neustále ve vítězství Sovětů. V těchto kruzích působí nepřátelská propaganda nejsilněji. Předpovídá se německá porážka, vnitřní nepokoje, stávkové a sabotážní akce a tím je posilován pasivní odpor. Poslechu moskevského a londýnského rozhlasu čelila státní policie zabavením rozhlasových přijímačů zvláště šovinisticky zaměřeným Čechům. V kruzích inteligence se také šířila šeptaná propaganda, která předvíдалa, že Němce čeká v Rusku stejný osud jako Napoleona.“*⁴⁴ V téže době se také rozběhl boj o písmeno „V“. To se v různých podobách a na různých místech objevovalo ve městě (ale i celém Protektorátu), a bylo odvozené z anglického „V for Victory“, což byla jakási britská kampaň na podporu morálky v Británii a v okupované Evropě. Německá okupační správa si tohoto byla vědoma a snažila se písmenu „V“ vnutit vlastní význam, a to v podobě německého „V (Victoria)“. Tyto snahy se odrážely například i v tisku.

⁴⁴ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny země koruny české XV.b (1938-1945)*. s. 20-21.

V témže roce se také množily po celé Mladé Boleslavi různé protistátní a protiněmecké nápisy, jako „*Pryč se zrádcovskou vládou!*“, „*Pryč s Hitlerem!*“, „*Smrt hitlerovským vrahům!*“, či „*Ať žije Sovětský svaz!*“, které se objevovaly například i na budově zdejší služebny gestapa. Správa města vypsalala odměnu 5 000 korun za dopadení pachatelů.⁴⁵ Také zásobovací situace se zhoršovala – přiděl másla byl snížen na polovinu a bylo velmi obtížné sehnat vepřové maso pro nedostatek jatečních vepřů. Kvůli dodávkám pro německou brannou moc byly omezeny i přiděly masa hovězího, ačkoliv se situace v září mírně zlepšila.⁴⁶ Také tohoto roku došlo k záplavám v povodí řeky Jizery, které však Mladou Boleslav prakticky nezasáhly.⁴⁷

Poté, co byl dne 27. května 1942 spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, který také o několik dnů později, dne 4. června 1942, svým zraněním podlehl, rozpoutala se na území celého Protektorátu Čechy a Morava vlna represivních opatření ze strany okupační správy, při které docházelo mimo jiné i k popravám různých významných osobností společenského, průmyslového a kulturního života, ale také starostové či příslušníci Sokola. Tato represivní vlna se nevyhnula ani Mladoboleslavsku. V Mladé Boleslavi bylo tehdy popraveno na dvanáct lidí, mezi nimiž byl i četnický velitel major Jaroslav Línaj, důvěrný přítel Ing. Karla Hrdličky, který do roku 1941 stál v čele mladoboleslavské Škodovky (ASAPu).⁴⁸ Nutno podotknout, že vystupování a taktika gestapa a také německé bezpečnostní policie Sicherheitsdienst (SD), která spadala pod Waffen-SS, se v letech 1942 a 1943 postupně měnila, a to od využívání metod masového teroru k cílenějším zásahům a k budování sítě konfidentů. Právě od ledna tohoto roku stanul v čele protektorátní vlády Jaroslav Krejčí, který rovněž v předchozí vládě (vládě Aloise Eliáše) zastával ministerský post – post ministra spravedlnosti, který nyní vykonával nadále, souběžně s postem předsedy vlády.⁴⁹ V téže době také vrcholila snaha některých nacistických činitelů o to, stát s nejmocnějším mužem

⁴⁵ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 221.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ KRÁLÍK, Jan. *V soukolí okřídleného šípu: zákulisí automobilky Škoda očima konstruktéra Favoritu Petra Hrdličky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2415-7. s. 33.

⁴⁹ Jaroslav Krejčí. *Vláda České Republiky* [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protectorat-cechy-a-morava/jaroslav-krejci/jaroslav-krejci-28107/>

v Protektorátu. Po smrti Reinharda Heydricha byl Adolfem Hitlerem dne 4. června 1942 na post zastupujícího říšského protektora jmenován SS-Oberst-Gruppenführer a generálplukovník policie Ing. Kurt Daluege, který záhy po svém jmenování vyhlásil v protektorátu stanné právo a začal s represivními opatřeními, které měly za následek četné popravu, likvidaci obcí Lidice a Ležáky a také se zesílenou snahou o likvidaci českých odbojových hnutí.⁵⁰ Osobou, která začala mít na dění v Protektorátu větší vliv, se stal státní tajemník Úřadu říšského protektora - Karl Hermann Frank. Ten byl zprvu 20. června 1943 povýšen na SS-Obergruppenführera a posléze 20. srpna 1943 jmenován na post nově zřízeného říšského státního ministra pro Čechy a Moravu.⁵¹ A to i přesto, že byl do funkce říšského protektora pro Čechy a Moravu téhož dne (20. srpna) nově jmenován Wilhelm Frick (místo penzionovaného Konstantina von Neuratha a zároveň též penzionovaného zastupujícího říšského protektora Kurta Daluega). Ten však odjel záhy do Německa a přenechal tak volné pole působnosti v protektorátu právě Frankovi.⁵²

Nicméně i někteří čeští protektorátní činitelé, ale i české fašisticky orientované organizace, se snažili ze situace v protektorátu těžit ve svůj prospěch. Například Emanuel Moravec, bývalý český voják a legionář, nyní ministr školství a národní osvěty v Krejčího vládě, aktivně spolupracující s nacisty, se snažil zlikvidovat Národní souručenství, ale také české fašisticky orientované organizace (Vlajka, Zelené hákové kříže, Národní obec fašistická, aj.). Především Vlajkaři v čele s Janem Rysem-Rozsévačem a Josefem Burdou usilovali o získání moci v Protektorátu. Byl to ale Moravec, komu se nakonec podařilo přiklonit si okupační správu na svou stranu a Rys-Rozsévač i Burda byli nakonec zatčeni a odesláni jako „čestní hosté“ do koncentračního tábora Dachau, kde byli internováni až do konce války.⁵³ Taktéž činnost Národního souručenství jakožto politického útvaru byla v lednu 1943 ukončena a nadále pokračovala již jen jako „kulturně-výchovná organizace“.⁵⁴ V témže měsíci také Moravec sondoval možnosti vyslání českého

⁵⁰ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vyd. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 261.

⁵¹ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny země koruny české XV.b (1938-1945)*. s. 182.

⁵² GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. s. 261.

⁵³ Tamtéž. s. 186-187.

⁵⁴ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny země koruny české XV.b (1938-1945)*. s. 186.

vládního vojska na frontu u Karla Hermanna Franka, do čehož se nakonec zapojil i prezident Emil Hácha, který se však sám k této otázce stavěl spíše skepticky.⁵⁵ K zapojení českých vojáků do bojů na frontě po boku vojsk Osy se neuskutečnilo, a to především z prostého důvodu, že sám Adolf Hitler toto odmítal. Avšak bylo to v době, kdy německá 6. armáda skomírala u Stalingradu. Právě porážka u Stalingradu vyburcovala nacistický režim k mobilizaci veškerých materiálních i lidských rezerv, což se samozřejmě dotklo i Protektorátu. Na základě vládních nařízení č. 190/1939 a 195/1939 Sb. z 25. července 1939 a 24. srpna 1939 došlo k zavedení všeobecné pracovní povinnosti pro muže od 16 do 25 let, kterým mohlo na dobu jednoho či dvou let být nařízeno provádět na určeném místě práce ze státně politických důvodů.⁵⁶ Tyto nařízení byly ještě rozšířeny nařízením Úřadu říšského protektora ze dne 25. listopadu 1939, které umožňovalo Oberlandratům povolat v případě potřeby všechny obyvatele ve věku od 16 do 60 let věku.⁵⁷ Organizačně spadaly tyto pracovní odvody (společně s celou pracovní agendou v Protektorátu) pod jednotlivé Úřady práce, které byly zřízeny na základě vládního nařízení č. 193/1939 Sb. z 25. července 1939 (s účinností od 1. září téhož roku), a jenž tak převzaly úkol X. oddělení Úřadu říšského protektora a najímacích komisí pracujících v jeho součinnosti.⁵⁸ Ačkoliv byly tyto zřizovány především k Oberlandratům, byl Úřad práce zřízen i v Mladé Boleslavi. Tyto pracovní odvody se nevyhnuly ani obyvatelům Mladé Boleslavi a okolí. Někteří z nich byli ke konci války vybráni, aby pomáhali při stavbě zákopů a protitankových zátarasů, jako například jeden z pamětníků, a to Jaroslav Dvořák z Bělé pod Bezdězem. Pro nasazení na povinné práce byl vybrán 11. března 1945. Spolu s několika dalšími byl odvezen k Olomouci na stavbu protitankových zákopů, které měly dle jeho slov být tři a půl metru široké, navržené tak, aby v nich tanky uvízly a nemohly tak pokračovat v jízdě. Během těchto prací byl Jaroslav Dvořák i další nasazení ubytováni v blízké vesnici (jejíž jméno však nedokázal upřesnit). Tyto práce vykonával celkem tři týdny, poté onemocněl a po vyšetření v nemocnici byl

⁵⁵ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny země koruny české XV.b (1938-1945)*, s. 190.

⁵⁶ HRBEK, Jaroslav. Úřady práce. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 2. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

s diagnostikovaným zánětem ledvin poslán domů.⁵⁹ To, že byli lidé z Mladé Boleslavi a okolí posíláni na Moravu na kopání zákopů, potvrdila i Vlasta Mašková.⁶⁰ Pracovní úřady však byly pověřeny i odesíláním vybraných osob na totální nasazení přímo do Německa, konkrétně pak do průmyslových oblastí jako například Porúří, Sasko, aj., které byly častým terčem náletů spojeneckých bombardérů.⁶¹ To umožňovalo vládní nařízení č. 10/1942 z května roku 1942, ve kterém je přímo uvedeno přikazování na práci na území Říše, kam mohly Úřady práce vysílat svobodné, ovdovělé či rozvedené muže i ženy.⁶² Krom „kulturně-vzdělávacího“ působení Národního souručenství, byla vládním nařízením č 126/1943 z 11. května 1943 zřízena *Veřejná osvětová služba*. Ta spadala pod ministerstvo školství a lidové osvěty, a tedy byla v područí Emanuela Moravce. Cílem Veřejné osvětové služby měla být ochrana kulturně politické výchovy českého národa před „rušivými živly“ (tedy před komunismem, demokracií, atd.).⁶³ Například v Mladé Boleslavi dne 27. října 1944 školení osvětových pracovníků a kulturních spolků a součástí srazu byla i přednáška na téma biologické příčiny současné války, to vše v režii právě Veřejné osvětové služby.⁶⁴ Z kulturních akcí organizovaných Veřejnou osvětovou službou lze zmínit například v Mladé Boleslavi konaný večer komorní hudby, který se uskutečnil 26. listopadu 1944 v budově městského divadla.⁶⁵ V praxi však také pomáhala se součinností a organizací aktivistických projevů v Protektorátu. V Mladé Boleslavi byl filmovým referentem Veřejné osvětové služby odborný učitel Vachek.⁶⁶

Také je potřeba nastínit historii odboje působícího na Mladoboleslavsku, a to v návaznosti na odboj celoprotektorátní. Záhy po zaboru zbytku českých zemí po 15. březnu 1939 se v Mladé Boleslavi sešli představitelé vznikajícího ilegálního protinacistického odbojového hnutí *Petiční výbor věrni zůstaneme* (jenž působilo

⁵⁹ DVOŘÁK, Jaroslav. Osobní rozhovor. Bělá pod Bezdězem, 28. 6. 2014. V mém vlastnictví.

⁶⁰ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

⁶¹ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 36.

⁶² HRBEK, Jaroslav. Úřady práce. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 3. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

⁶³ HRBEK, Jaroslav. Veřejná osvětová služba (VOS). In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

⁶⁴ *Hlas našeho venkova*, 3. listopadu 1944, roč. 25, s. 3.

⁶⁵ *Hlas našeho venkova*, 1. prosince 1944, roč. 25, s. 3.

⁶⁶ *Hlas našeho venkova*, 3. listopadu 1944, roč. 25, s. 3.

jakožto levicové politické hnutí už na konci první republiky jako petiční výbor k manifestu „Věrní zůstaneme!“, vyzývající k obraně celistvosti republiky) jmenovitě se jednalo například o prof. Vojtěcha Čížka, prof. Václava Patzáka, JUDr. Karla Bondyho, Wolfganga Jankovce či Josefa Peška, dále pak například i bývalý legionář Josef Botka či major československé armády Josef Fryml. Souběžně s ustavováním hnutí Petičního výboru věrní zůstaneme, vznikalo v rámci republiky také odbojové hnutí *Obrana národa*, které bylo zamýšlené jako odbojová organizace složená především z důstojníků v záloze, které tou dobou počítalo s vypuknutím celonárodního ozbrojeného povstání. V Mladé Boleslavi bylo ustanoveno krajské velitelství Obrany národa a do jeho čela byli jmenováni, rovněž již zmiňovaní a v Petičním výboru věrní zůstaneme působící, Josef Botka a major Josef Fryml (jakožto jeho zástupce). Těm se podařilo v řádu měsíců vybudovat účinnou síť buněk Obrany národa.⁶⁷ Mladoboleslavská policie představovala důležitého partnera, který zdejšími buňkami Obrany národa zbraně, jelikož její velitel Josef Adam působil aktivně v odboji.⁶⁸ Tato mladoboleslavská síť byla napojena na pražské vedení, v jehož čele stáli generálové Bílý, Ingr a Vojtechovský. Avšak pro činnost Obrany národa na Mladoboleslavsku byla stěžejní až další vlna zatýkání z února 1940, která mimo jiné postihla právě i mjr. Josefa Frymla. Po této události postupně Obrana národa přešla především na zpravodajskou a výzvědnou činnost, přesto však byla na přelomu let 1940-1941 téměř zlikvidována, jelikož gestapo mělo již podchycenou její působnost, a to nejen na Mladoboleslavsku, ale i na protektorátní úrovni. Na počátku roku 1940 vznikla odbojová organizace *ÚVOD – Ústřední vedení odboje domácího*, která měla být zastřešující organizací pro odbojové útvary Obrana národa, Petiční výbor věrní zůstaneme a Politické ústředí (politické centrum nekomunistického odboje, které však bylo rozbito ještě téhož roku). Nicméně i její činnost byla záhy utlumena četným zatýkáním a prakticky zanikla v roce 1943, společně s Petičním výborem věrní zůstaneme.⁶⁹ Zbylí členové Obrany národa působící na Mladoboleslavsku přešli k jiným odbojovým skupinám či vytvořili nové. Jednou ze

⁶⁷ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939 - 1945: obraz historie domácího odboje v Pojizeří*. Mladá Boleslav: TOFU-Pres, 1995. s. 7.

⁶⁸ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s.8.

⁶⁹ HRBEK, Jaroslav. Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 3. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

skupin, která povstala z trosk Obrany národa, byla mladoboleslavská *Lípa*, kterou založil podplukovník Julius Sokolář. Do Lípy přešla i část zaměstnanců mladoboleslavského okresního úřadu, organizovaná dr. Antonínem Kvasničkou, který stanul v květnu 1945 v čele mladoboleslavského Okresního národního výboru, či četnictvo pod vedením již zmíněného majora Jaroslava Línaje.⁷⁰ V roce 1942 byla po vlně zatýkání po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha téměř zničena i Lípa.⁷¹ Také působila odbojová organizace *Stráž obrany státu*, v čele s Ing. Milošem Mejsnarem. Avšak i ta byla v průběhu roku 1944 téměř zlikvidována, jelikož celkem 103 jejích příslušníků bylo pozatýkáno, což činilo přibližně polovinu stavu organizace.⁷²

Velice významnou roli v českém odboji sehrál také Sokol, přesněji Česká obec sokolská, jelikož se jednalo o největší českou spolkovou organizaci, která čítala na 600 000 členů.⁷³ Sokolská obec zároveň vydávala také vlastní periodika – například měsíčník *Sokolský věstník* či známější týdeník *Jas*. Působnost celého Sokolu byla však trnem v oku okupační správy, která jí považovala za českou nacionalistickou organizaci s širokou působností. Proto se na její aktivity a aktivity jejích členů zaměřovalo gestapo i SD, které v řadách Sokola často odhalovaly příslušníky odboje. Z těchto důvodů také byla nakonec v roce 1941 říšským protektorem von Neurathem činnost Sokola pozastavena a následně zastupujícím říšským protektorem Heydrichem zcela zrušena. Tomu předcházela ještě *Aktion Sokol* – akce zorganizovaná právě z podnětu zastupujícího říšského protektora Heydricha. Tato akce byla zahájena v noci ze 7. na 8. října 1941. V průběhu ní byli zatčeni nejvyšší představitelé a činitelé České obce sokolské. Celkem bylo zatčeno na 1 500 členů Sokola, z nichž většina skončila v koncentračním táboře v Osvětimi.⁷⁴ Majetek Sokola v hodnotě 600 milionů korun propadl Velkoněmecké říši a k 11. říjnu 1941 byla Česká obec sokolská zrušena. Část ze zabaveného majetku byla později

⁷⁰ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 12.

⁷¹ Tamtéž, s. 15.

⁷² Tamtéž, s. 18.

⁷³ HRBEK, Jaroslav. Česká obec sokolská (ČOS). In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

⁷⁴ HRBEK, Jaroslav. Aktion Sokol. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

předána vznikajícímu Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.⁷⁵ Právě jeden z členů Sokola byl i středoškolský profesor působící v Mladé Boleslavi, Vladislav Štěrba, kterého lze označit za čelního představitele odboje v Mladé Boleslavi, pod jehož vedením vznikala na Mladoboleslavsku síť sokolských odbojových buněk.⁷⁶ Ten zprvu působil v Obraně národa, a to až do narušení její struktury vlnou zatýkání v roce 1940. Právě Štěrbovi se podařilo v roce 1943 zajistit relativně stabilní strukturu jeho vlastní odbojové skupiny, kterou utvořil ze zbytků ostatních odbojových skupin, jako například z Obrany národa (kde Štěrba udržoval kontakt s Hesovou skupinou v ASAPu), či z Lípy (například dr. Antonín Kvasnička), ale i skupina vedená Heřmanem Kuchtou (původem z organizace Národní střelecká garda), aj. Navíc byl udržován kontakt i s dalšími organizacemi na Mladoboleslavsku.⁷⁷

Už v červnu 1939 byl také sestaven ilegální výbor a systém spojek, v říjnu předcházejícího roku (1938) zakázané, Komunistické strany Československa, v rámci Mladoboleslavska a v jejím čele stanuli například manželé Součkovi či Rudolf Štěcha. Ta byla ihned napojena na ústřední vedení dislokované v Praze, ale i přímo na ASAP.⁷⁸ Právě komunistický odboj byl během celé války velmi dobře organizován a neměl proto tak výrazné problémy, se kterými se musel potýkat odboj nekomunistický a které jej nejednou málem zlikvidovaly.⁷⁹ Například u Obrany národa to byla její striktně vojenská organizace a nereálná strategie a cíle, které jí společně s malou zkušeností v rámci odbojové působnosti dovedly prakticky ke zkáze. V září 1939 však začala první velká vlna zatýkání prvorepublikových vlastenecky orientovaných osob, zejména politiků, a to v rámci tzv. *protektorátní akce*, a ta se dotkla citelně i právě komunistického odboje. I síť komunistického odboje na Mladoboleslavsku díky zatýkáním v roce 1940 téměř zkolabovala a organizačně bez úhony přežila jen skupina v ASAPu.⁸⁰ Komunisté během celé války

⁷⁵ HRBEK, Jaroslav. Česká obec sokolská (ČOS). In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

⁷⁶ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 36.

⁷⁷ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s.15-16.

⁷⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 214.

⁷⁹ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 10-11.

⁸⁰ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 14.

také usilovně distribuovaly vlastní tiskoviny (například Rudé Právo, tedy ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa). V roce 1942, se nakonec i přes zjevné neshody zapojoval komunistický odboj do společných akcí s nekomunistickými odbojovými skupinami, a to v rámci *Ústředního národního revolučního výboru*, který zastřešoval komunistický odboj s odbojem nekomunistickým (skrže ÚVOD). Avšak tyto akce byly silně utlumeny v letech 1942 až 1943 díky zásahům gestapa a SD. Komunistický odboj začal znovu nabývat na síle zejména v roce 1944.

Co se vlastních německých ozbrojených složek týká, v Mladé Boleslavi byla během války (konkrétně od května 1943 do ledna 1944 a posléze ještě od prosince 1944 až do konce války) dislokována *4. divize pancéřových granátníků SS-Polizei*, které od července 1944 velel SS-Obersturmbannführer Wilhelm Radtke, který byl někdy v roce 1945 vystřídán majorem Otto Kleinem.⁸¹ Tato divize sdílela kasárna (jednalo se konkrétně o Žižkova kasárna) společně s útvarům českého vládního vojska. Byly to objekty zabrané československé armádě v březnu 1939 po obsazení Československa německou brannou mocí, sloužily německým posádkám jakožto ubikace.⁸² I místní hrad se stal sídlem části vojenské posádky, zároveň však také věznicí. Právě 4. divize SS-Polizei byla ke konci války několikrát nasazena k potlačení aktivit sovětských a českých partyzánů působících ve městě a jeho okolí. Německým posádkovým velitelem pro město Mladá Boleslav byl plukovník von Bernhut. Dne 7. května v Mladé Boleslavi propuklo protinacistické povstání, které však bylo záhy, a to bez větších problémů pro německou posádku, potlačeno. Následujícího dne, 8. května 1945, do města dorazily části ustupující *20. divize pancéřových granátníků SS (Estonská číslo 1)* - („*20. Waffen-Grenadier-Division der SS (estnische Nr. 1)*“), které v té době velel SS-Brigadeführer Berthold Maack.⁸³ Ta se ve městě příliš nezdržela, jelikož směřovala na západ směrem na Plzeň s cílem dostat se do amerického zajetí. Další německé jednotky dislokované v Mladé

⁸¹ 4. SS-POLIZEI-PANZERGRENADIER-DIVISION. *Axis History* [online]. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.axishistory.com/axis-nations/germany-a-austria/waffen-ss/119-germany-waffen-ss/germany-waffen-ss-divisions/1262-4-ss-polizei-panzergrenadier-division>

⁸² MĚSTECKÁ, Sylva. *Mladá Boleslav*. s. 39.

⁸³ 20. WAFEN-GRENADIER-DIVISION DER SS (ESTNISCHER NR. 1). *Axis History* [online]. [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.axishistory.com/axis-nations/germany-a-austria/119-germany-waffen-ss/germany-waffen-ss-divisions/1305-20-waffen-grenadier-division-der-ss-estnische-nr-1>

Boleslavi a přilehlém okolí se k 20. divizi SS přidaly a v brzkých odpoledních hodinách následujícího dne, tedy 9. května 1945, město opustily. Do amerického zajetí se jim však nepodařilo dostat a po několika střetech se byli nakonec nuceni vzdát v počtu zhruba 900 mužů Sovětům.⁸⁴ V rámci policejních orgánů působilo v Mladé Boleslavi gestapo, které bylo v organizační struktuře gestapa vedené jako *Einsatzstelle Jungbunzlau* (a jenž spadalo pod *Einsatzkommando Kolin*).⁸⁵ Příslušníci mladoboleslavského gestapa pocházeli převážně až z Hamburku, z části doplněné o nově přijaté příslušníky gestapa pocházejících z oblasti Sudet.⁸⁶ Právě ti také zde hned po svém příchodu do města v roce 1939 zřídili svou úřadovnu, a to v budově bývalého špitálu Kateřiny Militké. Vazební věznice gestapa byla zřízena v budově bývalých kasáren T. G. Masaryka v Jičínské ulici, kde také mimochodem v letech 1942-1945 sídlila policejní škola.^{87 88} V čele zdejšího gestapa stanul zprvu kriminální inspektor Karl Hüntze.⁸⁹ Činnost gestapa se v Mladé Boleslavi, stejně jako všude jinde, zaměřovala především na potírání všech forem nepřátelských projevů vůči nacionálně socialistickému režimu, a také na stíhání osob režimu nepohodlných, a to z důvodů rasových či politických a v neposlední řadě samozřejmě také potírání odbojové aktivity v regionu. A s tím také záhy začali v rámci *Aktion Gitter* (Mříže), jenž probíhala ve dnech 16. až 21. března 1939 a byla namířena proti činitelům z řad KSČ, Židům a německým emigrantům.⁹⁰ Při této akci bylo v mladoboleslavském regionu zadrženo na 70 takových osob.⁹¹ Po reorganizaci v červnu 1939 převzal vedení Martin Hansmann a v Mladé Boleslavi byla založena ještě další, tzv. venkovní služebna gestapa. Počet členů gestapa působících v Mladé Boleslavi se pohyboval mezi 30-40 příslušníky. Mezi nimi například i jistý Josef Němeček, Čech, který

⁸⁴ Jednotky Waffen-SS v Mladé Boleslavi. *LovecPokladu.cz* [online]. [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.lovecpokladu.cz/home/jednotky-waffen-ss-v-mlade-boleslavi-1521>

⁸⁵ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 5.

⁸⁶ Tamtéž s. 6.

⁸⁷ JUŘENA, Jan. Gestapo v Mladé Boleslavi. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2012. s. 17.

⁸⁸ JUŘENA, Jan. Kasárna Tomáše Garrigue Masaryka na Jičínské ulici. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2011. s. 15.

⁸⁹ JUŘENA, Jan. Gestapo v Mladé Boleslavi. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2012. s. 17.

⁹⁰ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 32.

⁹¹ JUŘENA, Jan. Gestapo v Mladé Boleslavi. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2012. s. 17.

později dosáhl nižších hodností ve Waffen-SS.⁹² V srpnu 1939 se rozběhla další akce, *Albrecht*, mířená proti mladoboleslavským představitelům a činitelům českého národa, jichž několik desítek bylo odesláno do koncentračního tábora Buchenwald.⁹³ Dne 28. října 1938 byla schválena smlouva o spolupráci československé státní policie s gestapem.⁹⁴ V dubnu 1942 se služebna gestapa z bývalého špitálu přestěhovala do budovy Meissnerovi vily, jejíž majitel, JUDr. Karel Meissner, působící v odbojové organizaci Obrana národa, byl zadržen v rámci zmíněné akce *Albrecht* a zemřel v koncentračním táboře Buchenwald.⁹⁵ Od května 1942 až do března 1943 byl v čele mladoboleslavského gestapa ještě Karl Rotter a následně pak od března 1943 až do konce války SS-Obersturmführer Daniel Kantarius.⁹⁶ O tom, jak bylo mladoboleslavské oddělení gestapa aktivní, svědčí čísla, kde například jen do roku 1942 bylo prokazatelně zatčeno celkem 820 osob a z tohoto čísla bylo celkem 114 popraveno nebo zemřelo ve vězení. Mezi největší akce se řadí likvidace mladoboleslavské buňky odbojové skupiny Obrana národa, při které bylo zatčeno na 80 lidí, z nichž 22 jich zemřelo nebo bylo popraveno (mimo jiné i major Josef Fryml, který byl utýrán v Masarykových kasárnách), či organizace Sokol (celkem 70 zatčených, z toho 18 popravených). V rámci rasové persekuce bylo popraveno 38 lidí a za členství v KSČ či schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha dalších 27 popravených.⁹⁷ Stejně tak byla v Protektorátu Čechy a Morava ustanovena již zmíněná německá bezpečnostní služba Sicherheitsdienst (SD), organizačně spadající pod Waffen-SS, která rovněž působila v Mladé Boleslavi. Samozřejmě pak bylo vydání zákazu poslouchat zahraniční rozhlas, čehož však mnozí neuposlechli a rozhlas z Anglie, Švýcarska i Ruska poslouchali. Mezi nimi například i Jaroslav Dvořák, který poslouchal londýnské vysílání.^{98 99}

⁹² JUŘENA, Jan. Gestapo v Mladé Boleslavi. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2012. s. 17.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 205.

⁹⁵ JUŘENA, Jan. Gestapo v Mladé Boleslavi. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2012. s. 17.

⁹⁶ JUŘENA, Jan. Gestapo v Mladé Boleslavi. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2012. s. 17.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ MAŠEK, Jaroslav. *Boleslavsko*. s. 334.

⁹⁹ DVOŘÁK, Jaroslav. Osobní rozhovor. Bělá pod Bezdězem, 28. 6. 2014. V mém vlastnictví.

V nepříliš dalekých Milovicích se také nacházela velká vojenská posádka, která byla určena k ochraně Prahy.¹⁰⁰

Za okupace pokračoval i kulturní život ve městě, ačkoliv byl (přinejmenším v rámci všech větších kulturních akcí) zcela v rukou okupační správy. Taneční zábavy byly v té době zakázané, a to na základě výnosu Reinharda Heydricha z roku 1941. Ale například koncertní vystoupení různých kapel byly stále možné, a také se konaly. Protektorátní režim zasáhl samozřejmě i filmový průmysl. Československá kinematografie byla ve třicátých letech hned po té německé nejrozvinutější v oblasti střední Evropy a ročně bylo vyprodukováno na 40 celovečerních snímků.¹⁰¹ Kina spadaly do kompetence ministerstva průmyslu, obchodu a živností I zde platilo pravidlo cenzury, která spadala pod pravomoc ministerstva vnitra, které také udělovalo licence pro kina, kterých se na území protektorátu nacházelo při jeho vzniku v březnu 1939 celkem 1 115. Také hned den po okupaci českých zemí, tedy 16. března 1939, se pokusili čeští fašisté z pověření Radoly Gajdy o převzetí barrandovských ateliérů (které byly majetkem největší české kinematografické akciové společnosti AB Barrandov Miloše Havla), ačkoliv tato snaha skončila nezdarem.¹⁰² Co se organizační struktury týká, od roku 1935 fungoval filmový poradní sbor (jehož členové byli složeni ze zástupců úřadů a filmových organizací), který rozhodoval o subvencích na filmové projekty. Po vyhlášení protektorátu bylo ustanoveno *Ústředí filmového oboru*, které zastřešovalo všechny centrální kinematografické subjekty v protektorátu. Toho také začala posléze využívat okupační správa. Přesto byl Miloš Havel donucen z postu ředitele v roce 1940 odejít a na jeho místo nastoupil Karl Schulz. Do dne 15. srpna 1939 musely filmový průmysl opustit všechny osoby židovského (neárijského) původu a dále od 1. září 1939 přešla cenzura pod německou okupační správu, která za tímto účelem zřídila tzv. filmovou zkušebnu (Filmprüfstelle), která rozhodovala o úpravách a přípustnosti všech filmů jdoucích do protektorátních kin. Na základě rozhodnutí Úřadu říšského

¹⁰⁰ MAŠEK, Jaroslav. *Boleslavsko*. s. 334.

¹⁰¹ HRBEK, Jaroslav. Česká kinematografie za okupace. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

¹⁰² MOTL, Stanislav. *Mrazy nad Barrandovem*. Praha: Rybka Publishers, 2006. ISBN 80-86182-51-7. s. 24.

protektora (konkrétně z příkazu tamního filmového pověřence Hermanna Glessgena), byla ustanovena další organizace, a to *Filmové ústředí pro Čechy a Moravu*, pod které Ústředí filmového oboru organizačně spadalo, do kterého musely vstoupit všechny subjekty podnikající v oboru kinematografie na území protektorátu, což usnadňovalo dohled a vliv okupační správy na českou kinematografii.¹⁰³ Poslední významnou změnou však bylo zřízení *Českomoravského filmového ústředí* (Böhmisch-mährische Filmzentrale) dne 15. února 1941, a to na základě nařízení říšského protektora ze dne 26. října 1940.¹⁰⁴ Ta opět zahrnuje povinné členství všech v kinematografii působících subjektů a zároveň převzala od ministerstva vnitra pravomoc udílet licence pro kina. Němci usilovali o navyšování svého podílu ve firmě AB, což se jim také dařilo a na základě jednání valné hromady společnosti AB ze dne 21. listopadu 1941, ve které Karl Schulz navrhl přejmenování pražské produkční filmové společnosti AB, která byla největší kinematografickou společností v První republice.¹⁰⁵ Dne 10. února 1942 tak vznikla společnost Pragfilm, která se následně stala součástí největší německé filmové společnosti *Universum Film AG* (UFA).¹⁰⁶ Obdobný osud však čekal i další české ateliéry (Foja v pražských Radlicích, Host v pražské Hostivaři a zlínské filmové ateliéry). Nutno však poznamenat, že za protektorátu se barrandovským ateliérům dostalo nebývalého rozmachu a rozvoje. Na počátku války došlo také k zákazu promítání britských a francouzských filmů a omezení promítání filmů amerických, které byly rovněž zakázány po vstupu USA do války. Co se vlastní filmové tvorby týče, tak mimo čistě německých filmů bylo během let 1939-1945 vyrobeno celkem 124 českých celovečerních hraných filmů, z toho však jen 11 z nich vzniklo na Barrandově, který sloužil především potřebám německé filmové tvorby a kde vzniklo celkem německých 42 filmů.¹⁰⁷ České filmy vznikající v té době žánrově spadaly především

¹⁰³ HRBEK, Jaroslav. Česká kinematografie za okupace. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 2. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 3.

¹⁰⁵ MOTL, Stanislav. *Mraky nad Barrandovem*. Praha: Rybka Publishers, 2006. ISBN 80-86182-51-7. s. 88.

¹⁰⁶ Historie filmové tvorby na Barrandově. *Barrandov Studios* [online]. [cit. 2014-07-22]. Dostupné z: <http://www.barrandov.cz/clanek/historie>

¹⁰⁷ HRBEK, Jaroslav. Česká kinematografie za okupace. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 3. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

mezi komedie, které se vyhýbaly událostem tehdejší doby. Podobně jako tomu bylo v německém filmovém průmyslu, který i přes svůj obecně propagandistický ráz tvořil především hrané komedie a jiné filmy rovněž se vyhýbající událostem té doby, jelikož cílem německé kinematografie bylo plnit roli zábavnou a umožnit divákovi se dočasně oprostít od válečných starostí a útrap.¹⁰⁸ V kinech, jak německých, tak i protektorátních, byly před každým filmem promítány propagandistické německé filmové týdeníky, ve kterých byly prezentovány at' už pravdivé, či jen domnělé úspěchy německé armády.¹⁰⁹ Jednalo se o týdeníky Aktualita a Ufa, a dbalo se na to, aby diváci do kina chodily před promítáním těchto týdeníků a nikoliv až na vlastní film.¹¹⁰ V Mladé Boleslavi se nacházely kina celkem tři – Lido, Život a Viktoria. Pro zajímavost uvádím ukázkový program těchto kin z října a listopadu roku 1944:

Lido: 20. října – 26. října; *At' žije láska*. 26. října – 9. listopadu; *Počestné paní Pardubické*. 10. listopadu – 30. listopadu; *Žena mých snů*.

Život: do 26. října; *Snění*. 27. října – 3. listopadu; *Gasparone*. 3. listopadu – 6. listopadu; *Muzikantská Liduška*. 7. listopadu – 9. listopadu; *Oslíček*. 10. listopadu – 13. listopadu; *Její nejkrásnější sen*.

Viktoria: do 16. října; *Johann*. 17. října – 19. října; *O poschodí níže*. 20. října – 23. října; *Městečko na dlani*. 24. října – 26. října; *Lucerna*. 27. října – 30. října; *Hudbou za štěstím*. 3. listopadu – 6. listopadu; *Správný chlapík*. 7. listopadu – 9. listopadu; *Hlavní věc štěstí*. 10. listopadu – 16. listopadu; *Zaváté stopy*. 17. listopadu – 23. listopadu; *Žíznivé mládí*.¹¹¹

Mladá Boleslav byla po celé 20. století významným průmyslovým centrem celé oblasti a konec konců i jedním z nejvýznamnějších průmyslových center v celé republice. A i za Protektorátu toto platilo. Jedním z významných podniků, které se zde za války v Mladé Boleslavi nacházely, byla akumulátorka, oficiálně *Pražská akumulátorka, a.s.*, založená roku 1903. V její správní radě také působil až do roku

¹⁰⁸ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Film jako nástroj politické propagandy*. (přednáška) Liberec: TUL, 19. listopadu 2012. V mém vlastnictví.

¹⁰⁹ MAZAČOVÁ, Olga. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 1. 7. 2014. V mém vlastnictví.

¹¹⁰ HRBEK, Jaroslav. Česká kinematografie za okupace. In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 6. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

¹¹¹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. Nekatalogizovaný obsah archivu.

1939 dr. František Křížík, slavný český technik, vynálezce a průmyslník. Akumulátorka byla ministerstvem národní obrany v roce 1938 zaregistrována jako „podnik důležitý pro obranu státu“, o čemž bylo vedení společnosti informováno oficiální zprávou.¹¹² Ze 125 dělníků jich při mobilizaci 23. září 1938 narukovalo do armády 45 a dalších 16 úředníků. Po záboru Sudet Německou říší došlo k redukci zaměstnanců na 100 kvůli prvotním hospodářským obtížím, a tedy snížení objednávek. V době, kdy proběhla okupace zbytku republiky, tedy březnu 1939, již byla hospodářská situace akumulátorky opět stabilizována a počet objednávek byl ještě vyšší než v předešlém roce a počet zaměstnanců se zvýšil zpět na 125 a v dalších letech se postupně navyšoval. Do správní rady kooptováni dr. Ing. Günther Quandt (který vlastnil většinu akcií berlínské firmy AFA) a dr. Carl Roderbourg - oba byli německé národnosti a oba již ve správní radě akumulátorky působili v předešlých letech (Quandt 1934-1935, Roderbourg 1934-1937).¹¹³ Roderbourg však následujícího roku (1940) zemřel. V témže roce také došlo, stejně jako v celém protektorátu, k většímu pronikání německého kapitálu do protektorátních podniků, zejména po uzavření celní unie mezi Německou říší a Protektorátem. Záznamy ze schůzí správní rady, nalézající se v zápisových knihách správní rady v následujících letech období Protektorátu (1941-1944) buď vůbec nebyly sepsány, či byly ztraceny. Lze však dohledat informace o tom, že Češi byli nuceni ze správní rady odejít a je tedy možné, že se zápisová kniha z tohoto období nalézá například v některém z německých archivů, či že došlo k jejímu zničení na sklonku války. Během války také bylo určeno, že stěžejním výrobkem akumulátorky budou letecké baterie, které využívala například německá Luftwaffe ve svých letounech, avšak výrobní statistiky o výrobě těchto leteckých baterií se nedochovaly, stejně tak jako celkové výrobní statistiky z let 1944 a 1945.¹¹⁴ Z dostupných zdrojů tak lze vyčíst pouze to, že se letecké baterie začaly v akumulátorce vyrábět od roku 1943 (v posledním čtvrtletí), a kvůli tomuto záměru byla část továrny také přestavěna a renovována.¹¹⁵ Většina ze zaměstnanců se stavěla k okupaci a zároveň k práci pro německou brannou moc

¹¹² HOSTONSKÝ, Vladimír. *100 let mladoboleslavské akumulátorky 1903-2003*. Mladá Boleslav: Akuma, 2003. ISBN 80-239-1903-2. s. 57.

¹¹³ HOSTONSKÝ, Vladimír. *100 let mladoboleslavské akumulátorky 1903-2003*. Mladá Boleslav: Akuma, 2003. ISBN 80-239-1903-2. s. 59.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 62.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 63-64.

negativně a podle toho se také odvíjela jejich pracovní aktivita. Pracovníci se snažili o to, aby se co nejméně bateriových článků dostalo do rukou německé branné moci. Jeden ze zaměstnanců, Josef Dusbaba, byl však zatčen Gestapem a následně deportován do koncentračního tábora, kde zemřel. Přesné znění jeho obvinění však není známo, pravděpodobně se však jednalo právě o obvinění ze sabotáže.¹¹⁶ Na sklonku války se již nad mladoboleslavským nebem často vyskytovaly spojenecké bombardéry, které výrobu v akumulátorce narušovaly už jen svou přítomností, jelikož ta byla ohlašována sirénami, jejichž rozeznění znamenalo automaticky přerušení práce a uchýlení se do krytů, k čemuž sloužily pro zaměstnance akumulátorky jeskyně nacházející se naproti lihovaru.¹¹⁷ Od roku 1944 se v akumulátorce vyráběly bezmála už jen letecké baterie, výroba startovacích baterií byla téměř zastavena.¹¹⁸ Mezi přední osobnosti závodu lze zařadit hned několik jmen – ředitel Ing. Lucht, provozní inženýr Hans Holubetz, závodní Ondřej Schotkowsky (a jeho manželka jakožto sekretářka), vedoucí výroby baterií Pertrix dr. Wünsche. Všechny z těchto jmenovaných lze považovat za přívržence nacismu. Po skončení války byli Lucht a Holubetz internováni ve sběrném táboře, kde Lucht zemřel a Holubetz byl odsouzen k odnětí svobody na 25 let. Schotkowsky spáchal sebevraždu ve svém bytě v areálu závodu a Wünsche se vytratil neznámo kam.¹¹⁹

Avšak zdaleka nejvýznamnějším průmyslovým závodem v celé Mladé Boleslavi a jedním z klíčových podniků a středobodů průmyslového zájmu Německé říše v celém Protektorátu byla zdejší automobilka, bez které si není možné Mladou Boleslav dnes snad již ani představit. Ačkoliv znám téměř výhradně lidově jen jako „Škodovka“, mladoboleslavský závod, který byl součástí plzeňského koncernu Škoda s celorepublikovou působností (v jehož čele na postu generálního ředitele stál od roku 1938 Ing. Adolf Vamberský), nesl od roku 1930 název *Akciová společnost pro automobilový průmysl* – ASAP.¹²⁰ K 28. lednu 1939 bylo v ASAPu zaměstnáno

¹¹⁶ HOSTONSKÝ, Vladimír. *100 let mladoboleslavské akumulátorky 1903-2003*. Mladá Boleslav: Akuma, 2003. ISBN 80-239-1903-2. s. 63.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 64.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 63.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 65.

¹²⁰ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. Praha: Motorpress, 1995. ISBN 80-901-7491-4. s. 204.

celkem 5 492 zaměstnanců, z toho 837 úředníků, zbytek byli dělníci.¹²¹ Na počátku války v roce 1939 zaměstnávala firma ASAP 5 801 zaměstnanců.¹²² Právě v ASAPu pracoval také otec Vlasty Maškové, vyučený kolař.¹²³ Od 1. října 1938, kdy byl do své funkce zvolen závodní správní radou, byl vedoucím ředitelem závodu ASAP Ing. Karel Hrdlička a náměstkem závodního ředitele Alois Hrdlička (nebyl v příbuzenském vztahu s Karlem Hrdličkou, jedná se pouze o shodu jmen).¹²⁴ Právě ředitel Karel Hrdlička, zůstal v čele závodu i za německé okupace, a to až do roku 1941. Ačkoliv zde trochu odbočím, nebyl to jediný z rodiny Jedličků, který kdy v automobilce působil, jelikož jak jeho syn, Petr Hrdlička, tak i jeho vnuk, Martin Jedlička, působí dodnes (2017) ve firmě Škoda Auto a oba jsou jedni z nejvýznamnějších konstruktérů.¹²⁶ Po německém záboru Čech byl ASAP začleněn do koncernu *Reichswerke-Hermann-Göring A. G.*, což se stalo 28. srpna 1939.¹²⁷ Ještě 26. dubna 1939 vydala Akciová společnost, dříve Škodovy závody v Plzni prohlášení pro všechny zaměstnance:

„Všem našim spolupracovníkům!

V uplynulých dvou desetiletích dosáhly Škodovy závody ve všech výrobních odvětvích pozoruhodné výše. Společný existenční zájem podniku jako celku i všech jednotlivců vyžaduje, abychom také nadále udrželi výrobu, její rozsah a jakost na dosaženém vysokém stupni.

Vývojem světových událostí dostaly se naše země do rámce Velkoněmecké Říše jako Protektorát Čechy a Morava. Státní president Dr. Hácha učinil závazný projev úplné loyality vůči zodpovědným činitelům Říše, především oproti Vůdci a říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi. Jeho slib je závazkem pro všechny příslušníky Protektorátu.

¹²¹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. Zpráva ASAPu za I. závodní měsíc 1939, nekatalogizovaný obsah archivu.

¹²² Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 211.

¹²³ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

¹²⁴ Tamtéž, s. 199.

¹²⁵ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. s. 204.

¹²⁶ Přečtete si příběh tří generací rodu Hrdličků, které spojily život s automobilkou Škoda. *IHNED.cz* [online]. [cit. 2014-06-23]. Dostupné z: <http://life.ihned.cz/c1-60476670-precetete-si-pribeh-tri-generaci-rodu-hrdlicku-ktere-spojily-zivot-s-automobilkou-skoda>

¹²⁷ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. s. 205.

Předseda správní rady naší společnosti, Ing. V. Hromádka i podepsaný učinili stejné prohlášení na příslušném úředním místě jménem všech spolupracovníků ve Škodových závodech a to jak úřednictva, tak i dělnictva. Převzali jsme závazek, že budeme všichni bez rozdílu, každý na svém místě, pracovat ze všech sil na prospěch našich závodů a v zájmu řádného plnění všech úkolů, které jim budou uloženy. Jest proto povinností všech, abych svou práci vykonávali s největší svědomitostí, pečlivostí, oddaností a v duchu naprosté loyality k závodu.

Očekávám a požaduji proto od každého jednotlivého dělníka i úředníka bezvýhradně loyální postoj k novým úkolům našich závodů; doufám, že nikdo nezavdá příčiny k zázkrokům, které by přivodilo zanedbávání uložených povinností.

*Generální ředitel:
Ing. Adolf Vamberský¹²⁸*

Němci získali za celou válku v celé firmě Škoda jen asi 26% akciový podíl, avšak to ani v nejmenším nezabránilo tomu, že se celá firma řídila na základě německých válečných potřeb vzhledem k dosazení loajálních úředníků obvykle německé národnosti na klíčová místa ve firmě.¹²⁹ Prvního října nastoupil Ing. Franz Ribniczek jakožto Industriebeauftragter, který byl de facto nejvyšším šéfem automobilky a dále například do čela zřízeného Werkschutzu, tedy oddělení ochrany závodu, byl dosazen Adalbert Ohnheiser-Neder, který měl na starosti odhalování veškerých nepřátelských aktivit v závodu (sabotáže, vyzvědačství, aj.).¹³⁰ Paradoxem je, že funkce exportního ředitele celého Reichswerke-Hermann-Göring A. G. se ujal Albert Göring, jenž se zasadil například o záchranu několika českých bojovníků hnutí odporu, ale i Židů, a který byl nevlastním bratrem říšského maršála a ministra letectví Hermanna Göringa.¹³¹ Albert Göring nebyl ani tak nacistou a proto také docházelo k nařízené germanizaci ASAPu jen velmi pozvolna. Měl zřejmě důvěrné vztahy s Ing. Karlem Hrdličkou, kterému také na začátku války nabídl „stát se Němcem“,

¹²⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Všem našim spolupracovníkům!*, nekatalogizovaný obsah archivu.

¹²⁹ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. s. 205.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Český rozhlas: *Jeho bratr připravoval holocaust, on Židy zachraňoval. Jmenoval se Albert Göring*. [online]. [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/zprava/jeho-bratr-pripravoval-holocaust-on-zidy-zachranoval-jmenoval-se-albert-goring--1209795>.

což Karel Hrdlička odmítl: „Rozumějte mi. Představte si, že by vám někdo nabídl řekněme francouzskou národnost. Francouzi jsou velký národ, ale jako Němec byste na to nemohl přistoupit. Stejně tak já, chápejte, narodil jsem se jako Čech a také jím zůstanu“.¹³² Z tohoto vyjádření lze vyčíst, že jestli ne důvěrný vztah, přinejmenším k sobě chovali vzájemný respekt. Gestapo také mnohdy zatýkalo zaměstnance závodu, a mnozí z nich skončili v koncentračních táborech, či byli rovnou popraveni. Ve firemní kronice je také zmínka o tom, že si v roce 1939 vyžádalo československé četnictvo seznam členů závodního výboru dělnického kandidujících za KSČ. Jinak byli i na další místa ve vedení ASAPu posléze dosazováni říšskoněmečtí úředníci. Jako vedoucí bezpečnostní služby byl od 10. června 1940 dosazen Herman John a od 11. září Edgar Blecker-Kohlsat jakožto obchodní ředitel. Dále vedoucím práce nově zřízeného leteckého oddělení byl pověřen Ing. Amler, komisařem pro náhradní suroviny Ing. Wolman a vedoucím Werkschutzu Johan Prinz.¹³³ Tohoto roku došlo také k dohodě se rakouskou smlouvou Steyer, která bude vozy Škoda prodávat v Říši, a naopak ASAP bude zastupovat vozy Steyer v Čechách a na Moravě.¹³⁴ Během války byla výroba v ASAPu samozřejmě podřízena německému válečnému úsilí, a tak se zde vyráběly především nákladní vozy, později pak pásové tahače *Raupenschlepper Ost* (RSO), ale i součásti jiných vozidel či dokonce letadel. Problematický byl závěr roku 1939, kdy se teprve pozvolna najíždělo na válečnou výrobu, nicméně nebyl ještě připraven žádný konkrétní plán výroby, a tak se závod snažil pokračovat ve výrobě civilní, což však bylo stále více problematické kvůli nařízením o omezených dodávkách benzínu, surovin, aj., které v té době vešly v platnost, což mělo za následek vysazování zaměstnanců, což dosáhlo vrcholu v listopadu, kdy bylo vysazeno až 90% zaměstnanců. Od prosince však došlo k poklesu tohoto vysazování, a situace se začala postupně stabilizovat.¹³⁵ Za celý rok 1939 se však přesto vyrobilo celkem 7 035 vozů osobních a dalších 928 vozů nákladních.¹³⁶

¹³² KRÁLÍK, Jan. *V soukolí okřídleného šípu*. s. 33.

¹³³ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 215.

¹³⁴ Tamtéž, s. 216.

¹³⁵ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. s. 205.

¹³⁶ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Situační zpráva ASAP pro rok 1939*, č. j. 2.356/010, nekatalogizovaný materiál archivu.

Avšak zejména až od roku 1940, kdy klesla výroba vozů oproti předešlému roku o více než polovinu (3 060 oproti 7 020), nicméně nařízením ze dne 16. listopadu 1940 byly se zpětnou účinností k 1. říjnu 1940 zrušeny celní hranice mezi Velkoněmeckou říší a Protektorátem Čechy a Morava, což umožnilo produktům Škoda lépe pronikat na německý trh, kde byl o české „škodovky“ stále větší zájem. V ASAPu však nadále rostla především výroba válečného materiálu.¹³⁷ Začalo se s výrobou ozubených kol a hřídelí pro společnost Daimler-Benz, chladičů pro firmu BMW a dále také letecké hřídele, či podvozků pro děla. Od února se pak začalo s výrobou nábojnic a dělostřeleckých granátů.¹³⁸ V posledním čtvrtletí náhradní výroba letecká, a to ve formě letových křidel pro stroje Messerschmitt 110, které byly expedovány na smontování do továrny ve Fürthu u Norimberku v Německu, a nedlouho poté se výroba rozšířila i o výrobu ocasních a kormidlových ploch letadel Arado 96. V Josefodole u Mladé Boleslavi byla také zřízena továrna na opravu poškozených Messerschmittů.¹³⁹ Čistý firemní obrát v tomto roce klesl o 35%.¹⁴⁰ Stejně tak klesl počet zaměstnanců o celých 10% na 5 269, a naopak mírně (o 5%) se navýšil stav úřednictva.¹⁴¹ Gestapo v tomto roce zatklo celkem 16 zaměstnanců firmy, z nichž jeden byl popraven a ostatní odesláni do koncentračních táborů. Také se v závodu objevovaly různé komunisticky orientované tiskoviny, či například výzva k bojkotu divadelních a filmových představení s Lídou Baarovou a Jiřinou Štěpničkovou, za jejich údajné kolaborantské aktivity.¹⁴²

V roce 1941 pak výroba směřovala stejným směrem, jako v letech předcházejících, tedy i nadále rostoucí tempo výroby náhradní, tedy válečné, a oproti roku 1940 razantně vzrostl i počet zaměstnanců, a to o celých 28% na 6 735.¹⁴³ To bylo umožněno vydáním vládního nařízení o přikazování do pracovního poměru, které znamenalo totální nasazení především žen z domácností, absolventů škol, aj.¹⁴⁴

¹³⁷ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 216.

¹³⁸ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. s. 205.

¹³⁹ Tamtéž, s. 206.

¹⁴⁰ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 216.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 217.

¹⁴² Tamtéž, s. 218.

¹⁴³ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 221.

¹⁴⁴ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Stavy zaměstnanců, pracovní doba a mzdy v letech 1938-1945*, nekatalogizovaný materiál archivu.

Během tohoto roku zatkl v závodě gestapo 12 osob, z toho byl jeden popraven.¹⁴⁵ Významná změna se však odehrála ve vedení závodu. Ing. Karel Hrdlička byl totiž propuštěn ze své pozice ve firmě, a tuto pozici tak byl nucen přenechat dosavadnímu obchodnímu řediteli Edgaru Becker-Kohlsatovi. Ing. Karel Hrdlička měl totiž problémy s gestapem, které u něj provedlo domovní prohlídku, jelikož německá správa nebyla spokojena s výrobními výsledky továrny. Důvodem, proč měl Karel Hrdlička problémy s gestapem, bylo to, že před válkou byl členem zednářské lóže. Při této prohlídce mu bylo zabaveno rádio, s odůvodněním, že v okolí se odposlouchává zahraniční rozhlas, a zároveň byla zjištěna Hrdličkova působnost v zakázaném Sokolu.¹⁴⁶ Před odsouzením a možná i smrti jej zachránilo to, že během prohlídky členové gestapa narazili mimo jiné i na fotografii z berlínské automobilové výstavy, konané ve dnech 17. února až 5. března 1939, kde se vozy ASAPu též s úspěchem vystavovaly, kde byl na jedné z fotografií Karel Hrdlička zachycen, jak popisuje říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi a říšskému ministru propagandy dr. Josephu Goebbelsovi jednotlivé části šasi vozu Škoda Populár, a kterážto fotografie byla hojně rozšířena v německém tisku.¹⁴⁷ ¹⁴⁸ Jeden z příslušníků gestapa měl dokonce v reakci na toto zjištění prohlásit „To české prase zná našeho vůdce a já jsem ještě neměl to štěstí ho spatřit“.¹⁴⁹ Ing. Hrdlička tak sice byl ušetřen, ale jeho post v ASAPu nebylo možné udržet - byl ihned po prohlídce gestapa propuštěn a byl mu zakázán vstup do továrny. Současně s ním byl donucen k odchodu i jeho zástupce – závodní ředitel Ing. Václav Frynta. Na místo Karla Hrdličky následně nastoupil ke dni 1. května 1941 Edgar Blecker-Kohlsat, a novým závodním ředitelem byl zároveň jmenován Ernst Gropp.¹⁵⁰ Tím tak došlo k úplnému obsazení nejvýznamnějších míst ve firmě říšskými Němci, i když byl výrobním náměstkem jmenován Ing. Alois Hrdlička.

V následujícím roce, tedy 1942, byly Škodovy závody, a tedy i ASAP, spojeny se Zbrojovkou Brno a došlo ke vzniku Waffen Union Škoda – Brün G.m.b.H.

¹⁴⁵ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 221.

¹⁴⁶ KRÁLÍK, Jan. *V soukolí okřídleného šípů*. s. 33.

¹⁴⁷ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 211.

¹⁴⁸ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. s. 208.

¹⁴⁹ KRÁLÍK, Jan. *V soukolí okřídleného šípů*. s. 33.

¹⁵⁰ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 219.

se sídlem v Berlíně, což však nemělo přílišný vliv na dění v ASAPu. Od dne 27. července 1942 byla prodloužena pracovní doba na 10 hodin denně.¹⁵¹ Také došlo dne 21. listopadu 1942 v areálu závodu k požáru v dřevěné budově skladu kovů, který způsobila exploze barelu s hořčíkovými třískami. Oheň se následně rozšířil, a exploze dalších dvou barelů zapříčinila poranění celkem 117 lidí, z nichž 7 bylo hospitalizováno.¹⁵² Dne 30. listopadu 1942 odešel Edgar Blecker-Kohlsat z funkce ředitele ASAPu a na této pozici jej vystřídal Ing. Otto Hörauf, který doposud působil jako závodní ředitel.¹⁵³ I v tomto roce klesala výroba civilní a rostla výroba válečná, ačkoliv počty vyrobených automobilů jsou uváděny v kronice poněkud zmatečně a zřejmě z části špatně. V tomto roce byla zavedena výroba již zmíněného speciálního vojenského tahače Škoda RSO – Radschlepper Ost, jehož konstrukci vyprojektoval Ferdinand Porsche (Porsche typ 175), a který byl určen pro těžké podmínky východní fronty.¹⁵⁴ Také s rostoucí válečnou výrobou rostl i počet zaměstnanců, a to o 13% (z 6 785 v roce 1941 na 7 620 v roce 1942). Dále bylo zatčeno gestapem celkem 20 zaměstnanců, z nichž 5 bylo popraveno.¹⁵⁵

Následujícího roku, v roce 1943, odešel 22. února z pozice ředitele závodu dosavadní ředitel Ernst Gropp a na jeho místo nastoupil Ing. Alois Hrdlička, dosavadní výrobní náměstek závodního ředitele. I v tomto roce válečná výroba v ASAPu rostla (opět na úkor výroby automobilů, jejichž počet v tomto roce klesl již na 1 091 z původních 1 593 v roce 1942, i přesto však je hodnocen odbyt jako „dobrý“, i přes fakt, že byla ukončena propagační činnost na prodej automobilů), a z toho důvodu bylo zapotřebí zajistit dodatečná skladiště především v blízkém okolí Mladé Boleslavi, což bylo zajišťováno z části dostavbou nových skladových prostor, ale také obvykle vynuceným nájmem vhodných prostor, které nepatřily firmě ASAP/Škoda. Dne 17. června 1943 vydal předseda správní rady ASAPu, a zároveň generální ředitel Škodových závodů v Plzni, dr. Wilhelm Voss, oběžník s instrukcemi pro zostřený provoz osobních automobilů. Bylo zakázáno používat osobní

¹⁵¹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Stavy zaměstnanců, pracovní doba a mzdy v letech 1938-1945*, nekatalogizovaný materiál archivu.

¹⁵² Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 223.

¹⁵³ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 223.

¹⁵⁴ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. s. 414.

¹⁵⁵ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 223.

automobily, pokud se nejedná o úkoly přímo spjaté s válečným úsilím či pokud se nejedná o případy ohrožující lidské životy. Pokud není prokázáno, že se jedná o jeden z těchto dvou případů, je jízda klasifikována jako soukromá, a tedy přísně zakázána.¹⁵⁶ Stejně tak došlo i k zabavení veškerých čerpacích stanic v okrese pro potřeby ASAPu. Po jejich vyprázdnění pak byly stanice navraceny zpět původním majitelům, kteří však neměli možnost pohonné hmoty znovu dočerpat, a tedy uvést stanice zpět do provozu.¹⁵⁷ Počet vyrobených nákladních vozů vzrostl na celkem 1 029.¹⁵⁸ Stav zaměstnanců byl v roce 1943 opět navýšen, a to z počtu 7 620 na konci roku 1942 na 8 520 v témže období v roce 1943. Nemalou část z toho tvořily pracující ženy, jejichž počet byl z 953 v roce 1942 navýšen na celých 1 400.¹⁵⁹ I v tomto roce se v závodu rozvinulo svou aktivitu gestapo a z různých příčin (převážně však z důvodu domnělé či skutečné sabotážní činnosti, případně nevhodného vyjadřování na adresu okupační správy či Velkoněmecké říše) odvěklo ze závodu celkem 36 zaměstnanců, z nichž většina byla odsouzena k pobytu v koncentračních táborech, což se některým z nich stalo osudným.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Oběžník závodního ředitele č. 3*, nekatalogizovaný materiál archivu.

¹⁵⁷ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 227.

¹⁵⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 228.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

2. Mladá Boleslav v Protektorátu Čechy a Morava (1944-1945)

Na přelomu let 1944-1945 byl vývoj války v Evropě nezpochybnitelný. Podle toho také jednaly odbojové skupiny na Mladoboleslavsku, které se začaly připravovat na ozbrojené povstání. V ASAPu nadále působila skupina národního odboje vázaného na exilovou vládu pod vedením Jindřicha Hese, tzv. Hesova skupina. Její umístění v mladoboleslavském ASAPu z ní činilo velmi cenný zdroj informací o válečné výrobě v ASAPu. Byla to právě Hesova skupina, co přežila vlnu zatýkání, která prakticky zdevastovala Obranu národa v letech 1940-1941. Přestože operovala samostatně, vlastní činnost svého času důsledně koordinovala s okresním vedením Obrany národa.¹⁶¹ Avšak i jednotliví zaměstnanci firmy na všech různých postech spolupracovali s odbojem. Jedním z nich byl dokonce i samotný výrobní ředitel Ing. Alois Hrdlička. Díky tomu se podařilo v továrně shromažďovat potřebný materiál vojenského rázu, který pak byl použit v Mladé Boleslavi v květnových revolučních dnech roku 1945.¹⁶² Mladá Boleslav se také stala krajským centrem působnosti odbojové organizace Obrana národa a odtud také směřovaly její snahy o navázání kontaktů s dalšími odbojovými skupinami. Avšak otevřené aktivity partyzánských oddílů zesílily zejména v březnu 1945, kdy již na Mladoboleslavsku propukla prakticky otevřená partyzánská válka, a to především díky tzv. partyzánským desantům ze Sovětského svazu, jejichž součástí však byli nejen Rusové a Ukrajinci, ale také Čechoslováci.¹⁶³ V březnu 1945 s jejich pomocí vznikla partyzánská brigáda *Národní mstitel* o síle jednoho pluku, která měla podněcovat partyzánský boj v oblasti svého působení a ke které se následně přidávali další dobrovolníci odhodlaní k boji proti německé okupaci. Koncem války se stala Mladá Boleslav centrem sjednocené odbojové skupiny *Severočeské revoluční národní podzemní hnutí*, v čele s Miroslavem Dvořákem (krycí jméno Sova). Ten byl větší či menší měrou zapojen do odbojové činnosti již od začátku války, když šířil protiokupační tiskoviny a také disponoval úkrytem zbraní československé armády. Zároveň také od roku 1941

¹⁶¹ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 10.

¹⁶² Tamtéž, s. 11.

¹⁶³ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939-1945*. s. 22.

spolupracoval s profesorem Vladislavem Štěrbou.¹⁶⁴ ¹⁶⁵ Právě Dvořáka pověřil v lednu 1944 nadporučík Josef Doležal, pověřenec Ing. Emiliana V. Romaněnka ze Sovětské vojenské organizace a na základě dohody s bývalým poslancem Janem Švermou (působícího u československých jednotek v Sovětském svazu), vybudováním systematické odbojové sítě v severočeském kraji, k čemuž také od něj obdržel propracované instrukce.¹⁶⁶ Například každý z velitelů směl znát pouze tři osoby, kterým velel, a které se mezi sebou neznaly.¹⁶⁷ Avšak i činnost této organizace byla dočasně narušena rozsáhlým zatýkáním v polovině roku 1944, kdy byl zatčen i sám Miroslav Dvořák, ale dále také Šterba s Kuchtou a dalšími. Byli vězněni a následně převezeni do koncentračního tábora v Terezíně, kde byli internováni až do konce války. Od smrti zachránila Dvořáka jen blíže neupřesněná intervence Vladislava Šterby.¹⁶⁸ ¹⁶⁹ Od druhé poloviny roku tak docházelo v rámci severočeského podzemního hnutí k decentralizaci. Avšak organizační systém skupiny se ukázal být jako pevný a účinný, jelikož skupina přetrvala i další vlnu zatýkání, a ta tak úspěšně setrvala až do konce války v květnu 1945. V rámci této organizace byla ustanovena tzv. mladoboleslavská šestka. V této šestce byl dr. Antonín Kvasnička, pověřen organizací okresního úřadu, dále Vladislav Šterba, pověřený vojskem, a ještě také například Jindřich Hes, pověřený organizací v továrnách.¹⁷⁰

Dne 19. ledna 1945, přesně 3 roky po jmenování Jaroslava Krejčího předsedou třetí protektorátní vlády, byla ustanovena vláda nová, v jejímž čele stanul Richard Bienert, dosavadní ministr vnitra v Krejčího vládě. Byl to policejní úředník, který během první světové války úzce spolupracoval s domácím odbojem (tzv. Maffii), a navíc byl 1. září 1939 zatčen gestapem a propuštěn až po důrazné intervenci prezidenta Háchy (kterého také během vykonávání funkce předsedy vlády v roce

¹⁶⁴ MĚSTECKÁ, Sylva. *Mladá Boleslav*. s. 39.

¹⁶⁵ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939 - 1945*. s. 22.

¹⁶⁶ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu*. Mladá Boleslav: Státní okresní archiv Mladá Boleslav, 2002, 160 s. ISBN 80-238-9898-1. s. 103-104.

¹⁶⁷ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 88.

¹⁶⁸ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939 - 1945*. s. 22.

¹⁶⁹ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. s. 32.

¹⁷⁰ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945*. s. 10-11.

1945 oficiálně zastupoval kvůli Háchově zhoršujícímu se zdravotnímu stavu).¹⁷¹ Okupační správa o Bienertově působení v Maffii za první světové války věděla, přesto však Karl Hermann Frank věřil, že Bienert dostojí svému příslibu loajality, který složil při svém propuštění z vazby na počátku války.¹⁷² Přesto však lze nahlížet na volbu Richarda Bienerta jako na poněkud překvapivou z pohledu okupační správy. Byl však v této době vybrán naopak zcela záměrně kvůli své historii, jelikož byl součástí delegace, kterou Karl Hermann Frank vyslal v dubnu 1945 na západ ke spojencům ve snaze dohodnout se západními spojenci separátní mír a naopak společný boj proti Sovětskému svazu. Tato mise však skončila nezdarem. Bienert zůstal v čele protektorátní vlády až do dne 5. května 1945, kdy vláda svou činnost ukončila, a nová vláda sestavena nebyla.¹⁷³

Poslední zima v rámci druhé světové války byla, stejně jako v předchozích válečných letech, velmi chladná. Teploty se především v druhé polovině prosince 1944, dle údajů z pražského Klementina, pohybovaly od -5 do -12°C.¹⁷⁴ V lednu 1945 tento trend pokračoval i nadále a teploty sahaly až k -15°C, a sněhová pokrývka stěžovala silniční dopravu.¹⁷⁵ Právě potíže v silniční dopravě zkomplikovaly již tak obtížnou situaci se zásobením potravinami, což vedlo k tomu, že obchody často zely prázdnotou. Ale také k ještě problematičtějšímu nedostatku uhlí, což vedlo k omezení vlakové dopravy a přerušení výuky na školách. Právě z důvodu prudkých mrazů a z nedostatku uhlí také trvaly školní vánoční prázdniny až do 22. ledna 1945. I poté probíhala výuka především formou domácích úkolů.¹⁷⁶ K relativnímu oteplení došlo

¹⁷¹ Richard Bienert. *Vláda České Republiky* [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protectorat-cechy-a-morava/richard-bienert/richard-bienert-29186/>

¹⁷² BIENERT Richard. *Libri: KDO BYL KDO v našich dějinách ve 20. století* [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: <http://libri.cz/databaze/kdo20/search.php?zp=9&name=BIENERT+RICHARD>

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Praha - Klementinum: Měsíční statistiky - prosinec, 1944. *In-Počasi* [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=praha_klementinum&historie_bar_mesic=12&historie_bar_rok=1944&typ=teplota

¹⁷⁵ Praha - Klementinum: Měsíční statistiky - leden, 1945. *In-Počasi* [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=praha_klementinum&historie_bar_mesic=1&historie_bar_rok=1945&typ=teplota

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 11.

postupně již v únoru.¹⁷⁷ Ačkoliv v druhé polovině března se objevily opět četné sněhové přehánky.¹⁷⁸ Na druhou stranu však z intenzivních válečných zim měly radost děti. Vlasta Mašková si vzpomíná, jak se během zimních měsíců chodila společně s ostatními dětmi klouzat na kluzišťe na Štěpánce, na prostranství u říčky Klenice. Zde se na zimu záměrně upouštěla přilehlá hráz, díky čemuž vznikala rozsáhlá ledová plocha, kde si zimních radovánek užívali nejen děti, ale i dospělí, kteří využívali také nedaleko se nacházející sáňkařské dráhy.¹⁷⁹

Významnou kulturní institucí, která má svou pestrou historii, ale co je v tomto případě důležitější, také svou kroniku, je mladoboleslavské divadlo. To přestalo hrát česká představení poté, co se moci v protektorátu ujal Reinhard Heydrich v roce 1941. Od 1. září 1944 vyhlásil říšský ministr propagandy dr. Joseph Goebbels uzavření všech divadel v Říši, což se vztahovalo i na Protektorát. Právě od tohoto data převzala Veřejná osvětová služba organizaci všech kulturních akcí a přednášek.¹⁸⁰ V únoru 1945 však již bylo divadlo zavřeno úplně, a to z důvodu zákazu topení ve veřejných budovách, což se týkalo právě i budovy mladoboleslavského divadla. Poslední divadelní hrou v mladoboleslavském divadle se tak stala hra *Aida* od Guiseppe Verdiho, v režii J. F. Munclingera, konaná dne 3. ledna 1945. Poté bylo vyhlášeno uzavření podniků Veřejné osvětové služby (VOS) na neurčito z důvodu nedostatku uhlí. Stejně tak se nekonala ani ochotnická vystoupení (na základě nařízení o totálním nasazení), i když ochotnické spolky pořádali pro své členy vzdělávací divadelní večery v místních hospodách bez účasti široké veřejnosti.¹⁸¹ Vyjma různých zákazů ze strany okupační správy se tak dělo také z důvodu, že v tomto období nejistoty z dalšího vývoje měl zřejmě jen málokdo

¹⁷⁷ Praha - Klementinum: Měsíční statistiky - únor, 1945. *In-Počasi* [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=praha_klementinum&historie_bar_mesic=2&historie_bar_rok=1945&typ=teplota

¹⁷⁸ Praha - Klementinum: Měsíční statistiky - březen, 1945. *In-Počasi* [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=praha_klementinum&historie_bar_mesic=3&historie_bar_rok=1945&typ=teplota

¹⁷⁹ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

¹⁸⁰ HRBEK, Jaroslav. Veřejná osvětová služba (VOS). In: *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 2. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

¹⁸¹ *Severočeské slovo*, 27. září 1944, str. 2.

náladu na divadelní hry a obecně veřejný život jako takový. Avšak budova divadla byla využívána sporadicky i nadále – například 28. března zde NSDAP pořádala slavnost pro německé obyvatele města k výročí převzetí moci v Německu v roce 1933. Dále pak 3. února byla do prostor městského divadla přestěhována městská hudební škola, jejíž původní budovu zabralo německé vojsko. Dne 6. února pak byl v divadle uspořádán kabaret pro německé vojáky a raněné. Dne 24. února pak bylo nařízeno vyklizení zkušebního sálu divadla, které bude nadále využito jako ubikace pro uprchlíky.¹⁸² K tomuto účelu však posloužil sál jen jednu noc, kdy zde přespávalo na dva tisíce uprchlíků. Nicméně pro případ potřeby zůstala místnost i nadále pro tento účel připravena. V následujících dnech pak usilovali o budovu městského divadla německé vojenské orgány. Dne 27. února si vojáci vynutili na divadelním mistru Jonášovi otevření divadla pro vojáky, kteří zde v divadelním hledišti zřídili vojenskou školu. Dále pak dne 3. března nařídil vládní komisař měst při své návštěvě městské divadlo zcela vyklidit a předat jej pro potřeby německému vojsku, které by zde mělo zřídit úřadovnu. Německý vojenský hejtman však sdělil, že budova není pro potřeby vojska vyhovující, a tak k vystěhování nakonec nedošlo. Ve dnech 5. a 6. března však přeci jen došlo k částečnému vyklizení prostor městského divadla a nastěhování několika osob německého vojenského personálu (především oddílu Feldpolizei) do budovy městského divadla.¹⁸³

Dne 15. března zemřel činovník, režisér a na sklonku života především kronikář spolku *Kolár* Josef Smutný, v Mladé Boleslavi velmi populární herec. Jeho pohřeb, konaný dne 19. března 1945, byl událostí, na které se sešli nejen přátelé a rodina Josefa Smutného, ale také významné osobnosti mladoboleslavského kulturního života. Jeho pohřeb byl nakonec zároveň i drobnou protiněmeckou manifestací. Dne 21. března dostal oddíl Feldpolizei rozkaz k přesunu na frontu, a tak byli jeho příslušníci nuceni budovu divadla opustit. Nadále se však v budově nacházelo několik německých vojáků v civilu. Koncem března se opět začaly v divadle pořádat kulturní akce, stále však jen pro německou posádku – 25. března to byla blíže nespecifikovaná slavnost pro Hitlerjugend, ve dnech 7., 8. a 9. dubna pak

¹⁸² Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*, nekatalogizovaný materiál archivu.

¹⁸³ Tamtéž.

kabaret pro německý vojenský lazaret.¹⁸⁴ Na večery 11. a 12. dubna pak v divadle vystupoval pěvec Pavel Ludikar, kterého mnozí Čechoslováci považovali za kolaboranta, jelikož za války vystupoval na koncertech v Německu a posléze vyučoval na hudební škole v Salzburku. Právě proto bylo také na jeho vystoupení v obou dnech přítomno jen zcela minimální obecnstvo, a to i přes to, že se v dané době jednalo o zcela výjimečnou kulturní akci. Navíc ještě je třeba poznamenat, že Pavel Ludikar byl v té době pěvcem světového formátu. V přímém kontrastu s tímto vystoupením byl naopak kabaret pořádaný pro české dělníky, který se konal 14. dubna – obě představení, která byla v ten den pořádána, byla zcela vyprodána.¹⁸⁵ Následovaly pak kabarety pro širokou veřejnost za účasti nepříliš známých herců z Prahy, konané ve dnech 18. a 19. dubna, v obou dnech se stejným programem a oba s velkou návštěvností. Další úspěšná představení se konala ve dnech 25. a 26. dubna, kdy během tzv. Verdiho večera bylo městské divadlo zcela vyprodáno. Dne 30. dubna se v divadle konal další kabaret pro zraněné německé vojáky, opět nepřístupný veřejnosti.¹⁸⁶

Na sklonku války byly některé z především veřejných budov v Mladé Boleslavi zabaveny pro potřeby německé branné moci, ať už pro potřeby ubikační (například právě budova divadla), či jakožto lazarety. To se obvykle týkalo především budov školních. Mezi ty školy, jejichž budovy zabral Wehrmacht na sklonku války, patřily následující: Dívčí škola na Komenského ulici, chlapecká škola na čp. 117-II, hlavní škola v ulici Palackého, obecná škola na Podolci, německá škola v Klementově ulici a hlavní škola v Konviktě. Dalších několik škol bylo nuceno výuku žáků přesunout do náhradních prostor, především do budov jiných škol, či dokonce do hostinců a jiných veřejných prostor, a to z důvodu poškození vlastních školních budov. Jednalo se například o reálná gymnázia v Palackého či Gymnazijní ulici, I. a II. učňovská škola z budovy průmyslové školy do budovy Konviktu, či odborná škola pro ženská povolání. Některé školy navíc byly nuceny výuku přerušit

¹⁸⁴ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*, nekatalogizovaný materiál archivu.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

úplně, což se týkalo například obchodní akademie (z jejíž budovy se stal lazaret), či mateřské školky v Tábořské ulici.¹⁸⁷

Právě na zmiňované učňovské škole studoval i pamětník Jaroslav Dvořák. Ten uvedl, že jejich škola byla přesunuta do budovy Konviktu, avšak nebyl si jist, co bylo důvodem. Uvedl však, že pravděpodobně šlo o rekonstrukci původní školní budovy, která byla ve špatném stavu.¹⁸⁸ To se, jak sám uvádí, událo po skončení školního roku 1943/1944 a škola byla přemístěna v čase letních prázdnin. Budova průmyslové školy mimochodem od ledna 1945 sloužila jako útočiště pro německé uprchlíky z východu. V březnu pak objekt obsadila německá branná moc pro svoje potřeby a v dubnu 1945 se z ní stal na krátko vojenský lazaret.¹⁸⁹ Běžný školní den tehdy pro žáky trval zhruba do 14. hodiny odpolední. Jaroslav Dvořák také uvedl, že vedení učňovské školy bylo vyloženě české, stejně tak i samotná výuka na škole byla apolitická, a tedy se politické dění na škole prakticky nijak neprojevovalo. Sám dojížděl do školy ze svého domova v Bělé pod Bezdězem každý den buď autobusem, či na kole, případně i pěšky, což zabralo až dvě hodiny. Tuto dobu považoval Jaroslav Dvořák osobně za vcelku poklidnou.¹⁹⁰ Naproti tomu na mladoboleslavskou obchodní akademii docházela další pamětnice, Olga Mazačová, tou dobou žijící v Brodcích nad Jizerou. Ta zde studovala od roku 1943. Paní Jírová vypověděla, že jejím třídním učitelem byl jistý pan Radoš, jakýsi statkář a ředitelem školy byl pan Horáček, který před válkou aktivně působil v Sokolu, za což byl také stíhán. Na otázku, zda si pamatuje, jak probíhala tehdejší výuka a jestli se do výuky vkládala nějaká propaganda, Olga Mazačová poznamenala to, že kromě běžných předmětů byla povinná výuka německého jazyka a také, že byly ve škole například promítány filmové týdeníky. Dojíždění do školy podle ní bylo místy vcelku problematické, jelikož do Mladé Boleslavi dojížděla společně s dalšími spolužáky autobusem přes Pískovou Lhotu, kde byli však často vysazeni, jelikož bylo k dispozici málo autobusů a ty byly vytíženy svozem dělníků do továren. Z tohoto důvodu se tak bylo nutné

¹⁸⁷ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 282.

¹⁸⁸ DVOŘÁK, Jaroslav. Osobní rozhovor. Bělá pod Bezdězem, 28. 6. 2014. V mém vlastnictví.

¹⁸⁹ TRTÍLEK, Vlastimil. Od historie k dnešku. In: *Almanach Střední průmyslové školy v Mladé Boleslavi: 1867-1967: 100 let prům. školství v Mladé Boleslavi*. Mladá Boleslav: Střední průmyslová škola, 1967. s. 59

¹⁹⁰ DVOŘÁK, Jaroslav. Osobní rozhovor. Bělá pod Bezdězem, 28. 6. 2014. V mém vlastnictví.

často dopravit do Mladé Boleslavi pěšky. Olga Mazačová také vypověděla, že když zavřeli jejich školu, byla náhradní škola v Debři a musela se tedy dopravit na kole do Chotětova, odkud pak dojížděla do Debře vlakem.¹⁹¹ Vlasta Mašková vystřídala během války škol hned několik, zprvu docházela do školy na Konviktě a posléze na základní školu na Českobratrském náměstí, která byla ke konci války rovněž přestavěna na vojenský lazaret pro německé vojáky. Poté docházela na gymnázium, kde zůstala až do konce války. Také jeden z jejích učitelů, Karel Dvořák, byl dle její výpovědi ke konci války zavřen a po svém propuštění na něm byly vidět známky bití. Vlasta Mašková rovněž uvádí, že některé předměty, jako například zeměpis, byly na její škole vyučovány výhradně v němčině a také se museli žáci naučit znát německou hymnu nazpaměť. Na druhou stranu, když byla při nějaké příležitosti hrána česká hymna, Němci prý stáli rovněž v pozoru se zdviženou pravicí.¹⁹²

Také je třeba se zmínit o tom, jakou roli hrál v tomto pokročilém roce války tisk. Přestože byl protektorátní, a tedy i mladoboleslavský tisk samozřejmě plně v rukou okupační správy prostřednictvím Národního souručenství a sloužil z velké části k propagandistickým účelům, prošel během válečných let viditelnou proměnou. Rétorika sice zůstávala stále stejná, avšak slovník používaných slov se výrazně měnil společně s tím, jak se vyvíjela situace na frontách v neprospěch válečného úsilí Velkoněmecké říše. Po napadení Sovětského svazu vojsky německé branné moci a spojenců se protektorátní tisk například snažil zřetelně oddělit český lid od toho sovětského, například tvrzeními, že mezi nimi neexistuje žádná vzájemná rasová či národní příbuznost a že slova o slovanské vzájemnosti nejsou nic jiného než jen liché řeči. Rovněž autoři článků upozorňovali na rozdíly v hospodářské rovině, sovětské násilné kolektivizace a další činy sovětského režimu.¹⁹³ Dle autorů těchto článků bylo jednoduše jasné, že český lid patří do náruče Velkoněmecké říše a že sovětský bolševismus nepřináší nic jiného než útrapy, chaos a úpadek. V novinách se obvykle nalézaly mimo běžných místních zpráv, inzerce, poněkud zkreslené válečné zpravodajství (u kterého bylo třeba číst mezi řádky a umět si vykládat používaný slovník autorů) a čistě propagandistické příspěvky. Ty měly čtenáře přesvědčit o

¹⁹¹ MAZAČOVÁ, Olga. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 1. 7. 2014. V mém vlastnictví.

¹⁹² MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

¹⁹³ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české XV.b (1938-1945)*. s. 19.

„hrdinském úsilí Velkoněmecké říše“ a o tom, že jít po jejím boku je ta správná cesta. Autorem takových příspěvků byl například u *Pojizerských listů* Gustav Döril, jehož autorské jméno lze nalézt hned pod několika takovými texty. Jeden z nich nese název „*Na prahu šestého roku*“ a byl publikován v *Pojizerských listech* dne 8. září 1944. Autor v něm líčí šest let trvající válku jako něco, s čím nacistické Německo počítalo již od jejího samého počátku („*když válka začala, dal Vůdce příkaz, aby byly provedeny válečné hospodářské přípravy na dobu prozatím pěti let*“) a zároveň také zlehčuje okolnosti odpadnutí několika německých válečných spojenců (tou dobou tedy například Bulharsko či Rumunsko) ve smyslu takovém, že se jedná pouze o zkoušku národů, tedy toho, zda jsou vůbec dané národy hodny zúčastnit se tohoto konfliktu na straně Německa a nejsou-li jen přítěží.¹⁹⁴ O měsíc později, dne 13. října 1944, byl publikován příspěvek Gustava Dörila s názvem „*Kritický bod překonán*“, kde autor líčí to, jak se zhroutily spojenecké plány na rok 1944 a „*čas teď pracuje zase pro Říši*“.¹⁹⁵ Dne 16. března 1945 byl v *Pojizerských listech* publikován další jeho příspěvek „*Šest let v Říši*“, kde autor k příležitosti šestého výročí vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava shrnuje bezpříkladný hospodářský a společenský rozvoj, který za tu dobu v českých zemích nastal.

Většině čtenářů již zřejmě bylo jasné, jak se situace na bojištích vyvíjí pro nacistické Německo, když si porovnali zprávy a články z předešlých válečných let (především těch prvních) s tím, o čem se psalo nyní. Zprávy o nezastavitelném postupu německých zbraní nyní vystřídal zprávy o „*neslýchaně hrdinské obraně*“ a o tom, že Německo „*vyčkává vhodného okamžiku k zahájení akcí, které přivedí dějinný obrat a konečné říšské vítězství*“.¹⁹⁶ Všem tedy muselo být jasné, že místo vítězné útočné války se najednou vede válka obranná, u které navíc autoři vyzývají své čtenáře k zapojení se ve všech prospěšných formách a k maximálnímu úsilí pro dosažení konečného vítězství Říše. Autoři těchto propagandisticky stylizovaných příspěvků se průběh války v letech 1944 a 1945 snaží vylíčit jako jakousi plánovanou konsolidaci prostředků a reorganizaci sil, kterou bude následovat rozhodující úder, jež Velkoněmecká říše zasadí svým nepřítelům, a neustále o tom přesvědčovali své

¹⁹⁴ *Pojizerské listy*, pátek 8. září 1944. roč. 59, č. 72.

¹⁹⁵ *Pojizerské listy*, pátek 13. října 1944. roč. 59, č. 82.

¹⁹⁶ *Pojizerské listy*, pátek 16. března 1945. roč. 62, č. 22.

čtenáře. Ještě 20. dubna 1945, v den 56. narozenin Adolfa Hitlera, přinesly Pojizerské listy na titulní stránce příspěvek s titulkem „56 let Vůdce Adolfa Hitlera“, ve kterém jsou patetickou formou shrnuty veškeré úspěchy a pozitivní změny politické, hospodářské a především společenské, za které může německý národ a zároveň celá Evropa děkovat Adolfu Hitlerovi a jeho nacionálně-socialistickému režimu.¹⁹⁷ Tyto články však velice záhy přestaly vycházet, či se v nich alespoň velice rychle vytratila jejich pompéznost. Pokud však budeme přihlížet k ostatnímu obsahu dobového, a především regionálního tisku, příliš na první pohled patrné propagandy zaregistrovat nelze. Jednalo se veskrze o běžnou směs regionálních aktualit, sportovních a kulturních událostí, inzerátů a reklam. Ačkoliv atmosféra doby je více než patrná. Například blok s vykonanými rozsudky smrti, který je vtěsnán mezi poděkování prezidenta za novoroční blahopřání a příspěvek o pěveckých závodech kanárů.¹⁹⁸

Změnami v roce 1944 prošel i ASAP, kde došlo ke změnám ve vedení závodu, a to hned na počátku roku, kdy z pozice vedoucího ředitele odešel Ing. Otto Hörauf.¹⁹⁹ V tomto roce už válečná výroba v ASAPu dosáhla svého vrcholu a není proto divu že byl prakticky ukončen provoz výroby automobilů osobních, kterých se oproti 1 091 z roku 1943, nyní vyrobilo jen pouhých 35. I u nákladních vozidel došlo k významnému útlumu výroby, a to na 683 vozů.²⁰⁰ Počet zaměstnanců však tentokrát narostl jen velmi mírně – o 59 lidí, a celkový počet zaměstnanců tak na konci roku 1944 činil 8 579 lidí.²⁰¹ Pracovní doba však z 10 hodin narostla od 27. března 1944 na 12 hodin, a také byla zavedena omezení na výběr dovolených v závislosti na potřebách jednotlivých pracovišť.²⁰² O pracovní morálce svědčí například vyhláška závodního ředitelství č. 12:

„Pracovní disciplína.

¹⁹⁷ *Pojizerské listy*, pátek 20. dubna 1945. roč. 62, č. 32.

¹⁹⁸ *Severočeské slovo*, 8. ledna 1944. s. 3.

¹⁹⁹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 229.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž, s. 230.

Zaměstnanci závodu se důrazně upozorňují, že k jejich zákonitému plnění povinností patří naprostá pracovní disciplína, přesné dodržování předepsaného pracovního času a zabránění každé pracovní ztráty.

Předepsaný pracovní čas slouží zájmu celku, samovolné zkrácení práce je tedy přestupek na celku. Vedení závodu upozorňuje, že přestupky proti pracovní disciplíně jsou příslušnými úředními místy považovány za válečné zločiny a budou napříště dle toho těžce stíhány.

Bohužel jsou v závodě stále znovu zjišťovány tyto přestupky proti pracovní disciplíně: Neodůvodněné opouštění pracovního místa, neodůvodněné pochůzky po pracovištích a dvorech.

Předčasné opuštění pracovního místa ku konci pracovní směny.

Nedovolené opuštění závodu, při němž byly dokonce zjištěny podvody s píchacími lístky.

Zaměstnanci se naléhavě žádají v zájmu vnitřního klidu našeho závodu, jakož i ve svém nejvlastnějším zájmu, aby napříště dbali nejpřísnější pracovní disciplíny a tím zabránili zásahům úředních míst.

*Očekává se, že každý jednatel přispěje k tomu, aby se udržela a upevnila dobrá pověst, kterou naši zaměstnanci jako celek získali.*²⁰³

V této vyhlášce zmíněné podvody s píchacími lístky se pravděpodobně týkají zejména případu, kdy trojice zaměstnanců Josef Javůrek, Karel Šťastný, Antonín Banyr byli odsouzeni k trestům ve vězení za padělání závodní průchodky – konkrétněji Josef Javůrek padělal průchodku, která jej od lékaře opravňovala k pracovní neschopnosti tak, že ji z 25. března 1944 předělal na 25. května 1944. Za tento čin byl potrestán sedmi měsíci vězení. Karel Šťastný a Antonín Banyr Javůrkovi napomáhali tak, že každý minimálně jednou v jeho nepřítomnosti píchali jeho kontrolní píchací lístek, čímž mu tak napomáhali v neplnění pracovních povinností.

²⁰³ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. Vyhláška závodního ředitelství č. 12, nekatalogizovaný materiál archivu.

Oba jmenovaní byli za toto jednání odsouzeni na dva měsíce vezení.²⁰⁴ Gestapo odvěklo za různé prohřešky rovných 40 zaměstnanců závodu (mezi nimi například i vedoucího leteckého oddělení Ing. Karla Čapka), z nichž dva byli záhy popraveni, ostatní odesláni do koncentračních táborů.²⁰⁵ Vzhledem k obsahu sdělení závodního ředitele č. 13 ze dne 28. června 1944, ve kterém Ing. Alois Hrdlička informuje o zásobení noční směny elektrickými kapesními svítilnami s NiFe bateriemi pro lepší orientaci v neosvětlených areálech závodu – tedy už v rámci zatemnění před případnými spojeneckými nálety na továrnu.²⁰⁶ Za zatemnění továrny zodpovídala požární a bezpečnostní služba, v jejímž čele stál Meiner, jenž bude posléze hrát vcelku významnou roli při revolučních dnech na začátku května roku 1945. V souvislosti s leteckými poplachy však také byly přímo budovány protiletecké okopy, s jejichž budováním se započalo v květnu 1944. Podle obsahu vyhlášky závodního ředitelství č. 13 ze dne 26. května 1944 lze usoudit, že základní výkopové práce byly již hotové, a že k úplnému dokončení těchto protileteckých krytů je třeba jen jejich vybetonování, avšak zaměstnanci jsou i tak vyzýváni k jejich využívání v případě ohlášeného náletu (neboť i takto nedokončené skýtají tyto zákopy dostatečnou míru ochrany) a po jeho ukončení zase k urychlenému nástupu zpět na své pracovní místo.²⁰⁷ Jak se však posléze ukázalo, umístění těchto zákopů nebylo příliš vhodné, nebo o tom alespoň byli přesvědčeni zaměstnanci přílehlé Zemské rolnické školy v Mladé Boleslavi. Ředitelství ASAPu obdrželo od jejich představitelů písemnou stížnost, že osazenstvo závodu poškozuje při leteckém poplachu, při cestě k protileteckým krytům ve směru na Kosmonosy, úrodu na školních pozemcích (jmenovitě pak vojtěšky, řepu, aj. plodiny). Vedení závodu si toto vzalo k srdci a ve vyhláše závodního ředitelství č. 17 na toto upozornilo, stejně jako na postihy za toto poškození nově hrozící.²⁰⁸ Paradoxem je, že nakonec samo vedení závodu uznalo, že přílehlé pozemky u protileteckých krytů poblíž rolnické školy by mohly být

²⁰⁴ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft – Dělnický referát č. 20*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²⁰⁵ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 230.

²⁰⁶ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Sdělení závodního ředitele č. 13*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²⁰⁷ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška závodního ředitelství č. 13*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²⁰⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška závodního ředitelství č. 17*, nekatalogizovaný materiál archivu.

využity k pěstování vlastních plodin (například brambor), a tak skrze vyhlášku závodního ředitelství č. 10 ze dne 26. dubna 1945 nabízí tyto pozemky zájemcům k pěstování plodin či píce pro užitková zvířata.²⁰⁹

Mimo povětšinou nepříliš pozitivní zprávy pro zaměstnance závodu se v roce 1944 však našlo i několik pozitivních. O tom, jak to bylo v ASAPu se sportem se lze dočíst ve sportovních týdenících ASAPu. I v tyto pokročilé válečné roky se pořádaly soutěže za účasti továrních týmů a mužstev v různých sportovních disciplínách, od kuželek, přes fotbal a hokej až po cyklistiku (krasojízdu), která byla zjevně velmi oblíbená, jelikož se dne 29. září 1944 konala *I. cyklistická soutěž v krasojízdě o přebor ASAPu*, který pořádal cyklistický odbor závodního sportovního sdružení ASAP, Mladá Boleslav.²¹⁰ Ale nejednalo se jen o sportovní vyžití, kterého se zaměstnancům závodu relativně dostávalo, ale místy i například vyžití kulturní. Například dne 15. května 1944 oznámilo závodní oddělení Gefolgschaft-Sozial vyhláškou č. 57, že dne 18. června bude uspořádán závodní výlet přes Luštěnice do Jablkynic (dnes Jabkenic) k příležitosti Smetanových oslav. Účastníci výletu se vlakem dopraví do Luštěnic, odkud pak společně se závodní kapelou, která na slavnostech vystupovala, přesunou po vlastních do Jablkynic, kde se mimo hudebních slavností zúčastnili i operního představení *Prodané nevěsty pod širým nebem*. Oddělení Gefolgschaft-Sozial zajistí společnou jízdenku i vstupenku na operní představení a výletu se navíc mohou zúčastnit i rodinní příslušníci zaměstnanců. Záloha 20 korun musí být zaplacená do 26. června.²¹¹ Bohužel žádné další materiály týkající se toho, jak tento závodní výlet proběhl, se mi nalézt nepodařilo. Od stejného dne, kdy byla vydána zmiňovaná vyhláška č. 57, tedy od 15. května, bylo možné si v závodních kantýnách výměnou za ústřížky č. III, téže oddělení vyhlášku tedy od 15. května (až do 20. května), mohli zakoupit zaměstnanci závodu 15 dekagramů sušených hub za 15 korun, což bylo oznámeno vyhláškou oddělení Gefolgschaft-

²⁰⁹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška závodního ředitelství č. 10*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹⁰ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Cyklistický odbor závodního sportovního sdružení ASAP, Mladá Boleslav - I. cyklistická soutěž v krasojízdě o přebor ASAPu*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹¹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 57*, nekatalogizovaný materiál archivu.

Sozial č. 56 ze dne 10. května 1945.²¹² Podobná vyhláška, č. 94, od téhož oddělení ze dne 28. srpna 1944 informovala o možnosti zakoupit balíček syrečků za 1,50 korun, v týdnu od 28. srpna do 2. září za týchž podmínek, jako tomu bylo u sušených hub, a další vyhláška, č. 95 ze dne 3. září 1944, též možnosti koupě čtvrt kilogramu mycí pasty za 5 korun, a to v týdnu od 4. září do 9. září.^{213 214} Zřejmě pro úspěch se pak na konci září, ve dnech od 25. do 30. září 1944 vydával na základě další vyhlášky oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 102 ze dne 23. září 1944, za 1,50 korun opět balíček, tentokrát olomouckých, syrečků.²¹⁵ Gefolgschaft-Sozial se však staralo, jak lze soudit na základě vyhlášky č. 114, i o vzdělání zaměstnanců, jelikož od 3. listopadu 1944 byly pořádány jazykové kurzy němčiny.²¹⁶ To vyzní, vzhledem k probíhající, ačkoliv ne dosti organizované germanizaci českého obyvatelstva poněkud zvláště. Gefolgschaft-Sozial obstarávalo také vstupenky do biografů, kde se jejich vydávání, dle slov uvedených ve vyhlášce č. 115, přes Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ) neosvědčilo.²¹⁷ V předvečer svatého Mikuláše, tedy 5. prosince 1944, vydalo oddělení Gefolgschaft-Sozial vyhlášku č. 123, ve které oznámilo na 17. prosince téhož roku vánoční nadílku pro děti zaměstnanců továrny do 10 let věku. Pro děti měl být kromě dárků připraven také „zajímavý vánoční program“. Pro omezený prostor se týkal však jen dětí majících trvalé bydliště v Mladé Boleslavi – ostatní děti bylo nutno obdarovat přes jejich rodiče.²¹⁸ Tuto vyhlášku doplnila ještě vyhláška č. 126, která detailněji vysvětlovala propozice této akce, a také specifikovala to, že se týká jen dětí narozených v letech 1934-1942 a nikoliv 1944, jak by se nabízelo. Buď se jedná o prostý překlep, anebo se jedná o záměr, jelikož děti do dvou let věku by si z této akce příliš neodnesly a budou proto

²¹² Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 56*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹³ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 94*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹⁴ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 95*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹⁵ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 102*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹⁶ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 114*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹⁷ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 115*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²¹⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 123*, nekatalogizovaný materiál archivu.

obdarovány jen prostřednictvím obdržených darů přes své rodiče.²¹⁹ Jak bylo zmíněno v regionálním tisku, tato nadílka se týkala přibližně 2 000 dětí, kterým bude rozdělena na 5 000 dáreků.^{220 221}

Rok 1945 již nepřinesl přílišné změny v rámci působení staré, tedy válečné a Němci ovládané správní rady. Až do začátku května pokračovala téměř výhradně výroba válečná pro potřeby německé branné moci. Počet zaměstnanců do této doby nadále rostl – na konci dubna 1945 činil stav zaměstnanců ASAPu celkem 8 910 lidí, z nichž se však po revolučních dnech v první polovině května vrátilo pouze 6 256.²²² I v závěru války byly pořádány různé kulturně orientované akce v automobilce (respektive zbrojovce). Například 19. března 1945 byl uspořádán koncert závodní hudby, který vystupoval jak o poledních přestávkách během práce, tak i během hlavního vystoupení večer od 18 hodin do 20:45, a to ve velké hale závodní jídelny.²²³ Dne 12. dubna 1945 pak byl od 20 hodin večer, opět ve velkém sále závodní jídelny, pořádán „pestrý večer“, a to za účasti pražských umělců. Výtěžek z tohoto večera měl být věnován ve prospěch Šimůnkova dělnického podpůrného fondu.²²⁴ Poslední kulturní akcí v areálu ASAPu měl být „zábavný večer“, plánovaný na 4. května 1945 ve 20 hodin. Vystupovat měl například orchestr Karla Vlacha či sestry Alanovy. Měl být opět vybrán i příspěvek na Šimůnkův podpůrný dělnický fond.²²⁵ K této akci už však nedošlo, jelikož byla dne 3. května 1945 zrušena z blíže neurčených důvodů vyhláškou č. 24 ze dne 3. května 1945.²²⁶ Co bylo ve skutečnosti důvodem lze jen stěží dohledat, mohlo jít o odmítnutí vystupujících herců, či jen prosté obavy z událostí, které se budou odehrávat v následujících dnech.

²¹⁹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 126*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²²⁰ *Hlas našeho venkova*, 8. prosince 1944, roč. 25, s. 3.

²²¹ *Hlas našeho venkova*, 15. prosince 1944, roč. 25, s. 3.

²²² Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 230.

²²³ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 14*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²²⁴ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 19*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²²⁵ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 22*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²²⁶ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška oddělení Gefolgschaft-Sozial č. 24*, nekatalogizovaný materiál archivu.

Co se činnosti gestapa týče, to stačilo v prvních měsících roku 1945 odvléci ještě 4 zaměstnance a celkový počet zatčených zaměstnanců za celou válečnou dobu se tak ustálil na čísle 146. Z tohoto počtu se přibližně jedna pětina již nevrátila, jelikož byli buď popraveni přímo, nebo zemřeli v koncentračních táborech.²²⁷ I v roce 1945 vydávalo závodní ředitelství, jménem ředitele závodu Ing. Aloise Hrdličky, několik vyhlášek a sdělení, které upravovaly především pracovní dobu a svátky v továrně. Na 1. května 1945 oznámilo závodní ředitelství formou vyhlášky č. 11. ze dne 26. dubna 1945 pracovní klid, který pak byl rozšířen vyhláškou č. 13 ze dne 27. dubna ještě o den předem, tedy od 30. dubna. Poslední pracovní směna tak skončila 29. dubna v 6 hodin ráno a další pracovní směna započala až ve středu 2. května v 6 hodin ráno (na vyhlášce je jak v české, tak německé verzi špatně uvedené datum, tedy středa 3. května místo středa 2. května). Co se platu týče, tak 30. dubna měl být brán jako bezplatná dovolená, pokud by nedošlo k odpracování daných hodin v náhradním datu a za 1. květen pak měl být vyplacen plat v běžné výši. V případě nutnosti pak měli být vybráni pracovníci na udržovací práce, kteří by za pracovní směnu dostali normální plat za 30. dubna a stoprocentní příplatek za 1. května. Podepsán byl vedoucí závodu Ing. Alois Hrdlička.²²⁸

Dne 9. května 1945 pak provedlo devět bombardovacích letadel bez výsostných znaků nálet na město, který zasáhl i továrenský komplex ASAPu, který navíc poničil i následný rozsáhlý požár. I tento fakt ovlivnil pomalejší přechod zpět na mírovou výrobu, která byla v relativně standardní míře obnovena koncem června téhož roku.²²⁹

²²⁷ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 233.

²²⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. *Vyhláška závodního ředitelství č. 12*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²²⁹ HERČÍK, Karel, KRÁLÍK, Jan. *Mladá Boleslav: továrna ve městě – město v továrně: [historie města, krásy regionu, historie automobilky]*. Týnec nad Sázavou: Moto Public, 2005. ISBN 80-239-5458-X. s. 152.

3. Květnové události v Mladé Boleslavi 1945

Důležitým zdrojem informací, i když relativně zkresleným, jsou v mladoboleslavské kronice zmiňované relace četnictva o smýšlení obyvatelstva a o událostech v okrese, které byly vypracovávány na měsíční bázi. Ta z 2. května 1945, která pojednává o měsíci dubnu, sice zmiňuje, že přetrvává relativní klid, nicméně zprávy dále zde uváděné svědčí spíše o opaku. Vyjma protiněmecké letákové kampaně byl například dne 24. dubna 1945 přepaden a třemi muži odzbrojen jeden ze strážníků v Čejeticích. Téhož dne byla zároveň přepadena strážnice v Čejetičkách a odzbrojen další četník. V Jablkynicích pak vtrhli čtyři ozbrojení muži do bytu dvou německých četníků. Vrcholnou akcí pak byl pokus o vykolejení vlaku ze dne 30. dubna 1945, kdy bylo výbušninou zničeno 1,4 metru železniční trati mezi Mladou Boleslaví a Dobrovicí a samotný vlak byl poškozen. Tyto události svědčí o rostoucí odbojové aktivitě v celém okrese, což také vyvrcholilo událostmi v dnech následujících, tedy na počátku května 1945. Ve skutečnosti právě během dubna vrcholily přípravy odboje na ozbrojené povstání a došlo k předběžnému personálnímu obsazení okresního národního výboru. Okresní národní výbory byly součástí hierarchie národních výborů, které byly ustanoveny na základě ústavního dekretu prezidenta republiky Edvarda Beneše č. 18/1944 úředního věštníku československého, o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění ze dne 4. prosince 1944.²³⁰

V sobotu dne 5. května 1945 propuklo v Praze ozbrojené povstání proti německé okupaci. Prvotní akcí, která povstání zahájila, bylo přepadení německých parlamentářů, kteří byli na cestě do štábu 600. pěší divize Ruské osvobozené armády (tzv. Vlasovci), který se nacházel v obci Suchomasty asi 30 km od Prahy ve směru na Plzeň.²³¹ Zprávy o tomto povstání se záhy dostaly do Mladé Boleslavi. Hlavní německo-sovětská fronta byla toho dne ještě relativně daleko, přibližně 100 km, a navíc se v blízkosti města nacházely dva velké německé vojenské tábory – Milovice a Zelená. Mladoboleslavané nicméně i tak začali vyvěšovat československé

²³⁰ Předpis č. 4/1945 Sb.: Vládní nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2014-07-22]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-4>

²³¹ KOKOŠKA, Stanislav. *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-740-7. s. 158.

vlabjky (první se objevila na hlavním nádraží) a byly odstraňovány německé nápisy. Vše probíhalo poklidně a zdálo se, že uchopení moci Čechy v Mladé Boleslavi proběhne poklidně a bez boje. Organizace veškeré odbojové činnosti ve městě se v dané situaci v Mladé Boleslavi ujal okresní národní výbor. Ten od toho dne vydával vyhlášky a pokyny pro bojující obyvatelstvo i obyvatelstvo civilní, a to obvykle prostřednictvím místního rozhlasu, případně za pomoci spojek.²³² I v areálu závodu ASAP bylo zřejmé, že všichni očekávají, co se bude dít. Horlivost závodní stráže (Werkschutzu) začínala silně opadat již od konce dubna, stejně jako jejich disciplína a oddanost věci s tím, jak se blížila fronta. Mnozí ze zaměstnanců se v hloučcích bavili před továrnou o nastalém dění (což by ještě před několika dny nebylo možné a tyto hloučky by rozehnal závodní stráž). I samotných dělníků přišel značný podstav – některá stanoviště hlásila až poloviční absence zaměstnanců. S výrobou se nakonec vůbec nezačalo a zaměstnanci kolem 10. hodiny dopoledne opouštěli houfně závod, aniž by jim v tom někdo bránil. V závodu zůstala kolem poledne jen závodní požární stráž a mimo jiné i vedoucí bezpečnostní a požární služby Meiner. Právě pod jeho vedením se začalo s odzbrojováním příslušníků Werkschutzu, což bylo dohodnuto společně s okresním národním výborem. Dobrovolníci, kteří zajišťovali továrnu, byli zcela neozbrojeni. Jeden z příslušníků Werkschutzu, Biegel, však unikl a informoval o dění v závodu vojenského přidělence Quickera. Mezitím do areálu vnikla jednotka německých vojáků, kteří se zde sháněli po pohonných hmotách. Zde narazili na požární stráž, avšak nakonec tento incident proběhl poklidně.²³³ Hůře však skončil střet s jednotkou, kterou sem vyslal vojenský přidělenec Quicker, a která třetí branou vnikla do závodu, kde zajistila příslušníky požární stráže a předala je k výslechu. Při něm byli dva z příslušníků požární stráže, Václav Bubák a František Douša, zastřeleni poté, co bylo zjištěno, že mají v držení pistole. Poté však Němci výslechu zanechali a na základě rozkazu odešli.²³⁴

²³² Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*.

²³³ KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: II. díl Let okřídleného šípů (1945-2003)*. Praha: Motorpress, 1995. ISBN 80-901749-3-0. s. 6.

²³⁴ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 234.

Když pak začal ve 12:33 téhož dne pražský rozhlas vysílat svou výzvu o pomoc, zachytili jej i občané Mladé Boleslavi.²³⁵ Panoval však zmatek, jelikož z Prahy vysílali z druhého vysílače – liblického, Němci zprávy opačného vyznění, a tak bylo obtížné si udělat představu o tom, co se vlastně v Praze odehrává. V českém rozhlase zazněla zpráva, že dnešním dnem končí Protektorát Čechy a Morava, a že moc přebírá nová vláda a prezident Edvard Beneš.²³⁶ Mezitím v Riegerově ulici začaly vyrůstat barikády a v ulicích zněl mladoboleslavský rozhlas, oznamující, že národní výbor převzal moc do svých rukou a vyzýval k zachování klidu.²³⁷ Po třetí hodině odpolední však padly první výstřely. Různé skupinky mladoboleslavských občanů začaly v ulicích města přepadávat a odzbrojovat německé vojáky a za pomoci uloupených zbraní pak přepadávaly další německé hlídky. Skupina povstalců ukořistila i pušky (celkem 12 kusů) německým vojákům nacházejícím se v improvizovaném vojenském lazaretu.²³⁸ Není však zmíněno, v kterém lazaretu se toto událo, jelikož se mohlo jednat o některý z improvizovaných lazaretů přímo ve městě, či například vojenský lazaret, ve který bylo přeměněno Pírkovo sanatorium na jižním okraji města.²³⁹ Jiné skupiny zase střežily strategické objekty. Jedna z takových skupinek, přibližně třicetičlenná, byla složená převážně ze zaměstnanců akumulátorky, avšak zprvu neozbrojených. To se změnilo až ve chvíli, kdy v blízkosti továrny zůstalo stát porouchané nákladní vozidlo, ve kterém se nacházelo několik pušek a granátů.²⁴⁰ Netrvalo dlouho a v ulicích města se rozhořely přestřelky mezi mladoboleslavskými povstanci a jednotkami německé armády. Hlavní boje se zprvu vedly v blízkosti výstaviště a přesouvaly se směrem k areálu ASAPu, k Habeši a v okolí kasáren v Jičínské ulici, kde sídlilo mladoboleslavské Gestapo. Povstalcům se podařilo na krátko zajistit železniční nádraží a část komplexu automobilky, avšak poté je Němci dobyli nazpět.²⁴¹ V Dobrovského ulici se nacházela vila, která před

²³⁵ ČÁBELOVÁ, Lenka. Český rozhlas v období protektorátu. In: HRBEK, Jaroslav. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 5. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

²³⁶ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 21.

²³⁷ Tamtéž, s. 18.

²³⁸ Stalo se před 60-ti lety: kronika květnové revoluce 1945-(5). *Mladá Boleslav: oficiální web statutárního města* [online]. [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.mb-net.cz/stalo-se-pred-60-ti-lety-kronika-kvetnove-revoluce-1945-5/d-1083>

²³⁹ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

²⁴⁰ HOSTONSKÝ, Vladimír. *100 let mladoboleslavské akumulátorky 1903-2003*. s. 65.

²⁴¹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 20.

válkou patřila židovské rodině Šrajbrů. Za války však v této vile sídlila v přízemí německá telefonní centrála, kterou toho dne, tedy 5. května 1945, střežila posádka přibližně 6 až 10 mužů. Tato vila nezůstala bez povšimnutí povstalců, kteří vilu vzali v počtu 20 mužů útokem. Po krátké přestřelce, ve které padli tři povstalci, jeden byl zraněn a taktéž jeden německý voják byl těžce zraněn, se povstalci stáhli a následně přesvědčili jakéhosi dr. Egra, který stál opodál, aby vyzval německou posádku v jejich mateřském jazyce ke složení zbraní a zabránění dalšímu zbytečnému krveprolití. Posádka nakonec zbraně složila a poté byli převezeni do kasáren v Jičínské ulici (Masarykových).²⁴²

Téhož dne se však bojovalo i v okolí Mladé Boleslavi, například v Debři, Hrdlořezích a Čisté, kde boje dopadly pro české povstalce veskrze neblaze.²⁴³ Právě dr. Antonín Kvasnička sepsal o 5. květnu 1945 své paměti v mladoboleslavské mutaci deníku Právo, kde líčí události těchto dnů. Ještě tentýž den se v dopoledních hodinách v budově mladoboleslavského berního úřadu na bývalém náměstí dr. Edvarda Beneše sešli členové okresního národního výboru (Pluhař, Hes, Zachař, štábní kapitán Pala, aj.) a oficiálně ustanovili dr. Antonína Kvasničku do čela okresního úřadu (tedy okresního národního výboru) a dojednávaly se též poslední propozice uchopení moci na Mladoboleslavsku. Dr. Kvasnička byl zároveň pověřen vyjednáváním o převzetí moci nad městem od německé okupační správy.²⁴⁴ Poté se členové okresního národního výboru přesunuli do budovy okresního úřadu, kde zahájily svou činnost a ještě téhož dne dopoledne se dostavili také do kanceláře hejtmana dr. Ludwiga Wesellyho, na kterém již byly vidět známky obav z toho, co přinesou následující dny. Dr. Kvasnička mu sdělil, že jménem okresního národního výboru jej vybízí k předání vedení úřadu i klíčů od budovy. Dr. Weselly zareagoval tím, že úřad předává do rukou okresního národního výboru a zároveň že je ochoten být nápomocen v jednání s německými orgány, což však bylo odmítnuto.²⁴⁵

²⁴² Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 22-23.

²⁴³ Tamtéž, s. 21.

²⁴⁴ DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939–1945*. s. 25.

²⁴⁵ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 25.

Na konci sobotního dne bylo v řadách povstalců celkem sedm padlých a desítky raněných.²⁴⁶ Především členové Gestapa stříleli do oken civilních budov a také do shromažďujících se skupinek obyvatelstva, což mělo za následek další mrtvé a desítky zraněných. O tom, že se nejednalo o pouhé lehké přestřelky, svědčí i fakt, že němečtí vojáci například používali během bojů na Riegerově ulici i pancéřové pěsti.²⁴⁷ Vedení organizovaného odboje se ujal Československý okresní Národní výbor v Mladé Boleslavi. Ten také téhož dne dojednal s německou posádkou následující podmínky příměří – němečtí vojáci se stáhnou do svých kasáren a ubikací za předpokladu, že bude pořádek a klid ve městě udržovat národní výbor svými jednotkami složenými z četnictva, policie a národní stráže, civilní obyvatelstvo nebude vycházet z domů mezi 22. a 6. hodinou, protitankové zátarasy v ulicích a značení nebudou poškozovány a všichni zatčení občané budou propuštěni z vazby.²⁴⁸ Rovněž ze svědectví dr. Antonína Kvasničky lze vyčíst podrobnosti. Pět německých vojáků a několik povstalců (není upřesněno kolik) padlo při bojích u bran Škodovky. Z tohoto důvodu se členové okresního národního výboru (Kvasnička, Pluhař, Pala, Hes) odebrali na německé posádkové velitelství k veliteli von Bernhutovi, a to za účelem vyjednávání. Zde bylo dohodnuto následující. Německé hlídky budou ponechány na sedmi vybraných místech ve městě a za pořádek a klid v ulicích budou zodpovídat české, pokud možno uniformované, bezpečnostní hlídky určené okresním národním výborem. Zároveň bylo dojednáno také propuštění zajatých vězňů.²⁴⁹ Výsledné podmínky tohoto jednání pak byly prezentovány obyvatelstvu města ve formě první vyhlášky okresního národního výboru v Mladé Boleslavi. Tato první výzva byla vysílána v místním rozhlase ještě téhož dne, tedy 5. května. V tištěné verzi se však distribuovala až 7. května po 11. hodině.²⁵⁰ V tuto dobu se zdálo, že čeští povstalci mají vše pod kontrolou a vše již proběhne v poklidu. Dr. Antonín Kvasnička k událostem ze dne i noci 6. května 1945 ve svých zápisech uvádí, že během celé noci z 5. na 6. května všichni v úřadovně okresního národního výboru usilovně pracovali na zpracování všech dostupných informací a organizování nadcházejících událostí,

²⁴⁶ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 18.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. První výzva čl. Okresního národního výboru v Mladé Boleslavi. In: *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*.

²⁴⁹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 26.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 22.

k čemuž sloužila rozsáhlá síť spojek a telefonních kontaktů s odbojovými skupinami a dalšími jednotkami. V ranních hodinách dne 6. května 1945 byli členové okresního národního výboru předvoláni k německému posádkovému veliteli von Bernhutovi. Ten jim vytýkal to, že v ulicích se nachází snad až přílišný počet českých bezpečnostních hlídek a naléhal na to, aby jejich počet byl snížen. Další výtka, kvůli které byli členové okresního národního výboru opět předvoláni, byl fakt, že tyto bezpečnostní hlídky odzbrojovali německé vojáky, což se přičilo vzájemné dohodě.²⁵¹ Nutno podotknout, že počet českých uniformovaných hlídek v ulicích postupně doopravdy klesal. Jak je také v kronice uváděno, mezi obyvatelstvem údajně panovaly obavy ze zastoupení komunistických živlů v celém dění. V té době již na mnoha místech po celé republice fungovaly komunisty organizované hlídky, které se koncem května staly základem revolučních gard. Neklid obyvatelstva se prohluboval společně s tím, jak okresní národní výbor byl nucen mírnit samozvané snahy obyvatelstva o odzbrojování německých vojáků v ulicích města. V deštivou neděli 6. května 1945 vydal okresní národní výbor několik dalších vyhlášek a výzev:

„Výzva č. 2: Okresní národní výbor v dohodě s německým posádkovým velitelstvím a na základě zjednaných podmínek musí organizovati pouze omezený počet členů bezpečnostní služby. Tato bezpečnostní služba musí býti pokud možno uniformovaná. Nemůže proto okrasní národní výbor přijmouti všechny dobrovolně se hlásící občany do bezpečnostní služby. Jakmile toho situace bude vyžadovati, budou organizovány další jednotky. Buďte proto trpěliví! Okresní národní výbor koná vše, co je v jeho moci, jmenovitě aby udržel klid a pořádek“²⁵²

Nelze s jistotou říci, zda důvody v této výzvě uvedené, tedy naznačení, že nelze navyšovat počet hlídek z důvodu nedostačujícího počtu dostupných vhodných uniforem, lze pokládat za oprávněné, či zda se jedná o snahu o omezení počtu hlídek (respektive jejich navyšování) na základě žádosti posádkového velitele německé branné moci ve městě, která je podávána touto formou proto, aby nebylo obyvatelstvo rozlíceno z toho, že se okresní národní výbor snaží vyjít Němcům vstříc. Navíc místní rozhlas informoval o jednáních české národní rady v Praze s brannou mocí o převzetí

²⁵¹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 26.

²⁵² Tamtéž, s. 28.

moci na území Československa a okresní národní rada jedná v souznění s českou národní radou. Co však vzbudilo v části Mladoboleslavanů nespokojenost, byla výzva k obyvatelstvu, aby se nezdržovalo na ulicích.²⁵³ Třetí výzva již otevřeně nabádala občanstvo, aby se zdrželo svých individuálních akcí:

„Opakují se případy, že naše bezpečnostní hlídky a občanstvo odzbrojují jednotlivce, nebo i celé skupiny říšské branné moci. Poněvadž toto jednání přičí se vzájemné dohodě, sjednané mezi okresním národním výborem a říšským posádkovým velitelstvím, nařizuje se důrazně, aby případy takové se víckrát neopakovaly, ježto ztěžují jednání národního výboru o nekrvavém řešení stávající situace.“²⁵⁴

Tato zpráva potvrzovala to, že občané se často na vlastní pěst chopili „sjednávání spravedlnosti“ a začaly přepadávat německé vojáky či celé jejich hlídky. Zarážející je však fakt, že se toto týká i samotných bezpečnostních hlídek, které tomuto měly zabránit. Následující dvě výzvy vydané ještě téhož dne už se týkaly jen pracovního nasazení. První z nich, číslo 4 (jenž však byla 6. května vydána původně jako číslo 5) se týkala práce v továrních podnicích v Mladé Boleslavi, která měla být od 7. května 1945 do odvolání zrušena, společně s tím následovala znovu výzva k zachování všeobecného klidu a pořádku.²⁵⁵ Následovala však ještě jedna výzva téhož dne, výzva č. 5, která upravovala vyznění výzvy předchozí, a to tak, že zrušení práce v továrních podnicích počínaje 7. květnem 1945 se nebude týkat podniků, které pracují pro zásobování obyvatelstva, konkrétně jsou zmíněni pekaři, kteří mají do práce nastoupit ihned.²⁵⁶ Přestože není přesně uvedeno, kdy byla která vyhláška vydána, dle zmínky o pekařích se dá usoudit, že vyhláška č. 5 byla vydána pravděpodobně v podvečerních až večerních hodinách. Zatímco obyvatelé města nadále poslouchali vysílání z bojů v Praze, po třetí hodině ranní začaly z okolí Mladé Boleslavi chodit zprávy a hlášení o pohybu německých vojsk a pancéřových vozů ve směru na Mladou Boleslav, některé z nich se ukázaly jako nezakládající se na pravdě, některé však jak se záhy ukázalo, pravdivé byly. Ve 3:00 byl z Března hlášen pohyb německých pěších jednotek od Jičína na Mladou Boleslav, ve 3:15 bylo z Kosmonos

²⁵³ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 28.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Tamtéž.

hlášeno, že jednotky SS obsadily Mnichovo Hradiště a Bakov (tato zpráva byla o 5 minut později dementována hlášením právě z Bakova nad Jizerou), ve 3:25 dorazilo hlášení, že ve Vinci jsou tanky a že se zde střílí a na zemi leží již tři mrtví, další jsou ranění a hoří 3 domy, ve 3:28 bylo v rozhlase hlášeno, že vrchní velitelství německé branné moci zakázalo použití zbraní za předpokladu, že bude zachován klid, ve 3:30 bylo hlášeno, že od Jičína jedou ve směru na Mladou Boleslav německá obrněná vozidla. Nakonec ve 3:50 bylo hlášeno z Luštěnic, že německý muniční vlak z Jičína, směřující do Mladé Boleslavi, se byl nucen vrátit, jelikož byla partyzány (konkrétně Hložkovou jabkenickou skupinou) poškozena trať u Újezdu. Ve 4:00 pak byly v hlášení z Vince informace potvrzeny.²⁵⁷ Pravděpodobně se jednalo o odplatu za odstranění železničních kolejí, což se událo večer předtím. Několik hodin po této události se ve Vinci objevili němečtí vojáci. Dochovalo se několik přepisů telefonických hlášení o událostech, které se zde onu noc děly, uvedu jeden z nich, ačkoliv lze pochybovat o přesných detailech událostí, které zde probíhaly, lze si přinejmenším udělat představu:

„Několik příslušníků zbraně SS krátce potom se dožadovalo v krámkě másla a nebylo jim vyhověno. Zapálili dotyčnému obchodníku stodolu. Souseda, když jim přišel otevřít dveře, postřelili, ženské z dalšího baráku vyhnali, pak jim rozpárali peřiny, domek zapálili a ony dvě ženy vehnali do hořícího zpět. Ve vedlejší domku zabili 75letého starce a postřelili ženu, která s ním bydlela. Ze sousedního baráku vyvlekli 55letého muže, aby se šel utopit, a když je nechtěl poslechnout, dovlékli ho až k Jizeře, porazili ho do vody a topícího se zastřelili. Pak odjeli osobním vozem do Mladé Boleslavě, kde zmizeli beze stop.“²⁵⁸

Tento telefonát pochází z ranních hodin dne 6. května 1945. Po páté hodině ráno se opět rozvířila aktivita v okolí Mladé Boleslavi. V 5:25 bylo hlášeno z Pískové Lhoty, že čtyři nákladní auta a dva motocykly s německými vojáky vyrazily směrem na Mladou Boleslav. V 5:30 se i přes opakované pokusy nepodařilo navázat spojení s odbojáři v Bělé pod Bezdězem ani v Bakově nad Jizerou. V 5:45 bylo z Josefova Dolu hlášeno, že německá jednotka neznámého složení o přibližně 80 mužích

²⁵⁷ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 29.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 30.

postupuje od Bělé pod Bezdězem přes Hrdlořezy směrem na Debř nad Jizerou. Dále v 5:55 v hlášení z Kosmonos stálo, že z Mnichova Hradiště vypravená jednotka dvou nákladních vozů s německými vojáky směřující na Kosmonosy změnila směr na Bělou pod Bezdězem. V 6:20 se 5 tanků zastavilo před hospodářskou školou a v 6:25 hlásila spojka z Jabkenic, že přibližně 1 000 ozbrojených mužů postupuje přes Mcely a Ledce na Mladou Boleslav.²⁵⁹

Situace se však měla zkomplikovat následujícího dne, tedy v pondělí 7. května 1945. Na náměstí již padly výstřely a jednotka SS vtrhla do budovy okresního úřadu. S sebou přivlekli sedm zajatých obyvatel z Debře nad Jizerou. Ti byli zadrženi za to, že na svých domech jako první vyvěsili československé vlajky a prapory.²⁶⁰ Německý posádkový velitel von Bernhut si nechal znovu zavolat členy okresního národního výboru. Předseda okresního národního výboru dr. Antonín Kvasnička toho byl přítomen rovněž. Ve svých zápiscích uvedl, že 7. května, tedy v den, kdy německá posádka připravovala pohřeb svých padlých druhů, byli opět předvoláni k jednání na německém posádkovém velitelství ohledně nastalé situace, a to ve složení Pluhař, Pala, Hes, Balatka a právě dr. Kvasnička. Na dvoře posádkového velitelství se po jejich příchodu nacházelo oněch sedm zadržovaných občanů z Debře obličejem směrem ke zdi a u každého z nich stál příslušník gestapa s puškou. Bylo patrné, že tím von Bernhut chtěl dát jasně najevo, v jakém duchu se jednání ponese. Podle dr. Kvasničky si von Bernhut stále odmítal připustit svou prohru, vědom si toho, že za ním stojí silná německá posádka v Milovicích a podle toho také diktoval své požadavky. Na jejich základě měly být do 17. hodiny odevzdány veškeré zbraně, pancéřové pěsti a munice, které byly odebrány německým vojákům. Za tímto účelem bude od 13. hodiny ulicemi města projíždět četnictvo s nákladním vozem a tyto zbraně bude vybírat. Von Bernhutovi podmínky byly dosti precizní, jelikož byly dále jmenovány další odebrané či odcizené položky k navrácení: barel benzínu, dvě plechovky s olejem Diesel, dále tři pušky odebrané z nákladního auta před nádražím a dvanáct pušek odebraných před náhradním lazaretem. Dále v podmínkách stálo, že se nesmí používat vozů označených červeným křížem k ničemu jinému, než k přepravě

²⁵⁹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 30-31.

²⁶⁰ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*, nekatalogizovaný materiál archivu.

raněných a nemocných. Rovněž je připomenut i fakt, že veškeré zásoby pohonných hmot jsou zabaveny německou brannou mocí, a i jejich přítomnost musí být oznámena projíždějícímu četnictvu. Dr. Kvasnička vypověděl, že výbor jednal s ohledem na oněch sedm zajatců odsouzených, v případě neuposlechnutí výzvy, k smrti, a to i přes vědomí, že obyvatelstvo města bude tuto výzvu brát s velkou nechutí. Dr. Kvasnička také upozornil na to, že si byl vědom faktu, že i tak nebude valná část zbraní odevzdána a vydal k té příležitosti pokyn, aby část zbraní byla tajně odvezena na Chlum. Také vyrozuměl kapitána četnictva Rodra, aby jednotlivé skupiny o tomto informoval.²⁶¹

Ještě téhož dne, tedy v pondělí 7. května 1945, vydal okresní Národní výbor, na základě podmínek německého posádkového velitele von Bernhuta vyhlášku, která tyto výše zmíněné požadavky opravdu obsahovala. V případě, že budou tyto podmínky splněny, bude ušetřeno sedm zajatců z Debře nad Jizerou. V opačném případě budou tito zastřeleni a město Mladá Boleslav bude „obráceno v prach a popel“.²⁶² Že je tato výhrůžka míněna vážně dokazuje i to, že posádkový velitel žádal telefonicky generála Rudolfa Toussainta (velitele pražské posádky, který zároveň zastával funkci Zmocněnce branné moci u říšského protektora v Čechách a na Moravě a velitele branného obvodu Čechy a Morava (*Wehrmachtbevollmächtigter beim Reichsprotektor im Böhmen und Mähren und Befehlshaber im Wehrkreis Böhmen und Mähren*)²⁶³ o tankovou podporu, která mu také byla přislíbena, a to především z nedalekého vojenského výcvikového prostoru Milovice, který Němci hojně využívali. Především v závěru války sloužil tento prostor také jako shromaždiště ustupujících německých jednotek. A tanky opravdu také vyslány byly.²⁶⁴ Národní výbor k této příležitosti vydal další dvě vyhlášky, a to číslo 6 a číslo 7. Vyhláška číslo 6 nebyla otisknuta, ale byla vysílána pouze místním rozhlasem ráno mezi 9:00 a 9:55. Týkala se pohřbu pěti německých vojáků, kteří padli při potlačování

²⁶¹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 33-34.

²⁶² Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Výzva okresního národního výboru č. 7*, nekatalogizovaný materiál archivu.

²⁶³ WEHRKREIS BÖHMEN UND MÄHREN. *Axis History* [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://www.axishistory.com/axis-nations/germany-a-austria/heer/146-germany-heer/heer-static-commands/2581-wehrkreis-boehmen-und-maehren>

²⁶⁴ Vojenský výcvikový prostor Milovice: aneb byli jsme tam. *Československé opevnění* [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://opevneni.vojenstvi.cz/oblasti/milovice/index.htm#3>

povstání dne 5. května 1945, a který se bude konat v 15:00 téhož dne. Národní výbor důrazně vyzýval ke zdržení se jakýchkoliv provokací, zachování klidu a pořádku a neshlukování se na veřejných místech. Nutno podotknout, že toho dne byla vyvěšena československé vlajka i na budově mladoboleslavského divadla, kde sídlila menší německá posádka a další ubikace německých vojáků se nacházely též v blízkosti divadla. Zároveň byl zopakován obsah vyhlášky číslo 5, týkající se nepřerušování prací v podnicích pracujících na zásobování obyvatelstva.²⁶⁵ Vyhláška číslo 7 pak obsahovala již výše zmíněné podmínky od posádkového velitele týkající se návratu zabavených zbraní a materiálu a propuštění sedmi zajatých povstalců. Téhož dne také obklíčili němečtí vojáci továrnu ASAP s cílem zabavit zde případné skryté zbraně a vojenský materiál. Toho se také týkal ještě téhož dne narychlo vydaný dodatek k vyhlášce číslo 7, který osvětloval, že obklíčení areálu továrny bylo učiněno výhradně z bezpečnostních důvodů a kvůli odevzdání všeho případně zde drženého vojenského vybavení. Zároveň v něm okresní národní rada vyzvala přihlížející obyvatelstvo, aby se rozešlo do svých domovů.²⁶⁶

Jak lze z výpovědi dr. Antonína Kvasničky vyčísti, i přes nutnost podvolení se podmínkám posádkového velitele von Bernhuta panovala snaha ušetřit, pokud možno co nejvíce toliko potřebné výstroje. I když tato výzva skutečně mezi občany města vyvolala vlnu nevole, ti i tak doporučení okresního národního výboru, které své rozhodnutí odůvodňovalo snahou o ušetření dalšího krveprolití, uposlechli. K žádným incidentům nedošlo a zbraně byly skutečně odevzdány, ačkoliv se zdaleka nejednalo o všechny zbraně, jak bylo požadováno německým velitelem. Někteří z obyvatel města po zveřejnění této vyhlášky Mladou Boleslav, z obav před dalšími událostmi, raději opustili. Nicméně po uplynutí ultimáta, tedy po 17. hodině, německý posádkový velitel vyjádřil své spokojení nad splněním podmínek a zajatci tak nakonec byli propuštěni na svobodu a vyslaný německý styčný důstojník zastavil tanky, které tou dobou mířily na město.²⁶⁷

²⁶⁵ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 32.

²⁶⁶ Tamtéž. s. 32-33.

²⁶⁷ Stalo se před 60-ti lety: kronika květnové revoluce 1945-(5). *Mladá Boleslav: oficiální web statutárního města* [online]. [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.mb-net.cz/stalo-se-pred-60-ti-lety-kronika-kvetnove-revoluce-1945-5/d-1083>

Následující noc byla plná snah okresního národního výboru o organizaci a koordinaci všech zachycených zpráv z okolí, kde se některé z nich rovněž ukázaly být nezakládajícími se na pravdě. Nicméně kolem poledních hodin v úterý dne 8. května 1945 se ve městě šířily zvěsti o údajné bezpodmínečné kapitulaci Německa, které se záhy ukázaly jako založené na pravdě. Tuto zprávu přednesli představitelé okresního národního výboru posádkovému veliteli von Bernhutovi a následně byla potvrzena také ve vysílání místního rozhlasu, a to jakožto výzvu číslo 8:

„Dnes 8. května 1945 v 1.30 ho. německé vojenské velitelství přistoupilo na bezpodmínečnou kapitulaci v Praze a v celých Čechách. Německý zplnomocněnec jedná o bližších podmínkách.

Rovněž zdejší německé posádkové velitelství čeká na příslušné rozkazy a národní výbor jest s ním stále ve styku. V nočních hodinách bylo kromě toho zejména sjednáno se zdejší německou státní policií předání všech politických vězňů českým úřadům. Okresní národní výbor sleduje neustále zájem a zabezpečení životů českých lidí a proto nechť české obyvatelstvo neztěžuje jeho práci.

Snad již jen několik hodin nás dělí od úplné svobody.

Vybízíme- a to velmi důtklivě- veškeré obyvatelstvo města Mladé Boleslavě, aby v obvodu města zachovalo naprostý klid a srocováním na ulicích nemařilo těžkou a odpovědnou práci a jednání okresního národního výboru. Upozorňujeme, že jsme ve styku s Českou národní radou a také její organizační složkou.

Důvěřujte nám, nezklameme vás!“²⁶⁸

Toho dne tedy již probíhala jednání o odchodu německé posádky z města, ačkoliv zprvu sám posádkový velitel plukovník von Bernhut odmítal uvěřit zprávám o kapitulaci Německa, jelikož žádné takové informace neobdržel, a že tedy nadále platí rozkaz bránit město Mladá Boleslav za každou cenu. Jednání zřejmě sám záměrně zdržoval, jelikož pravděpodobně vyčkával na to, jak se zachová německý vojenský velitel pražské posádky, generál Rudolf Toussaint, který však téhož dne v 16:00 podepsal v Praze „Protokol o provedení formy kapitulace německých branných sil“, čímž vydal Prahu do rukou českých povstalců.²⁶⁹ V Mladé Boleslavi

²⁶⁸ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 35.

²⁶⁹ MELICHAR, Václav. *Jak to bylo v květnu 1945*. Praha: Melantrich, 1985. s. 21-22.

bylo dohodnuto alespoň propuštění Němci zadržovaných politických vězňů a došlo k výměně zajatého německého důstojníka za několik zajatých povstalců. I za nastalé situace se však objevovaly zprávy o řádicích jednotkách zbraní SS v okolí města. V Kosmonosech měly údajně postřelit dva členy národního výboru, a dokonce se objevila zpráva, záhy však dementovaná, že v Sukoradech vraždí příslušníci zbraní SS ženy a děti a že jejich tankové jednotky směřují na Mladou Boleslav. Z tohoto důvodu byl také okresní národní výbor v kontaktu s partyzány v Řepíně, od kterých žádal pomoc. Ta jim byla přislíbena ve formě letadla a nikoliv tanků, jak žádali, jelikož ty byly tou dobou nasazeny v akci.²⁷⁰

Posádkový velitel von Bernhut si znovu nechal zavolat členy okresního národního výboru a přednesl jim svůj požadavek na znovu zprovoznění železniční trati ve směru na Českou Lípou, jelikož právě sem hodlají vlakem přesunout své zraněné vojáky z Mladé Boleslavi. Členové okresního národního výboru s tím sice souhlasili, ale zároveň se mezi sebou usnesli o záměrném oddalování tohoto, a že pokud bude třeba, bude v součinnosti s partyzány připraven další odstřel trati poblíž Mladé Boleslavi. Nešlo tentokrát o záměrnou sabotáž s cílem co nejvíce poškodit německou okupační správu, ale dle členů okresního národního výboru se jednalo hlavně o to, aby zranění němečtí vojáci ve městě zůstali jakožto záruka toho, že nebude německé vojsko proti městu podnikat žádná případná odvetná opatření.²⁷¹ Téhož dne byly vydány okresním národním výborem hned tři další vyhlášky. Vyhláška číslo 9 vyzývala obyvatele města ke klidu a nabádala je k tomu, aby se zdržovali na ulicích jen po nezbytně dlouhou dobu, a aby se na ulicích neshromažďovali. Také byla v této vyhlášce zmíněna sbírka pokrývek, ošacení, prádla a obuvi na městském úřadě.²⁷² Výzva číslo 10 byla z části opakování výzvy číslo 8, v jejíž druhé části byli obyvatelé města upozorňováni na fakt, že přes město budou pravděpodobně ustupovat vojenské ozbrojené jednotky a vzhledem k faktu, že v několika městech tito stříleli po civilistech, nemají se obyvatelé města shromažďovat na ulicích pro své vlastní bezpečí.²⁷³

²⁷⁰ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 36.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Tamtéž.

Samotný ústup německých jednotek z a přes město se odehrával od 8. května 1945. Němečtí vojáci mířili směrem na Mělník přes Mšeno tak, aby se vyhnuli městu, v domnění, že se zde dostanou do amerického zajetí.²⁷⁴ V závěru války, kdy už panoval zmatek i v ústupu německých jednotek, bylo velmi obtížné zjistit, jaké konkrétní jednotky se nacházely na území města, respektive jaké přes něj ustupovaly, jelikož byly jednotky do značné míry promíchány. Například již zmíněná 20. divize pancéřových granátníků SS (*Estonská číslo 1*), které velel SS-Brigadeführer Berthold Maack, měla původně z Schreibenhau (dnešní Sklarzska Poreba v polském Slezsku) ustoupit v posledních dnech války přes Jablonec nad Nisou na Prahu a dále na západ do amerického zajetí. Skutečnost však byla odlišná, jelikož její zbytky (odhadem 6 500-7 000 mužů, tedy přibližně poloviční stav plné divize) na sklonku války ustupovaly i přes Mladou Boleslav, což potvrzuje i výpověď velitele její 14. roty, SS-Obersturmführera Ago Loopärga. Ten potvrdil, že ústup divize měl proběhnout po trase Hodkovice nad Mohelkou-Turnov-Mladá Boleslav-Praha-Plzeň.²⁷⁵ Dne 8. května ve večerních hodinách se divizní důstojníci rozhodli, že bude lepší divizi rozdělit na menší skupinky, kterým se snáze podaří dosáhnout demarkační linie, a tedy amerického zajetí, a to právě na trase ve směru Turnov-Mladá Boleslav a Praha, které se však přímo vyhnou (důstojníci byli informováni o pražském povstání) a obejdou ji z jihu. Ve skutečnosti však byl zřejmě ústup celé divize velmi chaotický a nepříliš organizovaný vzhledem k ucpaným silnicím v celé oblasti.²⁷⁶ Do Mladé Boleslavi tak nakonec dorazila jen nepatrná část divize, která se zde spojila s vojáky zásobovacího oddílu 20. divize (*SS-Waffen Nachschubstruppe 20*) a částí oddílu Hitlerjugend. Podle zpráv se po jejich příjezdu do Mladé Boleslavi strhla přestřelka s českými povstalci, kteří s nimi posléze začali vyjednávat. Došlo údajně k dohodě, že Češi Estonce pustí dál, pokud ti složí zbraně. Zde však existují dvě různá svědectví o události, která se od sebe výrazně liší. Dle jednoho estonští vojáci SS zbraně opravdu složili, ale průchod městem jim umožněn nebyl, jelikož byli následně zajati.

²⁷⁴ HOSTONSKÝ, Vladimír. *100 let mladoboleslavské akumulátorky 1903-2003*. s. 65.

²⁷⁵ PLAVEC, Michal, ROSENTHAL, Riego. Nymburská poprava, Pokus o rekonstrukci jedné historické události. In: *Historie a vojenství*, č. 2, roč. 2006. s. 65.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 65.

Druhá verze zase hovoří o tom, že se u Mladé Boleslavi střetli estonští vojáci SS s českými povstalci u blíže nepopsaného mostu a průchod si vynutili střelbou.²⁷⁷

Část německých jednotek přes Mladou Boleslav ustupovala disciplinovaně a stále ještě odhodlaně, ale část naopak již rezignovaně a jejich jedinou starostí bylo to, jak se co nejrychleji dostat do amerického zajetí.²⁷⁸ Zmatek však panoval i mezi německým civilním obyvatelstvem, které se, pokud to jen bylo možné, snažilo přidávat k ustupujícímu vojsku. Již od února 1945 přes město proudili desetitisíce uprchlíků z východu, kteří prchali před postupující Rudou armádou. Byl jim udělován statut „národních hostů“ a byli jim tak dávány mnohé hospodářské objekty do vlastnictví, často však na úkor českého obyvatelstva.²⁷⁹ Společně s nimi proudili krajem též zajatci různých národností, které Němci převáželi s sebou v transportech, jenž však vedly mimo město, přesněji přes Podolec. Dle zápisů v městské kronice se s těmito zajatci v transportech zacházelo velice tvrdě a jakékoliv snahy Čechů transportovaným pomoci byly bez milosti trestány, nezřídka i smrtí. Jednalo se především o snahy předat zajatcům potraviny. Takto například byla usmrcena Milena Házová z Podolce, dle kroniky uváděná jako „malé děvčátko“, která byla zastřelena poté, co se snažila dát hladovějícímu zajatému sovětskému vojákovu chleba.²⁸⁰ Na tento incident, ale i tyto transporty a „pochody smrti“ obecně si pamatuje i Vlasta Mašková, která uvedla, že tito zajatí Sověti, byli ve velmi zuboženém stavu a přihlížející se jim snažili předat potraviny jako chléb, aj. (například prostřednictvím balíčků umístěných podél trasy těchto transportů), za kterým se tito zajatci ihned seběhli a stráže je následně začali bít pažbami zbraní. Za tímto pochodujícím oddílem jel nákladní vůz, na který byly nakládány ostatky těch, kteří zemřeli vyčerpáním. Naproti tomu se zajatci ze západu bylo zacházeno podstatně lépe. Tyto pochody se skrze Mladou Boleslav začaly realizovat podle paní Maškové někdy v březnu roku 1945.²⁸¹ To už však nyní bylo minulostí, německá nadvláda se chýlila ke svému nepříliš důstojnému konci. Němečtí civilisté se snažili společně s německými vojáky

²⁷⁷ PLAVEC, Michal, ROSENTHAL, Riego. Nymburská poprava, Pokus o rekonstrukci jedné historické události. In: *Historie a vojenství*, č. 2, roč. 2006. s. 67.

²⁷⁸ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 37.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 10.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 11.

²⁸¹ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

dostat z města za každou cenu. Vozidel však bylo zoufale málo i pro vojáky, natož pro civilní obyvatelstvo. Naskýtal se tak pohled na prosící německé ženy a plačící děti, které se většinou marně snažili dostat na některé z odjíždějících vozidel. Někteří z vojáků dokonce v ulicích rozmlouvali s občany města a ochotně již vydávali své zbraně. Zejména poté, co se po 16. hodině odpoledne potvrdila zpráva o kapitulaci Německa. V téže době již Mladou Boleslav opustilo i Gestapo.²⁸² Noc z 8. na 9. května se už ve městě nesla ve znamení oslav konce války a to se konec konců přelilo i do následujícího dne. Již se potvrdilo, že Rudá armáda je nedaleko a navíc v časných ranních hodinách přišla z Prahy zpráva, že do hlavního města vjely sovětské tanky. Tyto zprávy měly viditelný dopad i na ustupující německá vojska, jejichž doposud ještě vcelku organizovaný ústup se proměnil v úprk z obav před sovětským zajetím. Vojáci odhazovaly veškerou výzbroj a nepotřebnou výstroj, které zanedlouho ve velkém zdobily příkopy podél silnic, po kterých němečtí vojáci ustupovali. Nyní odzbrojovali německé vojáky už i běžní civilisté a Němci jim většinou již svou výzbroj velmi ochotně přenechávali.²⁸³ A nejen výzbroj, ale i třeba potravinové konzervy, cigarety, fotoaparáty a jiné všemožné předměty. Hlavní pro ně nyní bylo dostat se z dosahu Rudé armády. Proto také bylo možné ve městě spatřit německé vojáky namačkané v automobilech, motocyklech, kolech a prakticky na čemkoliv, co by alespoň trochu urychlilo jejich přesun.²⁸⁴ Zejména ve večerních hodinách však docházelo ke konfliktům a na odjíždějící Němce bylo stříleno, či byli strháváni či vyvlékáni ze svých vozidel.²⁸⁵ Dne 9. května 1945 bylo již v rozhlase oznámeno, že Němci na všech frontách složili zbraně, a že jediný kdo odmítl doposud kapitulovat, byl velitel německé Skupiny armád B, která se v té době nacházela na území Čech a Moravy (tedy polní maršál Ferdinand Schörner, ve skutečnosti však nekapituloval ani velitel jednotek Waffen-SS v Čechách a na Moravě Carl von Pückler-Burghauss).

Mezitím co na většině jiných míst slavili lidé ve středu dne 9. května 1945 konec války, v Mladé Boleslavi se tento slunný den do dějin zapsal z jiného důvodu. Bylo již druhého dne po kapitulaci německé branné moci, a tedy první den míru a

²⁸² Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 38.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*.

²⁸⁵ Tamtéž.

město stále opouštěly zástupy německých vojáků, prchajících před postupující Rudou armádou. I v ranních hodinách tohoto dne byli němečtí vojáci odzbrojováni, prakticky bez odporu, na výjezdové silnici směrem na Kosmonosy, odkud opouštěly město a následně se snažili dostat do amerického zajetí. Kolem desáté hodiny ranní se na obloze směrem od Jičina objevila sovětská letadla – devět bombardovacích letounů v doprovodu dvou stíhacích letounů.²⁸⁶ Tyto bombardéry následně z výšky 2 000 - 2 500 metrů svrhly pumy na areál škodovky, centrum města a střílely při tom i ze svých palubních zbraní.²⁸⁷ Nálet byl zcela neočekávaný, a tak ani ve městě nezazněly poplašné sirény, které však stejně byly odstaveny od pražského povstání ze dne 5. května.²⁸⁸ Letadla provedla celkem čtyři nálety, kterými zasáhly jak město opouštějící, převážně odzbrojené, kolony německých vojáků, tak i samotné centrum města a areál Škodových závodů.²⁸⁹ Jedno z dobových svědectví, bohužel bez konkrétního jména, je uvedeno v kronice města:

„Den 9. května- byla to středa- se probudil ve sluneční záři, počasí už bylo přímo letní. Na ulicích bylo všude plno lidí a v jejich tvářích se rýsovala radost z očekávání příštích událostí. Bylo krátce před desátou hodinou dopolední. Byl jsem tenkrát též se svou ženou v ulicích města jako kdekdo z jeho obyvatel. Po jednou jsem spatřil letět od západu k Šuldově vile- byli jsme právě na náměstí Českých bratří před museem- roj letadel. Klidně jsme je pozorovali. Nikdo netušil, co přinesou nejbližší okamžiky. Vždyť byl konec války, nikdo nevěřil, že by měly ještě promluvit zbraně. Děti si hrály, lidé se pokojně procházeli.....Bylo to pak v okamžiku.

Důvěřiví lidé a mezi nimi i já s manželkou jsme byli v několika vteřinách strašlivě překvapeni, slyšíce hvizd, svištění a detonace dopadajících bomb a střelbu s palubních zbraní. Ihned jsme hledali úkryt. Běhali jsme ve zmatku na náměstí Českých bratří z domu do domu. V jejich chodbách nastal vždy po explozích takový vzdušný vír, že jsme ve chvílce určitého uklidnění hledali a našli v blízkosti kryt v rohovém domě ulice Jaselské a Palackého, kde jsme setrvali, dokud letadla neodletěla. Detonace za detonací otrásaly domem, lidé v přeplněném sklepě úzkostí

²⁸⁶ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 40.

²⁸⁷ Tamtéž. s. 41.

²⁸⁸ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*.

²⁸⁹ Tamtéž.

trnuli. Konečně nastal klid – každá hodina byla věčností- a spěchali jsme do svých domovů. Nejstarší syn se současně skrýval v hlubokém krytu budovy čp. 16-II, o mladším jsme nevěděli- jako mnozí otcové a matky o svých synech- od 5. května. Nejmladší 18letá dcera byla zaměstnána v mlékárně čejtické. Ta si potom všechny své zážitky revolučních dnů vypsala a já je přikládám jako dokument k zápisovým přílohám. Vypisuji z nich malý úsek o tom, jak vyhlíželo město bezprostředně po zákeřném náletu.

Konečně ve 14 hod. 30 minut jsme se odvážili domů. To, jakou hrůzu jsme spatřili, nelze vůbec vypsát. Asap a část Starého města hořely, mnoho domů zbořených, sklo jako koberec z vytloučených oken se válelo po ulicích. Všude zmatek, pláč, krev.....

Odzbrojení němečtí vojáci jdou s lopatami uklízet z ulic to, co jejich bratři a kamarádi rozbili. Hlídadí je čeští ozbrojení lidé. Až do večera je slyšet stálé detonace...“²⁹⁰

Následující výpověď pochází od jiného očitého svědka, mladoboleslavského občana, jistého Karla Fleka:

„Bylo asi před 10. hodinou dne 9. května. Hlouček žen stál u kasáren na rohu ulice a pozoroval, jak od Jičina přijíždí německé vojsko k Mladé Boleslavi. V dálce na obzoru se rýsovalo několik letadel. Zaběhl jsem pro dalekohled a pozoroval jsem, že něco házejí. Vykřikl jsem: „Bomby!“ a hlouček žen se rozběhl a několik jich vběhlo do blízkého krámu a už svištěly bomby a hlásily nám tak činnost nepřátelských blízkých letadel. V okamžiku zazněla veliká dunivá rána, hned druhá a třetí, vzduch se zachvěl, silné okno výkladu se vysypalo a nastalo velké zděšení. Vyhlédl jsem z krámu směrem ke kasárnům a viděl jsem, jak z pomocné školy se valí dým, v ulicích zmatek a volání o pomoc. Celý ten chaos doplňoval zápach po bombách a již se první raněný plazil ke krámu, byl samá krev. Umyli jsme jej a ošetřili, byl raněn pod kolenem, ale opustil hned krám, nechtěl zde zůstat. Byl v domnění, že ten domek bude od bomb zničen. Než jsme jej mohli řádně obvázat, zase se blížila druhá letka. Stáhnul jsem rolo ve výkladu a ve vchodu a úprkem jsme se hnali do krytu, přitiskli

²⁹⁰ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. Dějiny divadla města Mladé Boleslavě.

se ve sklepě ke zdi a hned přišla velká dunivá rána. Kolem nás letěla zajišťovací fošna i s oknem, domek jako když se nahnul, ale nastalo zase ticho. Vyběhl jsem s rodinou ven a naskytl se nám děsivý pohled na to, co jsme viděli...Okna i rolety vytrhány, dveře i vrata rozházeny a v dálce se blížila třetí skupina letadel. Prchal jsem s manželkou a dcerkou do polí a ukryli jsme se v křoví a již dopadla v naší blízkosti bomba a další bomba zase do polí a my leželi u země a jen hlína nás zasypala. Letadla odletěla a již se nevrátila. Po náletu musil jsem do místností ve svém domku lézt po ruce i po nohou. Na silnici bylo v té době postaveno dělo proti příjezdu do Ml. Boleslavi, které nebylo nabito, ale působilo nejistotu na přijíždějící německé vojsko. Odzbrojovali jsme Němce a odváděli je do kasáren do zajetí. Sanitní vůz odvázel po bombardování města těžce i lehce raněné do nemocnice a mrtvé vozily pohřební vozy do pohřební síně na nový hřbitov. Vzpomínám na ženy, které stály před kasárny a pozorovaly celý ten rozruch. Malý chlapec tam úpěnlivě žádal, aby jeho matka pi Čechová šla domů, ale matka odřekla a chtěla, aby chlapec u ní zůstal, ten však utíkal domů sám a tak matka byla nucena s druhým chlapcem odejít za ním. Jen vešli do jejich domu, začaly padat bomby – unikli jisté záhubě. Jiná žena stála u kasáren s dcerou, bomba zasáhla matku těžce do břicha a dceři urazila obě nohy. Matka pi Hronková s tímto těžkým zraněním odešla do svého bytu, vzala s sebou peníze a odvezli je do nemocnice i s dcerou, kde však obě zemřely.“²⁹¹

I práce Okresního národního výboru byla náletem narušena. Již během samotného bombardování došlo k přesunu do protiletectvého krytu (blíže nespecifikovaného umístění), kde se pokračovalo v práci. Po skončení náletu se výbor přesunul do nových prostor, avšak na noční hodiny se uchyloval zpět do protiletectvého krytu z obav před dalším náletem.²⁹²

Na nálet si vzpomíná i Jaroslav Dvořák z Bělé pod Bezdězem, který jej zažil doma, v Bělé pod Bezdězem. Osobně sice přítomen nebyl, ale vzpomíná si, že znali jednu z obětí, jeden z policistů, který se tou dobou nacházel v Mladé Boleslavi, a během náletu přišel o život.²⁹³ Také Vlasta Mašková si nálet vybavuje, a potvrzuje, že letadla byly bez označení, a zároveň také to, že si většina lidí záhy po náletu

²⁹¹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. Vložka.

²⁹² Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav* s. 40.

²⁹³ DVOŘÁK, Jaroslav. Osobní rozhovor. Bělá pod Bezdězem, 28. 6. 2014. V mém vlastnictví.

myslela, že to byly letadla německá.²⁹⁴ Dlouho se vedly spory o tom, zda byly letouny sovětské či německé. Dnes již je však prokázáno, že se jednalo o sovětské letouny, které měly údajně rozkaz bombardovat německé jednotky, které nedodržely podmínky kapitulace – tedy že nezastavily na místě v okamžiku kapitulace, a proto sovětské velení přistoupilo k tomuto kroku. Letouny na město svrhly celkem 700 bomb ve váze od 2,5 do 500 kilogramů.²⁹⁵ Z těchto 700 bomb jich explodovalo celkem 662, a z oněch 38 nevybuchlých bylo celkem 25 kalibru nejtěžšího, tedy 500 kilogramových.²⁹⁶ Naproti tomu je však v kronice Škoda uváděno, že na areál ASAPu dopadlo celkem 60 bomb, z nichž jich pouze 12 explodovalo.²⁹⁷ I to však stačilo na zničení poloviny mechanických dílen v montážní hale, která byla zlikvidována téměř úplně, a zároveň byl zničen i sklad kuličkových ložisek, pneumatik a elektrických zařízení, který se nacházel pod zničenou montážní halou.²⁹⁸ Především také zemřelo i 18 zaměstnanců závodu.²⁹⁹ Likvidaci škod v areálu závodu měl na starosti závodní požární sbor, kterému trvalo celkem tři dny, než se se škodami vypořádal, a to i za pomoci okolních požárních sborů.³⁰⁰

Co se města týče, zasažena byla například část Starého města v blízkosti ulic Bělské a Kateřiny Militké (poblíž nyní již prázdné budovy gestapa), Ptácká ulice a ulice Na Klenici na Podolci. Dále pak také oblast na Celně a Štefánikova ulice s ulicí Dukelskou.³⁰¹ Celkem bylo zcela zničeno 32 domů, těžce poškozeno 105 a dalších 396 domů bylo poškozeno lehce. Ulice byly lemované popadanými telefonními a elektrickými dráty a posety tříští skla z vypadaných okenních tabulí, prken zdiva a jiného materiálu z poškozených a zničených domů. Krom zprerhání drátů elektrického napětí došlo k poničení též plynovodního a vodovodního potrubí, což zapříčinilo přerušování dodávek elektřiny, plynu a vody do některých částí města.³⁰²

²⁹⁴ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

²⁹⁵ V Praze se slavilo, na Boleslav a Mělník ještě padaly bomby. *Česká televize* [online]. [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/175583-v-praze-se-slavilo-na-boleslav-a-melnik-jeste-padaly-bomby/>

²⁹⁶ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 48.

²⁹⁷ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 234.

²⁹⁸ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP. „První relace“, s. 1., nekatalogizovaný materiál archivu.

²⁹⁹ Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 236.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 234.

³⁰¹ MĚSTECKÁ, Sylva. *Mladá Boleslav*. s. 39.

³⁰² Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 51.

Poškozeny byly i některé z budov mladoboleslavských škol – jednalo se například o těžce poškozenou budovu pomocné školy u Masarykových kasáren, dále budova chlapecké obecné školy, či škola na Podolci. Zároveň byl značně poničen i starý hřbitov.

Oběťmi náletu se však nestali zdaleka jen němečtí vojáci, z nemalé části navíc již odzbrojení či zranění, ale také desítky civilistů. Prokazatelně se obětí náletu stalo 135 lidí, kteří byli identifikováni. Avšak v tomto čísle jsou zahrnuty jen oběti z řad českého obyvatelstva. Celkový údaj ztrát na životech pravděpodobně dosahuje čísla blížícího se k 500, nicméně nelze dohledat přesná čísla padlých na německé straně.³⁰³ Dle zprávy okresní sociální komise z roku 1946 bylo při náletu zabito 492 osob české i německé národnosti (a z tohoto čísla bylo dle různých údajů 135-145 osob národnosti české, ač jako nejpravděpodobnější se jeví číslo 135, zbylých 357 pak tedy připadá na oběti národnosti německé) a dalších 56 osob bylo zraněno.³⁰⁴ Svým životem zaplatily nálet i děti, mezi nimi například i novorozeně.³⁰⁵ Nejvíce mrtvých zůstalo v Jizerní ulici, kde byl jednou z pum přímo zasažen autobus s německými vojáky i civilisty.^{306 307} Nutno podotknout, že téměř všechny materiály dohledatelné k náletu, které jsou buďto dobové, či z dob totality, pracují s dle svého přesvědčení jasným faktem, že za útokem stály německé letouny. Například v kronice města Mladá Boleslav je uváděno, že nálet měl, vzhledem k počtu použitých 500 kilogramových bomb, bezesporu za cíl zdevastovat město, a že pokud by všechny shozené 500 kg bomby vybuchly, Mladá Boleslav by se doopravdy proměnila v „prach a popel“, jak sliboval německý posádkový velitel von Bernhut.³⁰⁸

Po náletu zavládl ve městě chaos a zmatek, v ulicích bylo možno spatřit desítky raněných a zakrvácených lidí a četné kaluže krve. Další desítky lidí v ulicích naříkali nad ztrátou svých příbuzných, partnerů či dětí. Nemocnice i místní ordinace byly velice rychle přeplněny. Hasiči, policisté, četníci, vojáci, a hlavně dobrovolníci

³⁰³ V Praze se slavilo, na Boleslav a Mělník ještě padaly bomby. *Česká televize* [online]. [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/175583-v-praze-se-slavilo-na-boleslav-a-melnik-jeste-padaly-bomby/>

³⁰⁴ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 43.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 44.

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 43.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 50.

z celého města se rychle vydali s lopatami a jinými nástroji na postižená místa ve snaze zachránit osoby zasypané pod troskami zřícených či pobořených domů. Tehdy se samozřejmě vrhla všechna zloba na Němce, kterým byl v rámci tehdejší atmosféry logicky tento čin přisuzován. Navíc měli lidé stále ještě v živé paměti pohrůzku ze 7. května, kdy německý posádkový velitel von Bernhut vyhrožoval, že v případě nedodržení zadaných podmínek nechá srovnat město se zemí (viz *Vyhláška okresního národního výboru číslo 7*). Nikoho, kdo se neorientoval ve válečných letounech, zřejmě ani nenapadlo, že by se mohlo jednat o letouny sovětské provenience, které bez ohledu na civilní obyvatelstvo si tímto způsobem, na rozkaz sovětského velení, vynucovaly dodržování podmínek kapitulace německé branné moci. Právě proto se nyní všechna zloba obrátila na Němce nacházející se ve městě. Byli stříleni na ulicích a pod pohrůzkou smrti byli před hlavními zbraní hnáni na místa katastrofy, kde museli odklízet suť, ba dokonce v rámci nuceně formovaných „pyrotechnických“ týmů i nevybuchlé bomby.³⁰⁹

Obyvatelstvo města žilo po tomto náletu ve strachu, čemuž příliš neulevilo ani znovu zprovoznění výstražné sirény, která téhož dne ještě několikrát ohlásila letecký útok, pokaždé však mylně. Lidé ve městě se přesunuli do krytů, stejně tak i okresní národní výbor. V krytech přečkávali noc a čekalo se, kdy do města konečně dorazí Rudá armáda. Do krytu, kde úřadoval okresní národní výbor, se v pozdních nočních hodinách dostavil tajemník krajské odborové rady Lajfr se svým doprovodem, na rukávech s bílými páskami popsanými červenými písmeny „RG“ a s sebou přivezli balíky s výtisky prvních svobodných pražských novin. Tato skupina informovala členy okresního národního výboru o tom, že Rudá armáda je toho času v Turnově a v ranních hodinách se vydá ve směru na Jičín. Příjezd Rudé armády do Mladé Boleslavi avizoval místní rozhlas již kolem 17. hodiny dne 9. května 1945 (přesněji bylo hlášeno, že Rudá armáda už stojí na samém okraji města). Planý poplach o příjezdu Rudé armády následoval poté, co v ranních hodinách 10. května 1945 dorazil sovětský major, který velel partyzánům v oblasti Řepína, s informací, že Rudá armáda dorazí do Mladé Boleslavi v odpoledních hodinách. Přesto se však v ulicích Mladé Boleslavi objevily první dva sovětské tanky již

³⁰⁹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*.

v ranních hodinách dne 10. května 1945, které přijely ve směru od Prahy. S nimi přijel také rodák z Mladé Boleslavi, p. Hauser, který vypověděl následující:

„10. května 1945 nabídl jsem opět své služby v Masarykových kasárnech a byl jsem určen, abych s nadporučíkem Laurinem vedl z města asi 200 mužů a důstojníků Wehrmachtu. Měli jsme je vésti směrem k Praze. Cestou nás žádali důstojníci, abychom je vedli směrem, kde jsou Američané. Se smíchem jsem jim řekl, že všude jsou již Rusové. Z toho vidno, jaký měli před Rusy strach.

Před obcí Bezděčínem narazil náš průvod na dva zvědné ruské tanky, které přijížděly od Prahy.“³¹⁰

Právě jejich osádky jej vyzvali, aby si přisedl a jel s nimi do Mladé Boleslavi. Tam se jim dočkalo více než vřelého uvítání, jelikož celé město postávalo v ulicích a s nadšením sovětské tankisty vítalo. Dle jiného svědectví uvedeného v kronice města však tyto první tanky (či jak je uváděno obrněné automobily), které nebyly dva, ale tři, dorazily do města v pozdních odpoledních hodinách o den dříve, tedy dne 9. května 1945:

„9. května šel jsem asi v půl čtvrté hodiny odpoledne do vnitřního města na Staroměstské náměstí a zanedlouho objevil se tu první obrněný automobil a v něm rudí vojáci s rudou hvězdou na čepici. Tento pancéřový automobil vyjel od Pražské brány velikou rychlostí, že jsem očekával, že se převrátí, ale hned v několika minutách byl tam druhý vůz a za chvíli třetí. Jezdily sem a tam, stále po náměstí, a jakmile některý vůz zastavil, byly u něho hned hloučky lidí. Ptali se nás, zda jsou v našem gorodu germánci. Někteří občané žádali na nich podpis na památku. Asi za dvě hodiny odjeli zpět ku Praze. Naši občané se nemohli od nich ani odtrhnouti a dávali jim ještě různé papíry k podpisu.

Tito rudí vojáci přinesli nám 9. května odpoledne první závan svobody do našeho města. Noc z 9. na 10. května byla u nás ještě hodně vzrušená. Celou noc jsme nespali a celá tato noc byla velkou nejistotou...“³¹¹

³¹⁰ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 52.

³¹¹ Tamtéž, s. 55.

To konec konců dokládá i kronika firmy Škoda, kde je uvedeno, že kolem 15. hodiny odpolední dne 9. května 1945 dorazily do města tři tanky Rybalkovy tankové brigády na průzkum a záhy zase odjely.³¹² Je tedy pravděpodobné, že některá z předsunutých hlídek sovětských vojsk do města opravdu dorazila již 9. května 1945 odpoledne. Nelze však s jistotou vyloučit možnost, že nešlo o předsunuté jednotky Rudé armády, nýbrž o příslušníky sovětského výsadkového desantu, působící v součinnosti s partyzány v okolí města a jejichž major také následujícího dne ráno zavítal do úřadovny okresního národního výboru. O čem však není pochyb, je to, že v poledních hodinách, pravděpodobně kolem 10. hodiny dopoledne dne 10. května 1945, do města dorazil hlavní voj sovětských jednotek, které do města přijely ve směru od Kosmonos.³¹³ I zde uvádím výňatek ze zápisů dr. Antonína Kvasničky:

„Konečně přišel 10. květen, den, který nikdy nevyumizí z paměti současné generace a bude ho vzpomínáno i generacemi budoucími. Příjezdem vítězné Rudé armády do Mladé Boleslavě jsou trvale rozřaty okovy německé hrůzovlády a otvírá se jasná budoucnost. Na příjezd hledíme z oken okresní budovy. Naši hoši přinášejí na ramenou vyššího ruského důstojníka. Nevycházíme z dojetí a hlubokého pohnutí. Radost, kterou nelze vyslovit, září nám všem z očí. Ruské tanky a vozy jedou pak již v nepřetržitém sledu k Praze, nadšeně pozdravovány vším obyvatelstvem. Přichází též generál a hrdina Sovětského svazu Martij Rusian se svou suitou, který získává plně naše sympatie. Následují vřelé uvítací proslovy a přípitky na zdraví hrdinské Rudé armády a zdraví jejího velitele generalissima Stalina a našeho „gospodina Beneše“. Radostné chvíle vrcholí proslovem generála M. Rusiana a inspektora Pluhaře s balkonu Grandhotelu k rozjásanému obyvatelstvu, jehož radost nezná mezí, a konečně lidovou veselící, při níž nastává úplné sbratření našeho i ruského lidu na Staroměstském náměstí. Radost nám kalí jen vzpomínka na naše padlé, kteří se nezapomenutelných okamžiků nedočkali.“³¹⁴

Zároveň však také došlo k několika nešťastným nehodám, při kterých zahynuli další lidé. Příjezd sovětských vojsk však nebyl bez problémů a bez potíží. Dle různých výpovědí sovětští vojáci údajně kradli, například lihoviny, hodinky, ale

³¹² Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*. s. 234.

³¹³ Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*. s. 53.

³¹⁴ Tamtéž, s. 57.

i například motocykly a jiné dopravní prostředky. To také bylo příčinou smrti několika z nich, jelikož se například v opilosti na motocyklu vybourali a zemřeli, což potvrzuje výpověď Jaroslava Dvořáka.³¹⁵ I Olga Mazáčová vypověděla, že měla větší strach ze sovětských vojáků než z vojáků německých, k čemuž přispěl především alkohol, který sovětští vojáci konzumovali v rámci oslavování konce války. Podle její výpovědi sovětští vojáci například bezhlavě stříleli po okolí. Sovětští vojáci chodili také do domu, kde Olga Mazáčová bydlela s rodiči, a žádali, aby jim bylo uvařeno jídlo z jimi přinesených surovin.³¹⁶ Příjezd Rudé armády do města však i tak znamenal definitivní konec různých již pouze symbolických potyček a konfliktů ve městě. Alespoň co se vzájemných ozbrojených střetů s německou brannou mocí týče. Započalo totiž vyřizování si účtů s často i jen domnělými kolaboranty a také s německým obyvatelstvem. Vlasta Mašková si vybavuje některé rodiny, kde byl někdo perzekuován po válce za kolaboraci, například Lambertovi z Českobratrského náměstí či Šafaříkovi z ulice Na Klenici. V těchto případech se však údajně jednalo nikoliv vyloženě o kolaborační činnost, ale za vstoupení do svazku manželského s osobou německé (respektive rakouské) národnosti.³¹⁷

³¹⁵ DVOŘÁK, Jaroslav. Osobní rozhovor. Bělá pod Bezdězem, 28. 6. 2014. V mém vlastnictví.

³¹⁶ MAZÁČOVÁ, Olga. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 1. 7. 2014. V mém vlastnictví.

³¹⁷ MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

Závěr

Mladá Boleslav byla v období Protektorátu Čechy a Morava významným centrem průmyslu, a stala se tak důležitou součástí německé válečné mašinerie. Největší mladoboleslavský tovární komplex ASAP hrál v této roli jasný prim, a dění v tomto závodě zároveň nepřímo odráželo dění a náladu ve městě. Stejně jako v celém protektorátu i v Mladé Boleslavi se do vedoucích pozic správy města i všech důležitých podniků v něm dostávali lidé z pověření okupační správy, tedy lidé loajální vůči ní. To se dělo především po roce 1941, kdy se do čela města dostal Klaus Höniger, který usilovně prosazoval poněmčení města a důsledné prosazování okupační politiky v něm. Přední činitelé okupační správy ve městě plnili svá nařízení až do posledních dnů a hodin války, i když už bylo dávno rozhodnuto o jejím výsledku. Například německý posádkový velitel se v květnových dnech postaral o zdramatizování situace ve městě.

Velmi aktivní byly ve městě i okolí odbojové skupiny a to v průběhu celé války. Ve městě bylo ustanoveno krajské vedení odbojové skupiny Obrana národa, ale též aktivní buňka odbojové skupiny Petiční výbor věrni zůstaneme. Na sklonku války zde působilo Severočeské revoluční národní podzemní hnutí – to jako jedno z mála přetrvalo i přes zatýkání v řadách svých vrcholných představitelů. Některé z buněk odbojových skupin působily dokonce přímo v závodě ASAPu. Dělo se tak i přesto, že ASAP byl pod stálým dohledem okupačních kontrolních orgánů, jejichž úkolem bylo potírat jakoukoliv protiněmeckou a sabotážní činnost. A právě těchto odbojových buněk se hromadné zatýkání prakticky nedotklo a žádnou z nich se tak nepodařilo nikdy zcela odhalit a zlikvidovat. Právě informace poskytnuté od těchto buněk v rámci ASAPu byly velmi cenné, jelikož obsahovaly data týkající se například i objemů německé průmyslové výroby v celém závodě.

Pro běžného občana Protektorátu a či přesněji běžného obyvatele Mladé Boleslavi, bylo období protektorátu plně strachu, omezení – a to jak po materiální stránce, tak i ve věci osobních práv a svobod. Toto se promítlo prakticky do všech oblastí běžného života. Nedostatek různých materiálů, pohonných hmot (a posléze i likvidace osobní automobilové dopravy vůbec), potraviny a spotřební zboží na přidělový systém – to vše stalo každodenní rutinou v Protektorátu a tedy i v Mladé

Boleslavi. Změnami však prošel i vzdělávací systém v Protektorátu, ačkoliv se jednalo jen o zlomek z plánovaných změn, které by se udály v případě jiného vývoje války. Poněmčování obyvatelstva a naopak likvidace jazyka českého a slovenského, už se německé okupační správě výrazněji prosadit nepodařilo, jelikož to znemožnil vývoj války.

Smutnou tečkou za druhou světovou válkou se v Mladé Boleslavi stal nálet sovětských letounů na město a ustupující německé jednotky. Tento nálet zaplatily svým životem stovky lidí. Přesné podrobnosti ohledně tohoto náletu se zřejmě jen tak nedozvíme, ale jisté je to, že se jednalo z hlediska válečného o již zcela zbytečnou akci, která se navíc odehrála po podepsané německé kapitulaci. S jistotou však lze říci, že v celé oblasti nekladly německé jednotky prakticky žádný odpor a už vůbec ne v takovém rozsahu, který by vyžadoval tak mohutný nálet.

Prameny a literatura

A) PRAMENY

1.) Archivní dokumentace

Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond AZNP. *Kronika Škoda - 1895-1945*.

Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP.

Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Kronika města Mladá Boleslav*.

Státní okresní archiv Mladá Boleslav. *Dějiny divadla města Mladé Boleslavě*.

2.) Edice

LINHARTOVÁ, Lenka a kol. *Heydrichova okupační politika v dokumentech*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, 1987. ISBN neuvedeno.

3.) Periodika

Severočeské slovo, 1944.

Hlas našeho venkova, 1944.

Pojizerské listy, 1944-1945.

4.) Internetové texty

1939-1945 Protektorát Čechy a Morava. *Vláda České Republiky* [online]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protektorat/>

HRBEK, Jaroslav. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 1. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

ČÁBELOVÁ, Lenka. Český rozhlas v období protektorátu. In: HRBEK, Jaroslav. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 2. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf

ŠÍR. Vojtěch. Český tisk v protektorátu. *Fronta.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/dotaz/cesky-tisk-v-protektoratu>

HISTORICKÝ LEXIKON OBCÍ ČESKÉ REPUBLIKY 1869–2005 I. DÍL. *Český statistický úřad* [online]. s. 136. Dostupné z: [http://notes3.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/9200404384/\\$File/13n106cd1.pdf](http://notes3.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/9200404384/$File/13n106cd1.pdf)

Transporty vypravené z Mladé Boleslavi. *Holocaust.cz* [online]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/education/projects/commemoration/mlada_boleslav/

4. SS-POLIZEI-PANZERGRENADIER-DIVISION. *Axis History* [online]. Dostupné z: <http://www.axishistory.com/axis-nations/germany-a-austria/waffen-ss/119-germany-waffen-ss/germany-waffen-ss-divisions/1262-4-ss-polizei-panzergrenadier-division>

20. WAFFEN-GRENADIER-DIVISION DER SS (ESTNISCHE NR. 1). *Axis History* [online]. Dostupné z: <http://www.axishistory.com/axis-nations/germany-a-austria/119-germany-waffen-ss/germany-waffen-ss-divisions/1305-20-waffen-grenadier-division-der-ss-estnische-nr-1>

Jednotky Waffen-SS v Mladé Boleslavi. *Lovec Pokladu.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.lovecpokladu.cz/home/jednotky-waffen-ss-v-mlade-boleslavi-1521>

Jeho bratr připravoval holocaust, on Židy zachraňoval. Jmenoval se Albert Göring. *Český rozhlas* [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/_zprava/jeho-bratr-pripravoval-holocaust-on-zidy-zachranoval-jmenoval-se-albert-goring--1209795.

Historie filmové tvorby na Barrandově. *Barrandov Studios* [online]. Dostupné z: <http://www.barrandov.cz/clanek/historie>

Přečtěte si příběh tří generací rodu Hrdličků, které spojily život s automobilkou Škoda. *IHNED.cz* [online]. Dostupné z: <http://life.ihned.cz/c1-60476670-precete-si-pribeh-tri-generaci-rodu-hrdlicku-ktere-spojily-zivot-s-automobilkou-skoda>

BIENERT Richard. *Libri: KDO BYL KDO v našich dějinách ve 20. století* [online]. Dostupné z: <http://libri.cz/databaze/kdo20/search.php?zp=9&name=BIENERT+RICHARD>

Praha - Klementinum: Archiv. *In-Počasi* [online]. Dostupné z: <http://www.in-pocasi.cz/archiv/>

Předpis č. 4/1945 Sb.: Vládní nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-4>

Stalo se před 60-ti lety: kronika květnové revoluce 1945-(5). *Mladá Boleslav: oficiální web statutárního města* [online]. Dostupné z: <http://www.mb-net.cz/stalo-se-pred-60-ti-lety-kronika-kvetnove-revoluce-1945-5/d-1083>

V Praze se slavilo, na Boleslav a Mělník ještě padaly bomby. *Česká televize* [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/175583-v-praze-se-slavilo-na-boleslav-a-melnik-jeste-padaly-bomby/>

5.) Rozhovory

DVOŘÁK, Jaroslav. Osobní rozhovor. Bělá pod Bezdězem, 28. 6. 2014. V mém vlastnictví.

MAZAČOVÁ, Olga. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 1. 7. 2014. V mém vlastnictví.

MAŠKOVÁ, Vlasta. Osobní rozhovor. Mladá Boleslav, 30. 7. 2014. V mém vlastnictví.

6.) Ostatní

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Film jako nástroj politické propagandy*. (přednáška) Liberec: TUL, 19. listopadu 2012. V mém vlastnictví.

B) LITERATURA

BRANDES, Detlef. [přeložil]: DVOŘÁČEK, Petr. *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999. ISBN:80-7260-017-6.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Vyd. 1. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-700-4085-8.

DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939 - 1945: obraz historie domácího odboje v Pojizeří*. Mladá Boleslav: TOFU-Pres, 1995. ISBN neuvedeno.

DVOŘÁK, Bohumil a kol. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939-1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu*. Mladá Boleslav: Státní okresní archiv Mladá Boleslav, 2002. ISBN 80-238-9898-1.

FRAJDL, J. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1945*. Moravská Třebová: Diatex, 1993. ISBN neuvedeno.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vyd. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4.

HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. Vyd. 1. Poděbrady: Kompakt, 2004. ISBN 80-239-4321-9.

HERČÍK, Karel, KRÁLÍK, Jan. *Mladá Boleslav: továrna ve městě - město v továrně: [historie města, krásy regionu, historie automobilky]*. Týnec nad Sázavou: Moto Public, 2005. ISBN 80-239-5458-X.

HOSTONSKÝ, Vladimír. *100 let mladoboleslavské akumulátorky 1903-2003*. Mladá Boleslav: Akuma, 2003. ISBN 80-239-1903-2.

JUŘENA, Jan. Kasárna Tomáše Garrigue Masaryka na Jičínské ulici. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2011, s. 15.

JUŘENA, Jan. Gestapo v Mladé Boleslavi. In: *Boleslavan, měsíčník statutárního města Mladá Boleslav*, 3/2012, s. 17.

- KOKOŠKA, Stanislav. *Praha v květnu 1945: historie jednoho povstání*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2005. 277 s. ISBN 80-7106-740-7.
- KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: I. díl Cesta vzhůru (1895-1945)*. Praha: Motorpress, 1995. ISBN 80-901-7491-4.
- KOŽÍŠEK, Petr, KRÁLÍK, Jan. *L&K – Škoda: II. díl Let okřídleného šípu (1945-2003)*. Praha: Motorpress, 1995. ISBN 80-901749-3-0.
- KRÁLÍK, Jan. *V soukolí okřídleného šípu: zákulisí automobilky Škoda očima konstruktéra Favoritu Petra Hrdličky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2415-7.
- KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny země koruny české XV.b (1938-1945)*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN: 80-7185-582-0.
- MĚSTECKÁ, Sylva. *Mladá Boleslav*. vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2011. ISBN 80-743-2094-4.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 80-872-8420-8.
- MELICHAR, Václav. *Jak to bylo v květnu 1945*. Praha: Melantrich, 1985. ISBN neuvedeno.
- MOTL, Stanislav. *Mraky nad Barrandovem*. Praha: Rybka Publishers, 2006. ISBN 80-86182-51-7.
- PLAVEC, Michal, ROSENTHAL, Riego. Nymburská poprava, Pokus o rekonstrukci jedné historické události. In: *Historie a vojenství*, č. 2, roč. 2006.
- TRTÍLEK, Vlastimil. Od historie k dnešku. In: *Almanach Střední průmyslové školy v Mladé Boleslavi: 1867-1967: 100 let prům. školství v Mladé Boleslavi*. Mladá Boleslav: Střední průmyslová škola, 1967.
- ZÁMEČNÍK, Stanislav. *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 2006. ISBN 80-206-0812-5.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Karel Hrdlička, ředitel ASAPu v letech 1930-1941.
- Příloha č. 2 – Karl Rotte, velitel mladoboleslavského gestapa v letech 1942-1943.
- Příloha č. 3 – Německá vojenská přehlídka na novoměstském náměstí v Mladé Boleslavi, 1944.
- Příloha č. 4 – Fotografie z blíže neupřesněného zábavního večera pořádaného v ASAPu, pravděpodobně rok 1944 či 1945.
- Příloha č. 5 – Odjezd německých jednotek z Mladé Boleslavi (Staré město), květen 1945.
- Příloha č. 6 – Odjezd německých jednotek z Mladé Boleslavi (Nové město), květen 1945.
- Příloha č. 7 – Odchod tzv. národních hostů ze Staroměstského náměstí v Mladé Boleslavi, 9. květen 1945.
- Příloha č. 8 – Schody u Ptácké třídy včetně zasaženého autobusu s prchajícími Němci, 9. květen 1945.
- Příloha č. 9 – Požár v areálu ASAPu způsobený náletem, fotografoval Richard Zoufalý z domu č. p. 645/57 v Žižkově ulici, 9. květen 1945.
- Příloha č. 10 – Následky náletu v areálu ASAPu, zasažený montážní hala, 9. květen 1945.
- Příloha č. 11 – Následky náletu v areálu ASAPu, 9. květen 1945.
- Příloha č. 12 – Následky náletu v areálu ASAPu, 9. květen 1945.
- Příloha č. 13 – Jaroslav Dvořák, narozen 26. března 1928, bydlištěm v Bělé pod Bezdězem.
- Příloha č. 14 – Olga Mazačová (rozená Míčová), narozena 25. března 1929, bydlištěm v Brodcích nad Jizerou.
- Příloha č. 15 – Vlasta Mašková (rozená Marelová), narozena 4. listopadu 1931, bydlištěm v Mladé Boleslavi.

Přílohy

Příloha č. 1

Karel Hrdlička, ředitel ASAPu v letech 1930-1941. (zdroj: Karel Hrdlička.
In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia
Foundation, 2001- [cit. 2014-08-06]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Hrdli%C4%8Dka#mediaviewer/Soubor:K.Hrdlička.jpg)

Příloha č. 2

Karl Rotte, velitel mladoboleslavského gestapa v letech 1942-1943. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 3

Německá vojenská přehlídka na novoměstském náměstí v Mladé Boleslavi, 1944.
(zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 4

Fotografie z blíže neupřesněného zábavního večera pořádaného v ASAPu,
pravděpodobně rok 1944 či 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond
ASAP)

Příloha č. 5

Odjezd německých jednotek z Mladé Boleslavi (Staré město), květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 6

Odjezd německých jednotek z Mladé Boleslavi (Nové město), květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 7

Odchod tzv. národních hostů ze Staroměstského náměstí v Mladé Boleslavi, 9. květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 8

Schody u Ptáčekovy třídy po náletu, včetně zasaženého autobusu s prchajícími Němci, 9. květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 9

Požár v areálu ASAPu způsobený náletem, fotografoval Richard Zoufalý z domu č. p. 645/57 v Žižkově ulici, 9. květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 10

Následky náletu v areálu ASAPu, zasažená montážní hala, 9. květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 11

Následky náletu v areálu ASAPu, 9. květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 12

Následky náletu v areálu ASAPu, 9. květen 1945. (zdroj: Archiv společnosti ŠKODA AUTO, fond ASAP)

Příloha č. 13

Jaroslav Dvořák, narozen 26. března 1928, bydlištěm v Bělé pod Bezdězem.

Příloha č. 14

Olga Mazačová (rozená Míčová), narozena 25. března 1929, bydlištěm v Brodcích nad Jizerou.

Příloha č. 15

Vlasta Mašková (rozená Marelová), narozena 4. listopadu 1931, bydlištěm v Mladé Boleslavi.